

Riikka Lammi

ASKELEITTAIN AMMATTIIN

Oppimateriaali lastensuojelulaitoksessa tapahtuvaan sosionomi
(AMK) - opiskelijoiden harjoitteluun

Sosiaalialan koulutusohjelma

Ylempi AMK

2013

ASKELEITTAIN AMMATTIIN - oppimateriaali lastensuojelulaitoksessa
tapahtuvaan sosionomi (AMK) - opiskelijoiden harjoitteluun

Lammi, Riikka
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Toukokuu 2013
Ohjaaja: Kumpulainen, Pasi
Sivumäärä: 110
Liitteitä: 1

Asiasanat: Lastensuojelu, lastensuojelulaitos, harjoittelu, opiskelija, ohjaaja, oppimateriaali

Askeleittain ammattiin on oppimateriaali lastensuojelulaitoksessa tapahtuvaan harjoitteluun. Sen tarkoituksena on lisätä opiskelijoiden osaamista harjoittelujakson aikana. Tarve oppimateriaalille on syntynyt omien kokemusteni ja kollegoiden ajatusten pohjalta.

Oppimateriaali perustuu kehittämisprosessiin Satakunnan ammattikorkeakoulun ja Lastensuojelulaitos Eemelin kanssa. Kehittämisprosessissa käsiteltiin asioita, jotka opiskelijat ja työntekijät kokivat tärkeiksi ja tarpeellisiksi onnistuneen harjoittelun kannalta. Näiden tulosten pohjalta olen koonnut oppimateriaalin, johon opiskelija voi tutustua ennen harjoittelua, harjoittelun aikana ja harjoittelun päätyttyä.

Oppimateriaalin aiheet käsittelevät lastensuojelulaitoksen toimintaa, opiskelijan harjoitteluun menoa, ja hänen rooliaan laitoksen arjessa. Oppimateriaalissa käydään läpi aiheita ja tilanteita, joita opiskelija todennäköisesti harjoittelussa kohtaa. Oppimateriaali on rakennettu mahdollisimman käytännönläheisesti, jotta se auttaisi aiemmin opitun teorian soveltamista käytäntöön ja näin edesauttaisi opiskelijaa etenemään askeleittain mahdollisesti tulevaan ammattiinsa.

STEPPING STONES- learning material for work experience placements in residential children's home for Bachelors of Social services students.

Lammi, Riikka

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Master of Social Services

May 2013

Supervisor: Kumpulainen, Pasi

Number of pages: 110

Appendices: 1

Keywords: Child protection, residential children's home , work placement, student, supervisor, learning material

The Stepping Stones is a learning material for work placement at residential children's home. It enhances the learning and increase the skills of students on work experience placements in residential children's homes. The need for learning material has been developed due to my own experience and colleagues thoughts

Learning material is the result of a joint development process with Satakunta University of Applied Sciences and Residential Children's Home Eemeli. The development process focused on issues that students and colleagues identified as important and useful in terms of a successful work experience placement. I have used the results to compile a set of learning materials that students can use before, during and after a placement.

The topics covered in the learning material focus on the residential children's home, student's placement and role in the everyday life of the children's home. The material covers issues and situations that the student is likely to encounter during a placement. The material is meant to be as practically oriented as possible in order to help students apply previously learned theory to practice, and therefore enable students to progress step-by-step towards their potential future professions. In addition to students, the material is also targeted at teachers and colleagues in residential children's homes.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	AMMATILLINEN KASVU	8
2.1	Ammatillisen kasvun kehittyminen	8
2.2	Kompetenssit osana ammatillista kasvua.....	10
2.3	Ammatillinen kasvu käytännön harjoittelussa	12
3	HAASTEENA TYÖ LASTENSUOJELULAITOKSESSA	13
3.1	Yksilöllinen hoito ja kasvatus.....	13
3.2	Yhteisöllinen kasvatus	14
3.3	Lastensuojelulaitostyön tutkimus.....	14
3.4	Henkilökohtainen haaste	15
4	KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA KEHITTÄMISMENETELMÄT	17
4.1	Kehittämistyön tarkoitus ja tavoitteet	17
4.2	Kehittämismenetelmät	18
4.3	Oman osaamisen hyödyntäminen ja lähteiden valinta.....	19
4.4	Tarve oppimateriaalille	21
5	KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS.....	23
5.1	Kehittämisprosessi Lastensuojelulaitos Eemelissä.....	23
5.1.1	Ensimmäinen kehittämiskerta	23
5.1.2	Toinen ja kolmas kehittämiskerta.....	26
5.1.3	Yhteenveto kehittämisestä Lastensuojelulaitos Eemelissä.....	27
5.2	Kehittämisprosessi Satakunnan ammattikorkeakoulussa	28
5.2.1	Ensimmäinen kehittämiskerta	28
5.2.2	Toinen kehittämiskerta	30
5.2.3	Kolmas kehittämiskerta	31
5.2.4	Neljäs kehittämiskerta	33
5.2.5	Yhteenveto kehittämisestä opiskelijoiden kanssa	33
6	ARVIOINTI	35
6.1	Kehittämisprosessin arviointi.....	35
6.2	Oppimateriaalin arviointi	38
7	ASKELEITTAIN AMMATTIIN - OPPIMATERIAALI	39
7.1	Menossa harjoitteluun.....	39
7.1.1	Tutustuminen	40
7.1.2	Tavoitteet	41
7.2	Harjoittelussa	42

7.2.1	Orientaatio	42
7.2.2	Harjoittelun ohjaaja	43
7.2.3	Opiskelijan rooli	43
7.2.4	Salassapito	44
7.3	Lastensuojelu	45
7.3.1	Sijaishuolto	46
7.3.2	Avohuolto	47
7.3.3	Kiireellinen sijoitus	48
7.3.4	Huostaanotto	48
7.3.5	Jälkihuolto	49
7.4	Lastensuojelulaitos.....	51
7.4.1	Lastensuojelulaitokseen saapuminen.....	51
7.4.2	Huoltajat ja läheiset	52
7.4.3	Tukitoimet	54
7.4.4	Käyttövarat	54
7.4.5	Lastensuojelulaitoksessa kielletyt aineet ja esineet.....	55
7.4.6	Rajoitustoimenpiteet.....	56
7.4.7	Henkilöntarkastus	57
7.4.8	Henkilönkatsastus.....	58
7.4.9	Kiinnipitäminen.....	59
7.4.10	Työntekijöiden kokema väkivalta	60
7.4.11	Liikkumisvapauden rajoittaminen.....	63
7.4.12	Eristäminen	63
7.4.13	Erityinen huolenpito.....	64
7.5	Arki Lastensuojelulaitoksessa.....	65
7.5.1	Päivärytmi	65
7.5.2	Lapset laitoksessa	67
7.5.3	Roolit ja ryhmä	68
7.5.4	Tutustuminen ja ryhmäytyminen.....	69
7.5.5	Ryhmyttäminen.....	70
7.5.6	Toimintatuokiot	72
7.5.7	Lasten ohjaaminen.....	74
7.5.8	Haastava lapsi	75
7.6	Ohjaajuus	75
7.6.1	Itsetunto ja itsetuntemus	76
7.6.2	Empatia	78
7.6.3	Asenteet ja arvot	79
7.6.4	Ohjaamisen prosessi	79

7.6.5 Ohjaajaa jännittää	81
7.6.6 Omaohjaaja	82
7.6.7 Samaistuminen ja riippuvuussuhde	83
7.6.8 Vuorovaikutus	84
7.6.9 Kohtaamispaikkana ulko-ovi.....	86
7.6.10 Ristiriidat ja esteet.....	86
7.6.11 Luottamus	87
7.6.12 Ohjaajan yksityisyys	88
7.6.13 Huumori	88
7.7 Työmenetelmät	89
7.7.1 Haastattelulomakkeet	89
7.7.2 Piirtäminen	98
7.7.3 Sadutus	98
7.7.4 Kortit ja pelit	99
7.7.5 Rooliharjoitukset	100
7.7.6 Yhteistoiminta	101
7.7.7 Arjen askareet	103
7.8 Tapauskuvaukset.....	103
7.9 Kirje valmistuvalle sosiaali – ja terveysalan ammattilaiselle	109
8 POHDINTA.....	110
LÄHTEET.....	111
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Askeleittain ammattiin on oppimateriaali, jonka tarkoituksena on kulkea lastensuojelulaitokseen lähtevän opiskelijan mukana koko harjoittelun ajan. Oppimateriaalin tavoitteena on syventää ja lisätä oppimista, jota tapahtuu harjoittelujakson aikana ammatillisessa kasvussa. Työurani aikana olen kokenut, että opiskelijat tarvitsevat yhä enemmän ohjaamista saavuttaakseen mahdollisimman onnistuneen harjoittelun. Tämä ajatus ja keskustelut kollegoiden kanssa ovat toimineet pohjana kehittämistyölle.

Oppimateriaali on syntynyt kehittämisprosessin tuloksena. Kehittämisprosessissa mukana olleet Satakunnan ammattikorkeakoulun opiskelijat ja Lastensuojelulaitos Eemelin henkilökunta. Kehittämisprosessi eteni samanaikaisesti yhteistyötahojen kanssa, omina kokonaisuuksinaan tahoillaan. Oppimateriaalin sisällössä on huomioitu niin opiskelijoiden kuin työntekijöidenkin toiveet siitä, mitä asioita oppimateriaalissa tulisi käsitellä.

Esittelen ensin kehittämisprosessiani ammatillisen kasvun, kehittämistehtävän, tarveanalyysin ja kehittämismenetelmien kuvaamisen kautta. Näiden jälkeen luku seitsemän on Askeleittain ammattiin oppimateriaali. Oppimateriaali käsittelee lastensuojelua liittyen lastensuojelulaitoksen toimintaan, opiskelijan roolia ja toimintaa harjoittelun aikana. Oppimateriaalin jälkeen luku kuusi käsittelee arviointia osana prosessia. Oppimateriaalia voidaan hyödyntää oppilaitoksissa ja lastensuojelulaitoksissa. Se toimii työkaluna opiskelijoille ja harjoittelujen ohjaajille.

2 AMMATILLINEN KASVU

Valmistuneeseen opiskelijaan kohdistuu erilaisia odotuksia. Toisaalta hänen oletetaan osaavan niin paljon uusia taitoja kuin tuleva ammatti vaatii, mutta toisaalta ajatellaan tulevan työn opettavan. Koulunpenkiltä tullut opiskelija saattaa huomata, etteivät työpaikan vaatimukset välttämättä olekaan sitä mihin hän on opiskelussa perehtynyt. Kun oppimien tapahtuu harjoittelun kautta työssä, opiskelija joutuu koko ajan soveltamaan oppimaansa käytäntöön. Teoksessa Työssäoppimisen haasteet ammatikasvatukselle Anne Huhtala toteaa opiskelijoiden omaavan epärealistisia käsityksiä työelämästä ja työtehtävistä. Huhtalan mukaan tällöin pitää miettiä opettajien osuutta epärealistisiin käsityksiin. Ammattiin opettavien opettajien tulisi olla säännöllisesti kontaktissa työelämän kanssa. Myös työelämän kokemukset tulisi saada osaksi oppilaitosten toimintaa. Ammatillinen kasvu alkaa siitä hetkestä, kun opiskelija suo ajatuksen työskentelylle sosiaalialalla. (Huhtala 200, 26-27.)

2.1 Ammatillisen kasvun kehittyminen

Ammatillinen kasvu on psyykkis-emotionaalista kasvua kohti laajempaa ammatillisuutta. Ammatilliseen kasvuun liittyvät yksilön oma henkinen, psyykkinen, sosiaalinen ja maailmankatsomuksellinen muutos. Ammatillinen kasvu on prosessi, johon kuuluu hitaita ja nopeita syklejä. Ammatillinen kasvu jaetaan ammatinvalintaan, ammattiin kasvamiseen ja ammatissa kehittymiseen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 33.)

Ammatillisen kasvun kautta muodostuvaan ammatilliseen pätevyyteen vaikuttavat ympäristö, organisaatio, työn luonne ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Nopeasti kehittyvä teknologia, työn rakenteelliset muutokset ja työvoiman ammatillinen ja alueellinen liikkuvuus ovat ympäristöön liittyviä tekijöitä. Organisaation ilmapiirillä ja työn luonteella on ratkaiseva merkitys yksilön hyvinvointiin ja näin ollen myös

ammattilliseen kasvuun. Ammatillista kasvua edesauttavat vaikutusmahdollisuudet ja työn järjestelyt. Henkilökohtaisista ominaisuuksista motivaatioperusta, persoona ja kognitiiviset kyvyt nousevat oleelliseen rooliin puhuttaessa nimenomaan ammatillisesta kasvusta sosiaali- ja terveysalalla. Ammatillinen pätevyys ja ammatillinen kasvu ovat siis usean eri osa-alueen summa. Yritykset haluavat palvelukseensa koko ajan monipuolisempia työntekijöitä. Työntekijän tulee osata muovata ammatillista pätevyyttään muuttuvien olosuhteiden mukaan. Työntekijä ei voi jäädä polkemaan paikallaan vaan ammatillinen kasvu vaatii jatkuvaa kehittymistä. On tärkeää, että työntekijä tuntee omaavansa mahdollisuuksia kehittymiseen. (Ruohotie 1997, 60- 62.)

On luonnollista, että ammatillisen kasvun prosessi hidastuu tai katkeaa jossain vaiheessa työuraa. Merkkejä ammatillisen kasvun hidastumisesta ovat motivaation heikkeneminen, työn merkityksen katoaminen ja rutinoituminen omiin työtehtäviin. Työntekijä kokee rasittuvansa huomattavasti työhön liittyvistä muutoksista, kuten teknologian uusiutumisesta tai työn sisällöllisistä muutoksista. Kaikille työntekijöille suuret muutokset eivät kuitenkaan merkitse ammatillisen prosessin hidastumista, vaan muutokset nähdään mahdollisuutena kehittyä ja oppia uutta. Organisaation johdon on tärkeää keskustella työntekijöiden kanssa heidän vaikutusmahdollisuuksistaan, motivaatiostaan ja ideoistaan. Kehittäminen vaatii hyviä vuorovaikutustaitoja niin esimieheltä kuin työntekijältäkin. Ammatillisen kasvun jatkuminen muuttaa rutiininomaiseksi muodostuneita työtapoja. Työntekijä saattaa tarvita tähän ohjausta, informaatiota, kannustusta ja palautetta. (Ruohotie 1997, 62-66.)

Sosionomi (AMK)- opiskelijan ammatillinen kasvu tapahtuu koko koulutuksen ajan. Harjoittelut lisäävät omalta osaltaan ammatillista kasvua. Ei riitä, että opiskelija osaa pieniä kokonaisuuksia opinnoista vaan hänellä tulisi olla laaja-alainen ymmärrys sosiaalialasta työkenttänä ja sosiaalialan asiakkaista. Opiskelijan oma halu kehittyä mahdollistaa jatkuvan itsereflektion ja näin ollen ammatillisen kasvun.

2.2 Kompetenssit osana ammatillista kasvua

Sosionomikoulutuksen tarkoituksena on antaa opiskelijalle valmiudet toimia monipuolisissa sosiaalialan- ja yhteiskunnallisissa tehtävissä, joilla edistetään yksilöiden, perheiden- ja yhteisöjen sosiaalista turvallisuutta, hyvinvointia, sosiaalista toimintakykyä ja sosiaalista osallisuutta. Sosionomikoulutus sijoitetaan yliopistollisen maisteritutkinnon ja toisen asteen lähihoitajatutkinnon väliin. Tutkinto vastaa kansainvälisessä luokituksessa Bachelor of Social Services- tutkintoa. Sosionomin ylempi AMK-tutkinto on ylempi korkeakoulututkinto ja se vastaa maisteritason Master of Social Services-tutkintoa. Sosionomin tutkinto antaa teoreettiset perusteet sosiaalialan asiantuntijatehtävissä toimimiseen ja käytännön perustiedot- ja taidot. (Mäkinen ym. 2009, 16-18.)

Sosiaalialan ammattikoreakoulujen kansallinen verkosto on määritellyt Sosiaalialan koulutusohjelman tuottamat kompetenssit. Kompetenssi tarkoittaa valmiuksia, kykyjä, taitoja ja ominaisuuksia suoriutua tietyistä tehtävistä. Kompetenssit jaotellaan kuuteen kohtaan:

1. Sosiaalialan eettinen osaaminen; Sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden sisäistäminen ja niiden edellyttämä toiminta. Sosionomi kykenee eettiseen reflektioon, huomioi yksilön ainutkertaisuuden, edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta, pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteisön ja yksilön näkökulmasta. Sosionomin tulee kyetä toimimaan arvoriitoja sisältävissä tilanteissa.
2. Asiakastyön osaaminen; Sosionomi osaa luoda ammatillisen ja asiakasta osallistavan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen ja ymmärtää asiakkaan tarpeet ja voimavarat kontekstisidonnaisesti. Sosionomi osaa soveltaa teoreettisia lähestymistapoja ja työmenetelmiä tarkoituksen mukaisesti ja arvioida niitä. Sosionomi osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti yksilöllisiä asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan , kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja elämäntilanteissa.
3. Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen; Sosionomi tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvät

lainsäädännöt. Hän osaa hahmottaa palveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan niiden monipuoliseen kehittämiseen. Hän osaa suunnata ja koota palveluita tarpeen mukaan, asiakkaiden tueksi. Sosionomi osaa toimia moniammatillisesti verkostoissa ja hallitsee palveluohjauksen.

4. Yhteiskunnallinen analyysitaito; Sosionomi ymmärtää yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ja osaa jäsentää sitä erilaisista teoreettisista näkökulmista. Sosionomi ymmärtää ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon välisen yhteyden. Lisäksi hän osaa jäsentää sosiaalisia ongelmia yhteiskunnan näkökulmasta.
5. Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen; Sosionomi sisäistää reflektiivisen ja tutkivan työtteen. Hän osaa arvioida toimintansa teoreettisia lähtökohtia ja soveltaa vaihtoehtoisia ajattelu- ja lähestymistapoja. Sosionomilla on käytäntöpainotteista tutkimusosaamista ja kyky tuottaa uutta tietoa. Hän osaa toimia työyhteisön aloitteellisena esimiehenä ja aktiivisena jäsenenä kehittäen ja johtaen sosiaalialan osaamista, työyhteisöjä ja palveluita moniammatillisessa yhteistyössä.
6. Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen; Sosionomi ymmärtää yhteisöjen toimintaperiaatteita ja kulttuureita ja osaa yhteistyössä vahvistaa ja luoda kansallisuutta tukevaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Sosionomi osaa toimia erilaisissa kansalais- ja viranomaisverkostoissa ja luoda niitä. Hän kykenee osallistumaan yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun ja vaikuttamaan päätöksentekoon yhteistyössä muiden kanssa. Sosionomi tunnistaa epätasa-arvoa tuottavia rakenteita ja toimii niiden purkamiseksi.

(Mäkinen ym. 2009, 17-19.)

Koulutuksen tuoma ammatillinen pätevyys ja teoreettinen osaaminen ovat edellytyksiä asiantuntijaksi kehittymiselle ja ammattiosaamisen kasvulle. Koulutuksen lisäksi keskiöön nousevat opiskelijan luonne ja yksilölliset ominaisuudet, koska sosiaalialan työtä tehdään omalla persoonalla. Teoreettisen tiedon lisäksi ammatillinen kasvu vaatii käytännön työkokemusta. (Mäkinen ym. 2009, 19.)

2.3 Ammatillinen kasvu käytännön harjoittelussa

Ammattikorkeakoulujen keskeinen tehtävä on pienten ja keskisuurten yritysten kanssa tehtävä yhteistyö, joka tähtää osaamisen ja toiminnan kehittämiseen. Kehittämistoimintaa ovat mm. yhteistyöprojektit, työelämäharjoittelut, täydennys- ja jatkokoulutus, yrityspalvelut ja tutkimus- ja kehittämistyö. Lähes poikkeuksetta yksityiset lastensuojelulaitokset kuuluvat edellä mainittuihin pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Ammattikorkeakoulujen yhteistyö työelämän kanssa mahdollistaa harjoittelut sosionomiopiskelijoille. Työssä tapahtuvan harjoittelun tavoitteena on opiskelijan perehtyminen ammattiopintojen näkökulmasta keskeisiin työtehtäviin sekä tietojen ja taitojen soveltaminen työssä. Harjoittelu ei ole vain harjoittelemista vaan oppimismenetelmä. Tässä oppimismenetelmässä pyritään ottamaan huomioon opiskelijan ja työpaikan tarpeet, mahdollisimman laaja-alaisesti. Opiskelijan saadessa kontaktin työelämään, hän kartuttaa ammattiosaamistaan ja saa paremmat valmiuden työhön. Harjoittelut edistävät työelämälähtöistä ammattitaitoa ja opiskelijoiden työllistymistä. (Luopajarvi 2000, 111-112, Määttä 2000, 186.)

Harjoittelussa tapahtuvasta oppimisesta hyötyy opiskelijan lisäksi koko työyhteisö. Oppiminen tapahtuu työpaikalla työyhteisössä ja työorganisaatiossa. Organisaation sisällä tapahtuvien prosessien kautta työntekijän toimenpiteet johtavat koko organisaation toimenpiteisiin. Sen seurauksena yksilö oppii ja organisaatioon kuuluvat ihmiset oppivat. Yhteistyön keskiössä on työn tuottama lisäarvo. Työntekijöillä on valtava määrä niin sanottua hiljaista tietoa, jota voi oppia vain tekemisen kautta. Työntekijöiden hiljainen tieto rikastuttaa opiskelijan ammattiosaamista. Opiskelijat taas tuovat työyhteisöön uusia ideoita, ja näin ollen rikastuttavat työpaikan arkea. (Kallio 2000, 29-31, Luopajarvi 2000, 119.)

3 HAASTEENA TYÖ LASTENSUOJELULAITOKSESSA

Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää lastensuojelulaitoksissa, joita ovat mm. lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit, koulukodit ja muut lastensuojelulaitokset. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat ja yksityiset tahot. Laitoshuollolle on asetettu laadun edellytykset, on säädetty melko väljästi. Sijaishuollon laatuun vaikuttavat henkilöstön määrä ja heidän ammattitaitonsa. Tavoitteena laitoksen tiloissa on kodinomaisuus, tilavuus, viihtyvyys ja normaaliympäristö. Laitoksissa voi olla useampi asuinyksikkö, jotka voivat toimia yhdessä tai erillisinä. Lastensuojelulaki määrittelee lastensuojelulaitoksessa olevien lasten määrän, asuinyksiköt, henkilökunnan lukumäärän ja henkilökunnan kelpoisuuden. Sijaishuollon toteutumista ja laatua valvovat sijoittajakunnat, sijoittajakuntien sosiaalityö ja aluehallintovirasto. (Saastamoinen 2010, 10, 90 – 92, 99.)

3.1 Yksilöllinen hoito ja kasvatus

Jokainen lastensuojelulaitoksessa asuva lapsi on yksilö. Kaikilla on erilaiset taustat ja erilaiset tavoitteet. Tästä syystä jokaisella tällaisella lapsella on oma yksilöllinen kasvatussuunnitelma. Lapsia ei voida hoitaa ja kasvattaa yhdellä ja samalla ”menetelmällä”. Yksilökohtaisille tavoitteille on ominaista se, että ne vaihtuvat ja tarkentuvan sijaishuollon eri vaiheissa. Kaikkien lapsien tavoitteena on kuitenkin iänmukainen korvaava kasvatus, perushoito ja perushuolenpito. Tavoitteissa huomioidaan mahdolliset kehitysviivästymät, mielenterveys – ja käytöshäiriöt. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 67.)

Lapselle nimetty omaohjaaja, sosiaalityöntekijä, hoitavat yhteistyötahot ja koko lastensuojelulaitoksen henkilökunta huolehtivat lapsen asioista. On erittäin tärkeää, että tiedonkulku toimii eri auttavien tahojen välillä. Tämä mahdollistaa parhaan

mahdollisen hoidon lapsen kehityksen kannalta. Työntekijöiden on tärkeää informoida toisiaan pienistäkin lapseen liittyvistä asioista.

3.2 Yhteisöllinen kasvatus

Yhteisöön liittyy käsitteenä ajatus vuorovaikutuksesta, ihmisten välisestä yhteisyydestä, ihmisten suhteesta toisiinsa ja ryhmälle yhteisistä asioista. Lapset lastensuojelulaitoksessa muodostavat yhteisön. Yhteisölle on ominaista, että se on alueellisesti rajattu, sosiaalisesti vuorovaikutuksessa ja siihen liittyy yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhteenkuuluvuuden tunne lisää turvallisuutta ja vahvistaa yksilön itsetuntoa. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 87.)

Lastensuojelulaitoksessa yksi tärkeä tavoite on se, että lapset oppivat toimimaan sääntöjen mukaisesti ja huomioivat muut ihmiset. Yhteisönä lastensuojelulaitos kohdistaa lapsiin odotuksia, johon liittyy erilaisia velvollisuuksia ja oikeuksia. Lastensuojelulaitos on ainutlaatuinen yhteisö. Yhteisöön kuuluu lasten lisäksi myös henkilökunta. Yhteisöllisyyden tunnetta voidaan lisätä ottamalla lapset mukaan toiminnan suunnittelun mahdollisuuksien mukaan, järjestämällä yhteistä toimintaa ja yhteisten sääntöjen luomisella. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 87- 90.) Oppimateriaaliin olen kerännyt erilaisia menetelmiä ja toimintatapoja joilla voidaan edesauttaa yhteisöllisyyden tunnetta lastensuojelulaitoksessa.

3.3 Lastensuojelulaitostyön tutkimus

Etsiessäni tausta-aineistoa kehittämistyölleni, löysin useita teoksia liittyen lastensuojelulakiin ja lastensuojeluun. Itse lastensuojelutyöstä on kirjoitettu todella vähän. Teoksia erilaisista työmenetelmistä löytyi, mutta niistäkin puuttui laitoksessa

elävien lapsien arjen kokonaisvaltainen pohdinta. Oppimateriaalissa oleva käytännön tieto perustuu pitkälti omiin kokemuksiini lastensuojelulaitostyössä. Lukiessani Tuija Erosen (2012) väitöskirjaa Lastenkoti osana elämäntarinaa ja Riitta Laakson (2009) väitöskirjaa Arjen rutiinit ja yllätykset, huomasin heidänkin toteavan käytännön tutkimuksien vähyyden. Kuten minäkin, niin myös Riitta Laakso oli käyttänyt lähteenä Ulla Kyrönsepän ja Juha-Matti Rautiaisen (1993) Lapsi laitoksessa teosta. Vaikka teoksen julkaisusta onkin kulunut 20 vuotta, niin se on edelleen käyttökelpoinen teos liittyen lapsiin lastensuojelulaitoksissa. Riitta Laakso toteaa väitöskirjassaan laitostyöhön liittyvän keskustelun olevan niukkaa. Keskustelu on kiteytynyt lähinnä kolmen suuremman hankkeen ympärille: sijaishuollon laatua kehittävä laituri-projekti, valtakunnallisen lastensuojelunkehittämishankkeen yhteydessä toimiva sijais- ja jälkihuoltotyöryhmä ja uuden lastensuojelulain säädökset. (Laakso, 2009 39.)

Se, että käytännön työtä on tutkittu vähän rakentaa entistä suurempaa kuilua koulutuksen ja työn välille. Riitta Laakso (2009, 70) pohti väitöskirjassaan millaisia lastensuojelulaitokset ovat. Hän toteaa, että on helppo puhua asioista, joista itsellä on kokemusta esim. koulusta. Harvalla kuitenkin on kokemusta lastensuojelulaitoksessa elämisestä, joten mielikuvien muodostaminen on vaikeaa. Mielestäni kuilua koulutuksen ja työelämän välillä voitaisiin pienentää ottamalla lastensuojelulaitoksissa työskentelevät yhteistyöhön oppilaitosten kanssa. Työntekijät voisivat toimia asiantuntija tehtävissä ja jakaa osaamistaan erilaisissa opintokokonaisuuksissa. Se, että käytännön työ tulee lähemmän koulutusta, edesauttaa opiskelijoiden ammatillista kasvua.

3.4 Henkilökohtainen haaste

Kertoessani työskenteleväni lastensuojelulaitoksessa, ihmiset yleensä toteavat pitävänsä työtäni haasteellisena. Työ lastensuojelulaitoksessa on haasteellista, mutta myös äärimmäisen palkitsevaa. Jotta työskentely lastensuojelulaitoksessa olisi mahdollista, tulee työntekijällä olla riittävä tietoperusta lastensuojelusta. Työssä

tulisi ymmärtää lapsille asetetut tavoitteet. Vaikka jokaisen lapsen kohdalla tavoitellaan kokonaisvaltaista hyvinvointia ja mahdollisuutta palata kotiin tai itsenäistymiseen, työssä tulisi löytää onnistumisen tunteita pienemmistäkin asioista. Lastensuojelulaitoksessa työskentely ei ole rutiininomaistatyötä, jota voisi tehdä vain työnä. Uskon sen olevan kutsumusammatti. Työn keskellä pitää välillä oikeasti pysähtyä miettimään, että lastensuojelulaitos on lapsien koti. Lapsilla on hyvin erilaisia suhtautumistapoja laitokseen kotina. Osalle se todella on turvapaikka missä saa olla rauhassa. Osa taas kapinoi laitoksessa asumista, eivätkä he koskaan pidä laitosta kotinaan.

Jotta työntekijä jaksaisi työssä, hänen tulee osata tunnistaa omia tuntemuksiaan ja käsitellä niitä. Työntekijän tulisi pystyä myös irrottautumaan työstään vapaa-aikana, jotta oma kokonaisvaltainen hyvinvointi ei vahingoittuisi. Työ lastensuojelulaitoksessa asuvien lasten kanssa on jatkuvaa omien tunteiden peilaamista ja oman eettisen osaamisen ja moraalien pohdintaa.

Ammatillisen kasvun ja lastensuojelulaitostyön haastavuuden näkökulmasta, voidaan todeta, että lastensuojelulaitoksessa työskentely on todella haastavaa ja palkitsevaa. Opiskelija valmistautuu työhön opiskeluaikanaan, mutta vasta käytännön kokemus saa hänet ymmärtämään mitä todella on työ lastensuojelulaitoksessa. Lastensuojelulaitokseen tarvitaan moniammatillisesti taitavia aikuisia. Oppimateriaalini pyrkii edesauttamaan osaamista, jota opiskelija tarvitsee tutustuessaan lastensuojelulaitostyöhön.

4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA KEHITTÄMISMENETELMÄT

Kehittämistyöni kehittämistehtävänä oli lisätä sosionomi AMK- opiskelijoiden osaamista lastensuojelulaitoksissa tapahtuvalla harjoittelujaksolla. Kehittämistyöni tarkoituksena oli luoda oppimateriaali, joka herättää opiskelijoiden ajatuksia lastensuojelusta jo ennen harjoittelua. Oppimateriaalin avulla opiskelija voi saada paremman oppimiskokemuksen harjoittelustaan ja samalla työelämään saataisiin lisää osaajia. Lähestyin aihetta sekä työelämän että opiskelijoiden näkökulmasta.

4.1 Kehittämistyön tarkoitus ja tavoitteet

Kehittämistyöni tavoitteena oli lisätä ammattiosaamista liittyen lastensuojeluun ja lastensuojelulaitoksessa tapahtuvaan kasvatukseen, jota sosionomi AMK –opiskelijat hankkivat harjoittelujaksolla lastensuojelulaitoksissa. Kehittämistyössäni loin oppimateriaalin, yhteistyössä Lastensuojelulaitos Eemelin ja opiskelijoiden kanssa. Oppimateriaali koostuu sekä teoriasta että pohdinta- ja tehtäväosuuksista, joiden avulla opiskelija pystyy soveltamaan teorian tietoa käytännön tilanteisiin. Tarve kehittämiseen nousi omista, kollegoiden ja harjoittelussa olleiden opiskelijoiden kanssa käydyistä keskusteluista siitä, etteivät opiskelijat saa tarpeeksi laaja-alaista ja käytännönläheistä osaamista koulutuksestaan mennessään harjoitteluun lastensuojelulaitokseen. Tämän ajatuksen pohjalta lähdin suunnittelemaan kehittämisprosessia, jonka avulla voisin edesauttaa opiskelijoiden osaamista ja oppimista harjoittelujaksoilla. Kehittämisen yhteistyökumppaneina toimivat Lastensuojelulaitos Eemeli ja Satakunnan ammattikorkeakoulu. Oppimateriaalin tarkoitus on herättää opiskelijoiden halu opiskella lisää lastensuojelusta ja oppia refleктоimaan omaa toimintaansa. Oppimateriaali on suunnattu opiskelijoille, opettajille ja lastensuojelulaitoksen työntekijöille.

4.2 Kehittämismenetelmät

Pyrin valitsemaan kehittämistyöhöni menetelmiä, joilla saisin mahdollisimman tarkkoja vastauksia, jotka kohdentuisivat nimenomaan osaamisen kehittämiseen. Kehittämisprosessi tapahtui Lastensuojelulaitos Eemelissä työntekijöiden näkökulmasta ja Satakunnan ammattikorkeakoulussa opiskelijoiden näkökulmasta.

Kehittäminen käynnistyi yhteistyötahojen tapaamisella. Kehittämispalaverissa kehittäminen tapahtui keskustelemalla, yhdessä pohtien ja aivoriihimenetelmällä. Kehittämispalaveri toimi hyvin kehittämismenetelmänä, koska kaikki osapuolet pystyivät keskustelemaan aiheesta avoimesti samassa tilassa. Käytin aivoriihimenetelmää kehittämismenetelmänä sekä Lastensuojelulaitos Eemelin että opiskelijoiden kanssa. Aivoriihen tarkoituksena on nostaa esiin ideoita, ajatuksia ja kysymyksiä. Aivoriihi on luovaa ongelmanratkaisua, joka aktivoi osallistujia. Ennen toiminnan alkua vetäjä kertoo osallistujille aiheesta, jotta osallistujat tietävät mistä on kyse. Aivoriihi on hyvä toteuttaa pienissä (n.5hlö) ryhmissä. Ryhmässä yksi toimii kirjurina. Vetäjä/toteuttaja antaa ryhmälle aiheen, jota ryhmien on tarkoitus pohtia. Kirjuri kirjaa ajatukset ylös. Tavoitteena ei ole käydä kaikkea aiheeseen liittyvää läpi aivoriihessä, vaan paremminkin muodostaa yleiskuva. Aivoriihen osuus ajallisesti ei saa olla liian pitkä. Ryhmätyöskentelyn jälkeen siirrytään yhteiskäsittelyyn. Jokainen ryhmä esittelee omia ideoitaan ja ajatuksiaan ja ne kirjoitetaan kaikkien nähtäville. Tässä vaiheessa ideoita ei vielä arvioida eikä luokitella. Kun kaikkien ajatukset on tuotu esiin, alkaa kritiikkivaihe. Vetäjän on hyvä muistuttaa avoimuudesta ja luovuudesta. Osallistujat voivat nyt tarkastella ideoita kriittisesti ja kertoa omia mielipiteitään. (Innokylän [www-sivu](#) 2013.) Päädyin aivoriihimenetelmään, koska kehittämispäivässä oli mukana koko organisaatio. Aivoriihen avulla jokaisen ajatukset saatiin esiin isosta joukosta.

Seuraavassa vaiheessa kehittämisprosessiani lähetin molemmille yhteistyötahoille kyselyitä sähköpostilla. Valitsin menetelmäksi kyselyt sähköpostin välityksellä, välimatkojen vuoksi. Sähköposti kulki nopeasti välimatkojen päässä oleville avainhenkilöille. Ensimmäisessä kyselyssä työntekijöitä pyydettiin arvioimaan Tapauskuvaus-tehtäviä oppimisen edistäjinä ja toisessa kyselyssä työntekijöiltä

kysyttiin ajatuksia liittyen väkivallan uhkaan ja väkivaltaan lastensuojelulaitoksessa. Molemmat sähköpostikyselyt sisälsivät taustatietokysymyksiä ja avoimia kysymyksiä.

Koko kehittämisprosessin ajan rakensin itselleni miellekarttaa kehittämisestä ja oppimateriaalin tulevista asiasisällöistä. Miellekartta eli mind map on suunnittelun välineenä käytettävä kuvio, joka luodaan merkitsemällä aiheena olevan käsitteen ympärille siihen liittyviä muita käsitteitä ja mielikuvia. Miellekartta auttaa jäsentämään, hahmottamaan ja ilmaisemaan mielikuvia, joita aiheeseen liittyy.

(Virtuaali ammattikorkeakoulun [www-sivu](http://www.sivu) 2013.)

Arviointi toimi oleellisessa roolissa koko kehittämisprosessin ajan. Arvioinnin avulla pystyttiin koko ajan seuraamaan miten prosessi eteni ja miten tavoitteisiin päästiin. Arviointi edesauttoi oppimateriaalin sisällöllisten tavoitteiden saavuttamista. Kerron arvioinnista lisää luvussa kuusi.

4.3 Oman osaamisen hyödyntäminen ja lähteiden valinta

Olen valmistunut sosionomiksi (AMK) vuonna 2007. Sain kosketuspintaa lastensuojelulaitoksen arkeen jo opiskeluaikanani, ensin harjoittelujen ja sen jälkeen sijaisena olemisen kautta. Sijaistamisen kautta pääsin tutustumaan erilaisiin laitoksiin. Puoli vuotta valmistumisestani sain vakituisen työpaikan Lastensuojelulaitos Eemelistä. Ohjaajana työskentelyn lisäksi olen toiminut omaohjaajana, järjestänyt viriketoimintaa ja ohjannut opiskelijoita. Halu kehittää omaa osaamistani sai minut hakeutumaan suorittamaan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Työssäni nautin haastavasta ja vaihtelevasta työstä. Olen mieltynyt kehittämään uusia innovatiivisia toimintatapoja. Ryhmä- ja viriketoimintaa ohjatessani olen kehittänyt erilaisia harjoituksia, joiden olen kokenut edesauttavan toiminnan tavoitetta. Työssäni olen huomannut, että teorian tieto muuttuu osaamiseksi vasta käytännön toiminnan kautta. Edellä mainittuja asioita olen pyrkinyt hyödyntämään oppimateriaalin teossa.

Suunnitellessani kehittämistyötäni, pohdin mitä asioita mielestäni opiskelijan pitäisi ehdottomasti tietää lastensuojelulaitoksesta. Halusin antaa työstä mahdollisimman realistisen kuvan. Pohdinnassani minua auttoivat kollegani ja alalla työskentelevät tuttavani. Koin, että pystyisin teorian tiedon lisäksi tarjoamaan erilaisia harjoituksia ja ideoita, joita opiskelijat pystyisivät hyödyntämään harjoittelunsa aikana. Työn alkuvaiheessa luin kymmeniä kirjoja lastensuojeluun liittyen. Löysin useita hyviä lähdekirjoja, mutta mielestäni suuresta osasta puuttui ruohonjuuritason opetus. Rakensin oppimateriaalin teoreettisen viitekehyksen lähdekirjoista ja käytännön teoriaan sovelsin omaa osaamistani, opiskelijoiden toiveita, alan ammattilaisten ajatuksia ja alan kirjallisuutta.

Oppimateriaalissa käytin lähteitä harkitusti. Valitsin muutaman teoksen, joita lainasin pääasiassa kirjoittaessani oppimateriaaliin lastensuojelulaista, joka määrää lastensuojelulaitoksen toimintaa ja on tärkein ja välttämätön työväline. Rädyn teoksesta Lastensuojelulaki- käytäntö ja soveltaminen ja Mahkosen teoksesta Lastensuojelu ja laki, sain raamit oppimateriaaliin, jonka pohjalta lähdin etsimään lisää syventävää tietoa aiheista, joista olin päättänyt kirjoittaa. En nähnyt tarpeen käyttää useaa eri lähdekirjaa, vaikka lastensuojelulaista onkin kirjoitettu useita kirjoja, sillä mielestäni Mahkosen ja Rädyn teokset tarjosivat kaiken olennaisen tiedon, jota oppimateriaalissani tarvitsin. Kolmas teos, jota käytin useasti oppimateriaalin rakentamiseen, oli Saastamoisen Lapsen asema sijaishuollossa. Se tarjosi oppimateriaaliin välttämätöntä tietoa, joka oli kirjoitettu nimenomaan lapsi keskiöön asettaen. Samaa ajatusta pyrin kuljettamaan läpi koko oppimateriaalin ajan. Työntekijöiden tarkoitus on kuitenkin työskennellä lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin eteen. Lisäksi Saastamoinen oli löytänyt teokseen paljon kosketuspintaa käytännön työhön, mikä on tärkeää opiskelijalle, joka lähtee tutustumaan lastensuojelun työkenttään. Oppimateriaalin aiheiden mukaan, etsin soveltuvia teoksia ja internetlähteitä, joita pystyin hyödyntämään prosessissani. (Mahkonen 2007; Rätty 2010; Saastamoinen 2010.)

Olin rajannut aiheet, jotka mielestäni olivat tärkeitä oppimateriaalin kannalta. Pyrin pohtimaan sisällön valinnassani ensisijaisesti ammattiosaamisen lisäämistä. Oppimateriaalin avulla opiskelija saa peruspaketin välttämätöntä tietoa

lastensuojelulaitoksesta ja lastensuojelulaitoksen kasvatustoiminnasta. Tämä luo perustaa tuleville harjoittelujaksoille ja ammattiosaamisen kasvulle. Heti prosessin alkuvaiheessa ymmärsin, että voisin laajentaa oppimateriaalia vaikka kuinka paljon. Rajasin aiheet sen mukaan, mitkä ovat mielestäni ensiarvoisen tärkeitä opiskelijalle. Prosessin aikana löysin useita ajankohtaisia teoksia, jotka liittyvät lastensuojeluun. Ratkaisin asian kirjoittamalla oppimateriaaliin kirjavinkkejä kirjoista, joihin opiskelijan olisi hyvä tutustua saadakseen lisätietoa. Oppimateriaalin yksi tarkoitus on innostaa opiskelijaa etsimään lisää tietoa.

4.4 Tarve oppimateriaalille

Harjoittelujakson tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää harjoittelupaikan toimintaperiaatteet ja toiminnan. Opiskelijan tulisi osata toimia työyhteisön ideoivana ja vastuullisena jäsenenä. Lisäksi opiskelijan tulisi toimia nuorten kanssa osallistavassa, kasvatuksellisessa ja tukea antavassa vuorovaikutuksessa, osaten toimia sekä nuoren että työyhteisön verkostoissa. (Satakunnan ammattikorkeakoulu laatukäsikirja.) Jotta edellä olevat tavoitteet täyttyisivät, tulee opiskelijan ja opiskelijan ohjaajan toiminnan olla tavoitteellista ja suunniteltua. Oppilaitos on ennen harjoittelua määritellyt tietyt tavoitteet, joihin tulisi harjoittelujakson aikana päästä. Oppimateriaalini pyrkii antamaan eväitä harjoittelujaksolle jo ennen harjoittelujaksoa, sen aikana ja vielä sen jälkeenkin. Oppimateriaalin sisältö pyrkii vastaamaan oppilaitoksen asettamiin tavoitteisiin ohjaamalla opiskelijan toimintaa ja toimimalla työkirjana opiskelijan reflektoidessa oppimistaan.

Sosiaalialan työpaikoissa harjoittelee kokemuksen mukaan paljon opiskelijoita. Opiskelijoista ollaan montaa mieltä. Toisaalta opiskelijat rikastuttavat työpaikan arkea tuoden mukanaan omat ideansa ja työpanoksensa. Toisaalta opiskelijat vaativat erityistä huomiota työpaikan kiireisessä arjessa. Opiskelijoiden harjoitteluun ottaminen on mielestäni hyvä tapa löytää sijaisia ja työntekijöitä. Harjoittelujakso on opiskelijalle tärkeä kokemus. Opiskelija saa perehtyä ammattiin, jossa mahdollisesti

tulee työskentelemään. Opiskelija saa näin jalkaa oven väliin työllistymistä ajatellen. Tämän vuoksi on tärkeää, että harjoittelujakso on mahdollisimman onnistunut.

Tarve kehittämiselle omassa työssäni lähti sekä omista kokemuksistani opiskelijoiden ohjaajana, että kollegoiden ajatuksista. Ohjaamani opiskelijat ovat myös kritisoineet opetuksen teoreettisuutta ja etäisyyttä käytännön työstä. Ajatus kehittämistyöstä oli olemassa jo ennen kuin hakeuduin Satakunnan ammattikorkeakouluun. Olen muutaman vuoden ajan kerännyt materiaalia liittyen sosionomi(AMK)-opiskelijoiden harjoitteluun ja opiskelijoiden ohjaaminen on vain vahvistanut käsitystäni siitä, että opiskelijoiden osaamista tulisi kehittää.

Kirsi Nurmen ja Enni Räisäsen Talentialle tekemän Vastavalmistuneiden urapolut 2011 julkaisun mukaan 20 prosenttia Sosionomi (AMK) tutkinnon omaavista sai ensimmäisen työpaikan lastensuojelulaitoksen ohjaajana tai vastaavana ohjaajana. Tutkimuksen mukaan 86 prosenttia opiskelijoista aloittaa työnhaun jo opiskeluaikana (Nurme & Räisänen 2012, 11-20).

5 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS

5.1 Kehittämisprosessi Lastensuojelulaitos Eemelissä

Työkokemukseni vuoksi oli luontevaa pyytää yhteistyöhön Lastensuojelulaitos Eemeliä, jossa olen tehnyt suurimman osan lastensuojelun työhistoriastani. Lastensuojelulaitos Eemeli on 2003 Harjavaltaan perustettu yksityinen lastensuojelulaitos. Eemelissä on kaksi kuusi paikkaista asumisyksikköä 10-18 vuotiaille lapsille. Eemeli tarjoaa turvallisen kasvuympäristön lapsille, jotka tarvitsevat erityistä tukea ja ohjausta. Kerroin kehittämisideastani toiminnanjohtaja Jaana Laurènille tammikuussa 2012. Eemelissä oltiin halukkaita osallistumaan kehittämistyöhöni. Eemelissä on ollut useita opiskelijoita ja kokemukset opiskelijoista ovat moninaisia, tämän vuoksi Lastensuojelulaitos Eemeli oli sopiva yhteistyökumppani kehittämiselle. Kehittämisprosessi Eemelissä eteni kehittämispäivän ja avainhenkilöille lähetettyjen kyselyiden pohjalta.

5.1.1 Ensimmäinen kehittämiskerta

Olin 20.3.2012 esittelemässä kehittämistyötäni Lastensuojelulaitos Eemelin henkilökunnan kehittämispäivässä. Kehittämispäivässä oli mukana sekä Lastensuojelulaitos Eemelin että Eemelin vastaanottokodin henkilökunta. Kehittämispäivässä aiheita lähestyttiin aivoriihen avulla. Aivoriiheä kehittämismenetelmänä käsittelin tekstissä aiemmin. Kehittämispäivässä jaoin työntekijät kuuteen ryhmään. Ryhmät 1 ja 2 arvioivat millaisia opiskelijoita on ollut harjoittelussa ja millaisia opiskelijoita harjoitteluun halutaan? Ryhmät 3 ja 4 arvioivat mitä opiskelijan olisi hyvä tietää / tulisi tietää ennen harjoittelujaksoa lastensuojelulaitoksessa? Ryhmät 5 ja 6 arvioivat millainen on hyvä opiskelija lastensuojelulaitoksessa ja millainen on onnistunut harjoittelujakso?

Kysymykseen millaisia opiskelijoita on ollut harjoittelussa ja millaisia opiskelijoita harjoitteluun halutaan, työntekijöillä oli melko yhteneväinen kanta. Työntekijät totesivat, että opiskelijoita on ollut monenlaisia - hyviä ja huonoja. Pääasiassa Eemelissä on ollut lähihoitajaopiskelijoita ja joitain sosionomiopiskelijoita. Osa ei ole ollenkaan ymmärtänyt perustehtävää ja osa taas on ollut hyvinkin omatoimisia, vastuuntuntoisia ja tiedonhaluisia. Työntekijät haluavat harjoitteluun opiskelijoita jotka ovat aikuisia, oma-aloitteisia, aktiivisia, ymmärtävät / yrittävät ymmärtää lastensuojelulakia, luotettavia, maalaisjärjen omaavia, omaavat perustiedon lastensuojelusta, kiinnostuneita työstä, ahkeria, kysyvät tarvittaessa, noudattavat työaikoja, pitävät kiinni vaitiolovelvollisuudesta, ovat motivoituneita ja sopivat persoonaltaan työyhteisöön. Vastausten perusteella voinkin todeta, että opiskelijalta odotetaan valtavan paljon. Pohdimme yhdessä, päästäänkö näihin elementteihin koulutuksella vai persoonalla. Työntekijät totesivat, että pääosin persoonalla ja hetken mietittyään korostivat myös koulutuksen roolia. Työntekijät pitivät lähtötilanteen olettamuksena sitä, että opiskelija omaa tietyt tietotaidot tullessaan harjoitteluun. Jotta harjoittelu lastensuojelulaitoksessa olisi mahdollista, tulisi opiskelijan hallita koulutuksessa opitut asiat. Olennaista on, että opiskelija ymmärtää yksilön kasvua ja kehitystä lapsesta aikuiseksi. Tärkeää on, että opiskelija pystyy huomioimaan moniammatillisen näkökulman. Työntekijät korostivat sosiaalipedagogiikan, erityispedagogiikan, päihde- ja mielenterveystyön ja psykologian osa-alueiden osaamista. Kehittämistyölläni haluan nostaa esille myös koulutuksen roolia osaamisen kehittäjänä. Se, että on ainoastaan ”hyvä tyyppi” ei takaa sitä, että ohjaaja soveltuisi työskentelemään lastensuojelulaitoksessa. Puhun soveltuvuudesta, koska on mahdotonta määritellä millainen on hyvä lastensuojelulaitoksen työntekijä. Lastensuojelulaitoksen hyvä ohjaaja ei välttämättä ole lasten suosikki. Paremmuutta ei voida myöskään mitata sillä moniko lapsista itsenäistyy tasapainoiseksi yksilöksi. Hyvä ohjaaja tekee voitavansa lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin eteen, toimii työssään eettisesti, kunnioittaa muita ja pyrkii reflektoimaan omaa toimintaansa. Hyväksi ohjaajaksi kasvetaan pienin askelin.

Toisessa kysymyksessä työntekijät arvioivat mitä opiskelijan olisi hyvä tietää / tulisi tietää ennen harjoittelujaksoa lastensuojelulaitoksessa. Työntekijöiden mielestä opiskelijan tulisi tietää seuraavat asiat:

- lastensuojelulaitoksen tarkoitus
- yleistietoa lastensuojelusta
- mitä on huostaanotto ja kiireellinen sijoitus
- ennakkotiedot laitoksesta
- lastensuojelulaki
- vaitiolovelvollisuus ja sen merkitys
- lasten ja vanhempien kunnioitus
- aikuisen rooli
- harjoittelun ohjaaja ja työvuorot
- että hänen tulee kysyä rohkeasti ja uskaltaa olla eri mieltä
- että hänellä on aikaa orientoitua
- opiskelijan rooli

Edellä mainitut vastaukset ja arviot antoivat minulle ensiarvioiden tärkeää tietoa kehittämistyöni kannalta. Kehittämisprosessin alussa käytin työntekijöiden ideoita ja ajatuksia osana miellekarttaa, jonka avulla rakensin oppimateriaalin asiasisältöä. Pyrin työssäni vastaamaan, jos en kaikkiin, niin ainakin suureen osaan näistä asioista. Arvioimme yhdessä koko työyhteisön kanssa, miten edellä listatut asiat voitaisiin saavuttaa. Työntekijät esittivät mielestäni kaksi erittäin hyvää idea. Työntekijät voisivat käydä pitämässä ”asiantuntijaluentoja” oppilaitoksissa, jolloin opiskelijoille muodostuisi käsitys siitä mitä on työ lastensuojelulaitoksessa. Työntekijöiden omien kokemusten mukaan suurella osalla sosiaalialan opettajista ei ole itsellään työkokemusta lastensuojelulaitoksessa työskentelystä. Toinen mielestäni vartenotettava idea oli, että harjoitteluun tulevalle opiskelijalle lähetettäisiin sähköpostitse pieni tietopaketti paikasta, johon hän on tulossa. Pyrinkin tekemään kehittämistyöstäni tiivistelmän, joka voidaan lähettää harjoitteluun tuleville opiskelijoille.

Kaksi ryhmää arvioi millainen on hyvä opiskelija lastensuojelulaitoksessa ja millainen on onnistunut harjoittelujakso. Työntekijöiden mielestä hyvä opiskelija on motivoitunut, oma-aloitteinen, innostunut, kiinnostunut alasta, vastuuntuntoinen, ot-

taa vastuuta oppimisestaan, omaa hyvät sosiaaliset taidot, ymmärtää oman paikkansa työyhteisössä, soveltuu alalle, on sinut oman elämäntilanteensa kanssa, on selvittänyt mihin on menossa harjoitteluun, uskaltaa kyseenalaistaa, rohkenee lähestyä erilaisia lapsia, ei kaveeraa lapsien kanssa ja on henkisesti kypsä. Työntekijät arvostaisivat sitä, että opiskelijat hankkisivat itse omat harjoittelupaikkansa. Lastensuojelulaitos Eemeli haastattelee kaikki harjoitteluun tulevat opiskelijat etukäteen. Työntekijöiden vastaukset antoivat minulle paljon ajatuksia oppimateriaalin sisältöön. Pohdin pitkään, miten opiskelijoita voitaisiin herätellä miettimään edellä mainittuja asioita, liittyen harjoitteluun. Pelkästään lukemalla oppimateriaali kenestäkään ei välttämättä tule innostunut, oma-aloitteinen ja hyvät sosiaaliset taidot omaava. Tarkoituksena onkin antaa opiskelijoille työkaluja itsensä kanssa työskentelyyn.

Työntekijöiden mielestä onnistunut harjoittelujakso on seuraavanlainen

- Opiskelija kokee oppineensa perusasiat lastensuojelusta liittyen lastensuojelulaitoksen toimintaan ja tarkoitukseen.
- Opiskelija ymmärtää syitä miksi nuoret on sijoitettu
- Harjoittelu on lisännyt opiskelijan innokkuutta tulla alalle
- Opiskelija voi tutustua koko alaan
- Ohjaaja on nimetty ja hän on ottanut opiskelijan huomioon

Palaverin lopussa pyysin henkilökunnasta vapaaehtoisia toimimaan avainhenkilöinä työni eri vaiheissa. Mukaan ilmoittautui kahdeksan työntekijää. Avainhenkilöt arvioivat oppimateriaaliani sen eri vaiheissa. Lähetin heille sähköpostitse tietoa oppimateriaalistani ja pyysin heitä arvioimaan sitä.

5.1.2 Toinen ja kolmas kehittämiskerta

Toinen kehittämiskerta Eemelin avainhenkilöiden kanssa tapahtui sähköpostin välityksellä. Lähetin heille tapauskuvaustehtävän ja pyysin heitä arvioimaan millainen

tapaus oli ja mitä parannettavaa siinä olisi. Pyysin heitä kertomaan mitä mieltä he ovat tapauskuvaustehtävästä tapana opiskella lastensuojelua käytännössä. Tapauskuvaustehtävä on fiktiivinen tapauskuvaus lastensuojelulaitoksen nuoresta.

Työntekijöiden mielestä tapauskuvaustehtävä on erinomainen tapa avata lastensuojelun maailmaa opiskelijoille. Heidän mielestään opiskelijoilla on harvoin käsitys siitä, miten laaja verkosto nuoren ympärillä toimii. Tapauskuvaustehtävä on mahdollisuus avata asiaa jo ennen harjoittelua. Työntekijät ajattelivat, että tällainen tehtävä olisi hyvä joko ennen harjoittelua, tai heti harjoittelun aluksi. Työntekijöiden mielestä erityisesti sosionomien (AMK) opetus on irti arkisista tilanteista eli opetus on kaukana käytännön työstä. Tällä työntekijät tarkoittivat, että koulutuksessa opittujen tietojen soveltaminen käytäntöön saattaa olla monelle vaikeaa opetuksen teoreettisen otteen vuoksi. Työntekijöiden mielestä koulutuksessa tulisi opettaa lastensuojelun arkisiakin käytäntöjä esimerkiksi laitoksen päivittäiset rytmit ja rutiinit. Tietysti kaikissa laitoksissa on omat käytäntönsä, mutta samankaltaisuuksiakin on varmasti löydettävissä. Työntekijöiden mielestä osaamista voisi lisätä juuri asiantuntijaluentojen avulla. Lastensuojelussa työskentelevät voisivat kertoa omasta työnkuvastaan ja opiskelijat saisivat kysyä heitä askarruttavia asioita. Työntekijöiden mielestä tällaisia tapauskuvaustehtäviä voisi olla oppimateriaalissa useita. Lisäksi sain työntekijöiltä vinkkejä tapauskuvaustehtävän sisältöön, jotta siitä tulisi entistä runsaampi.

Viimeinen kehittämiskerta tapahtui sähköpostitse. Pyysin avainhenkilöitä kertomaan kokemuksiaan työssään kohtaamasta väkivallasta ja miettimään miten erilaiset väkivaltatilanteet käydään läpi työyhteisössä ja miten opiskelijalle kerrotaan mahdollisesta väkivallan uhasta työssä. Kerron tuloksista tarkemmin alaluvussa 6.4.10 työntekijöiden kokema väkivalta.

5.1.3 Yhteenvedo kehittämisestä Lastensuojelulaitos Eemelissä

Yhteistyöni Lastensuojelulaitos Eemelin kanssa sujui hyvin. Sain heiltä oppimateriaalia hyödyttäviä vastauksia. Lastensuojelutyön ominaisuudet

hahmottuvat opiskelijalle parhaiten käytännön harjoittelussa, joten työkentän mukaan ottaminen osaksi kehittämistä antaa opiskelijalle ensiarvoisen tärkeää ja ajankohtaista tietoa lastensuojelusta. Sen lisäksi, että oppimateriaali on työkalu opiskelijoille, niin se on myös väline opiskelijoiden ohjaukseen Lastensuojelulaitos Eemelissä.

5.2 Kehittämisprosessi Satakunnan ammattikorkeakoulussa

Oppimateriaalia Satakunnan ammattikorkeakoulussa arvioi SO10pc ryhmän opiskelijat. Käydessäni ensimmäisen kerran tapaamassa opiskelijoita, teetin heille kyselyn (LIITE 1) saadakseni ryhmästä taustatietoa. Ryhmään kuului 20 opiskelijaa, keski-ikänsä 27 vuotta. Opiskelijoista yhdeksän oli suorittanut harjoittelun lastensuojelulaitoksessa tai vastaanottokodissa. Opiskelijoista kahdeksan oli työskennellyt lastensuojelulaitoksessa tai vastaanottokodissa. Kaikki opiskelijat ilmoittivat voivansa kuvitella tulevaisuudessa työskentelevänsä kyseisissä laitoksissa. Kyselyn perusteella kyseiset opiskelijat olivat juuri sopiva asiantuntijaryhmä kehittämistyöhöni. Mielestäni se, että ryhmäläisistä osalla on kokemusta lastensuojelusta käytännössä ja osalla ei, tarjosi monipuolisia mielipiteitä ja ideoita kehittämistyöni kannalta. Kehittämisprosessi opiskelijoiden kanssa eteni tapaamisissa järjestettyjen aivoriihien ja sähköpostitse lähetettävien kyselyjen kautta.

5.2.1 Ensimmäinen kehittämiskerta

Tapasin ryhmän SO10pc opiskelijat ensimmäisen kerran 17.4.2012. Kerroin heille kehittämistyöstäni ja siitä miten työskentely heidän kanssaan etenee. Aluksi pyysin heitä täyttämään kyselyn (LIITE 1), josta kerroinkin jo edellisessä luvussa. Kyselyn

jälkeen jaoin opiskelijat viiteen pienryhmään. Pienryhmissä opiskelijat pohtivat seuraavanlaisia asioita liittyen harjoitteluun lastensuojelulaitoksessa:

1. Millaisia asioita koulutuksessa on käyty läpi liittyen harjoitteluun lastensuojelulaitoksessa?

Opiskelijat totesivat, että opetuksessa oli käyty läpi lastensuojelulakia ja puhuttu nuorten kohtaamisesta ja vuorovaikutussuhteista. Opiskelijoilla oli ollut mahdollisuus tutustua lastensuojelulaitokseen.

2. Mistä asioista haluaisit lisätietoa ennen harjoittelua lastensuojelulaitoksessa?

Opiskelijat haluaisivat etukäteen perehtyä harjoittelupaikkaan, jotta osaisivat valmistautua paremmin tuleviin haasteisiin. Opiskelijat kaipasivat vielä lisää tietoa lastensuojelulaista, lastensuojelulaista käytännössä, nuorten oikeuksista, opiskelijan oikeuksista, lastensuojelun merkityksestä, avohuollosta, moniammatillisuudesta, lastensuojelulaitoksen yhteistyökumppaneista ja termeistä liittyen lastensuojeluun.

3. Millainen on onnistunut harjoittelujakso lastensuojelulaitoksessa?

Opiskelijoiden mielestä hyvä harjoittelujakso alkaa sillä, että heidät otetaan hyvin vastaan. He toivoivat, että harjoittelupaikassa saisi osallistua kaikkiin ohjaajan työnkuvan edellyttämiin toimiin. Näitä toiveita olivat: että opiskelijat pääsisivät palavereihin, ohjaajat olisivat motivoituneita, ilmapiiri olisi avoin, opiskelijat perehdytettäisiin asiakkaisiin ja taustoihin, pääsisivät tutustumaan lakeihin ja raportteihin, eikä opiskelijaa jätettäisi ulkopuolelle tai yksin tilanteisiin.

4. Jotta harjoittelujakso olisi onnistunut, mitä se vaatii opiskelijalta?

Hyvä harjoittelujakso vaatii opiskelijoiden mielestä perehtymistä harjoittelupaikan toimintaan, motivaatiota, tiedonhalua, kyselemistä,

joustavuutta, rohkeutta kyseenalaistaa, omia voimavaroja ja kunnioitusta asiakasta kohtaan.

5. Jotta harjoittelujakso olisi onnistunut, mitä se vaatii harjoittelupaikalta?

Opiskelijat totesivat että hyvässä harjoittelupaikassa tulisi olla motivoitunut ohjaaja ja hyvä perehdytys. Opiskelija toivoivat pääsevänsä mukaan kaikkiin tehtäviin ja, että heille annettaisiin vastuuta. Opiskelijoiden mielestä on tärkeää, että harjoittelupaikassa on resursseja ottaa opiskelija vastaan.

Kävimme pienryhmien pohdinnat läpi vielä koko ryhmän kanssa ja lopuksi keräsin opiskelijoiden sähköpostiosoitteet myöhempää työskentelyä varten. Sain pienryhmien pohdinnoista paljon ideoita siitä, mitä oppimateriaalin tulisi sisältää.

5.2.2 Toinen kehittämiskerta

Toinen kehittämiskerta opiskelijoiden kanssa tapahtui sähköpostin välityksellä. Lähetin opiskelijoille 22.4.2012 sähköpostia, jossa pyysin heitä arvioimaan oppimateriaalini tapauskuvaustehtävää. Opiskelijat arvioivat samaa tehtävää kuin Eemelin henkilökunta 2. kehittämiskerralla. Pyrin kirjoittamaan kuvauksen mahdollisimman käytännönläheisesti, niin että sellaisetkin opiskelijat joilla ei ole kokemusta työskentelystä lastensuojelulaitoksessa, voisivat sen ymmärtää.

Opiskelijat toivat vastauksissaan esiin tapauskuvaustehtävien olevan hyvä tapa opiskella lastensuojelun käytäntöä. He kokivat tehtävän olevan selkeä, todentuntuinen ja hyvä avaus lastensuojelun termeille ja menetelmille. Opiskelijat pitivät siitä, että tapauskuvaustehtävään oli sijoiteltu kysymyksiä opiskelijoita herättelemään. Eräs opiskelija tiivistikin ajatusta sanoen: “Puitteet ovat tehtävässä, monisyisemmän siitä tekee opiskelijan tulkinta.”

Osa opiskelijoista ilmaisi, että kaikki tapauskuvaustehtävän termit eivät olleet tuttuja. He kaipasivat vieläkin selkeämpää termistöä ja käsitteiden avaamista. Syynä siihen etteivät opiskelijat tunteneet termejä, he pitivät koulutusta. Heidän mielestään lastensuojeluun liittyviä termejä ja tapauksia käydään läpi liian pintapuolisesti. Ne opiskelijat, joilla oli tuntemusta lastensuojelusta, eivät kaivanneet termien avaamista vaan pitivät tehtävää selkeänä. He myös pohtivat miten hyvin tällainen tehtävä auttaa ymmärtämään nuorten taustoja ja niiden merkitystä nuoren käytökselle.

“ Esimerkin kautta on helpompi ymmärtää taustoja ja niiden vaikutuksia nuoreen, sitä kautta hänen toimintaansa”

- lainaus opiskelijan vastauksesta

Opiskelijoiden mielestä tapauskuvaustehtäviin tulisi käyttää paljon aikaa ja niitä olisi hyvä käydä läpi harjoittelun ohjaajan kanssa.

5.2.3 Kolmas kehittämiskerta

Kolmas kehittämiskerta opiskelijoiden kanssa tapahtui sähköpostitse. Ideat kolmannen kehittämiskerran sisältöön sain ajatuksista, joita minulle heräsi edellisestä kerrasta. Lähetin opiskelijoille sähköpostia 4.5.2012 ja pyysin heitä kertomaan millaisia termejä ja käsitteitä he toivoisivat avattavan liittyen tapauskuvaustehtävään, millaista opetusta opiskelijat ovat saaneet liittyen haastavien nuorten kohtaamiseen ja millaista opetusta opiskelijat ovat saaneet liittyen yhteistoimintaan ja viriketoimintaan nuorten kanssa. Kysymysten tavoitteena oli antaa minulle käsitys siitä, millaisia asioita oppimateriaalini tulisi sisältää. Pidän yhteistoimintaa ja viriketoimintaa erittäin tärkeänä osana lastensuojelulaitoksen arkea. Ohjatessani opiskelijoita omassa työssäni, olen huomannut opiskelijoiden olevan todella arkoja ohjaamaan ryhmiä ja vetämään toimintaa lastensuojelulaitoksissa.

Valitettavaa oli, että suurin osa niistä opiskelijoista jotka toivoivat termien avaamista, eivät ottaneet osaa kolmanteen kehittämiskertaan. En rakentanut

oppimateriaaliin erillistä sanastoa, vaan avasin lastensuojeluun liittyviä termejä heti kun ne esiintyivät tekstissä.

Opiskelijat ”kohahtivat” kun kysyin opetuksesta liittyen haastavan lapsen kohtaamiseen. He toivat esille, ettei sellaista opetusta ollut juuri lainkaan. He kaipaisivat tietoa tilanteista, mitä tehdään haastavien lapsien kanssa. Haastavalla lapsella, ei tarkoiteta ainoastaan väkivaltaisuutta vaan myös lapsia joilla on erityisen tuen tarpeita. Erilaiset diagnoosit saattavat vaikuttaa tarpeen kasvamiseen. Opiskelijat kertoivat, että aihetta opiskellaan joissakin sosiaalialan suuntautumisvaihtoehdoissa ja niissäkin liian vähän. He kokivat, että aihe toisi varmuutta työskentelyyn ja harjoitteluun. Opiskelijat toivat esiin seuraavia ajatuksia:

“ Päihde- ja mielenterveystyön suuntauksessa ei ole tullut minkäänlaisia toimintatapoja haastavan nuoren tai haastavan asiakkaan kohtaamiseen, en tiedä onko niitä kuitenkin tulossa “

“ Näistä en ole kuullut puhuttavankaan opettajien taholta koulussa”

“ Tässä olisi parannettavaa”

Opiskelijoiden ajatusten pohjalta päätinkin, että oppimateriaalini tulisi sisältämään ainakin jonkin verran tietoa haastavan nuoren kohtaamisesta.

Viriketoiminnasta kysyttäessä opiskelijat toivat heti esiin, miten tämänkin asian käsittely riippuu suuntautumisvaihtoehdosta. Tämä on opiskelijoiden mielestä väärin. Osa kertoi että viriketoiminnasta on puhuttu jonkin verran, mutta ei lainkaan riittävästi. He kokivat, että viriketoiminnan suunnittelu voisi nostaa lastensuojelun työn aivan uudelle tasolla ja että opiskeluissa painotetaan jopa liikaa vain lakia. Opiskelijat toivoivat oppimateriaalin sisältävän paljon ideoita nuorten kanssa yhdessä tekemiseen.

5.2.4 Neljäs kehittämiskerta

Neljäs ja viimeinen kehittämiskerta tapahtui 16.5.2012. Kävin tapaamassa opiskelijoita ja kiitin heitä yhteistyöstä. Pyysin opiskelijoita vielä vastaamaan minulle muutamaa kysymyksen. Halusin tietää millaiset olisivat hyvät oppilaitoksen asettamat tavoitteet harjoittelujaksolle, millaista yhteistoimintaa he ovat järjestäneet nuorten kanssa ja millaista yhteistoimintaa olisi mukavaa järjestää.

Opiskelijat ilmaisivat, että tavoitteet eivät saisi olla liian tekniset ja hienot. Tällä opiskelijat tarkoittivat tavoitteiden yksinkertaistamista ja käytännönläheisemmäksi tekemistä. Tavoitteiden tulisi olla monipuoliset, todella konkreettiset ja ennen kaikkea selkeät. Opiskelijoiden mielestä verkostoihin tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. He haluaisivat myös kokeilla systemaattisemmin erilaisia työmenetelmiä. Opiskelijat eivät halua vain kompetensseihin pohjautuvia tavoitteita. Opiskelijat haluaisivat tavoitteet, jotka "pakottaisivat" harjoittelupaikan antamaan ohjausta.

Opiskelijat toivoisivat yhtenäisempää opetusta liittyen lasten kanssa tekemiseen ja yhdessä toimimiseen, riippumatta suuntautumisesta. He haluaisivat oppia miten laaditaan ohjelmaa ja kuinka innostaa nuoria. Heidän mielestään mukavaa tekemistä nuorten kanssa on kaikki arjesta poikkeava mm. askartelu, luovat toiminnot, retket ja liikunta.

5.2.5 Yhteenveto kehittämisestä opiskelijoiden kanssa

Koin kehittämisen opiskelijoiden kanssa erittäin mielekkääksi, sillä opiskelijat todella antoivat minulle valtavasti ideoita oppimateriaalin sisältöön. Kyselyihini vastanneet opiskelijat ottivat asian omakseen ja osoittivat aitoa kiinnostusta. Opiskelijat olivat sopiva asiantuntijatiimi, koska he ovat myös toivottavasti

oppimateriaalini käyttäjiä ja heiltä löytyi ajankohtaisia ajatuksia liittyen oppimateriaalin sisältöihin.

Oman koulutukseni ja työni perustella minulla oli jo olemassa ajatuksia siitä, minkälaisia asioita oppimateriaalin tulisi sisältää. Opiskelijoilta tuli ideoita, joita en olisi itse osannut ajatella kuuluvaksi oppimateriaaliin. Opiskelijat korostivat käytännön harjoittelun tärkeyttä ja omaa aktiivisuutta. He pitivät harjoittelua hyvänä ponnahduslautana työelämäään. Opiskelijat toivoivat, että heidän esittämänsä kritiikki koulutusta kohtaan saisi ”kasvot” työni kautta. Opiskelijat toivoivat harjoittelupaikalta ohjausta, kunnioitusta ja sitä, että opiskelija pääsee mukaan kaikkiin toimiin.

6 ARVIOINTI

Arviointi on jonkin kohteen arvon, ansion tai merkityksen määrittelyä. Arvioinnissa kohdetta tarkastellaan suhteessa kriteeriin tai mittariin. Kriteerinä voi toimia mm. tarpeet, tavoitteet, ammatilliset standardit, käytännöt, laki, etiikka, aiemmat suoritukset, mielipiteet, olosuhteet tai kustannukset. Kriteerien määrittely voi olla hankalaa, mikäli tavoite on epäselvä. Kehittämistyöni oli projekti. Projektille on tyypillistä, että se on kertaluonteinen ja määräaikainen. Tärkeää on, että projektissa tunnistetaan kriittiset osatekijät ja tiedetään mihin arviointitiedon kerääminen kohdistetaan. Projektin tavoitteiden saavuttamisen kannalta seuranta ja arviointi ovat oleellisessa osassa. Tavoiteltava muutos edellyttää palautetta toiminasta. Arvioinnilla voidaan saavuttaa tietoa, joka ennen on ollut piilossa. Arvioinnissa ei saa tuijottaa vain lopputulosta, vaan huomio pitää kohdentaa koko prosessiin. (Seppänen-Järvelä 2004, 15-29.)

6.1 Kehittämisprosessin arviointi

Sain idean kehittämistyöhöni jo ennen kuin olin päässyt opiskelemaan. Koen omasta työstä lähtevien ideoiden olevan mielenkiintoisia ja tarpeellisia. En kokenut olevan tarpeellista tutkia tarvetta kehittämistyölle, sillä olin huomannut tarpeen olevan olemassa oman työni kautta. Sen sijaan halusin keskittyä kehitettävään tuotteeseen eli oppimateriaaliin.

Arviointi oli mukana koko kehittämistyössä. Tein heti prosessin alussa arviointimatriisit, joiden avulla pystyin seuraamaan prosessin etenemistä ja aikataulua.

Satakunnan ammattikorkeakoulun Sosionomi (AMK)-opiskelijoiden arviointimatriisi

AJANKOHTA	MITÄ ARVIOIDAAN	KUKA ARVIOI	ARVIOINTIMETODI
Huhtikuu 2012	Mitä olisit halunnut tietää ennen harjoittelua?	Opiskelijat	Käydään läpi kasvokkain esim. aivorihi
huhti-toukokuussa 2012	Tehtävät / osiot opintomateriaalissa	Opiskelijat	Sähköposti (useamman kerran)
Toukokuu 2012	Tehtävät / osiot opintomateriaalissa	Opiskelijat	Käydään läpi kasvokkain esim. aivorihi / learning cafe

Lastensuojelulaitos Eemelin arviointimatriisi

AJANKOHTA	MITÄ ARVIOIDAAN	KUKA ARVIOI	ARVIOINTIMETODI
20.3 klo:12.30 Hotelli Hiiteenharju, kehittämispäivä.	Millaisia opiskelijoita on ollut? Millaisia opiskelijoita haluttaisiin? Mitä pitää tietää ennen harjoittelua?	Eemeli	Työpalaveri /Aivorihi
Toukokuu - Kesäkuu 2012	Tehtävät / osiot opintomateriaalissa	Avainhenkilöt	Sähköpostikysely
Elokuu – Syyskuu 2012	Tehtävät / osiot opintomateriaalissa	Avainhenkilöt	Sähköpostikysely
Tammikuu 2013	Opintopaketti	Eemeli	Työpalaveri / Kysely

Arviointi ohjaa koko projektia. Arvioinnin menetelmät ja lähestymistapa riippuvat aiheesta ja siitä, mihin arvioinnilla halutaan vastauksia. Arvioinnin lähestymistapoja voidaan luokitella eri tavoin. Prosessille on ominaista että sillä voi olla monia ratkaisu- ja etenemismahdollisuuksia, jotka tarkentavat tavoitteita. Kehittämistyön tekijän tulee siis osata käyttää arviointia projektin eri kohdissa ja muuttuvissa tilanteissa. Arviointi voidaan jakaa summatiiviseen ja formatiiviseen arviointiin. Summatiivisessa arvioinnissa keskitytään lopputulokseen ja vaikuttavuuteen. Formatiiivisessa arvioinnissa keskitytään arvioimaan itse kehittämisen toteuttamista. Summatiivinen- ja formatiivinen arviointi eivät poissulje toisiaan vaan pikemminkin täydentävät toisiaan. (Seppänen-Järvelä 2004, 17-20.) Omassa kehittämistyössäni pyrin kuljettamaan mukana molempia tapoja. Vaikka tavoittelinkin perusteellisen oppimateriaalipaketin luomista, pidän silti prosessia vähintään yhtä tärkeänä.

Arvioinnissa ei ole vain yhtä oikeaa tapaa. Jokaisessa projektissa on omat kysymykset ja tiedon tarpeet. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa onko arviointi sisäistä vai ulkoista, laatia arviointisuunnitelma ja pyrkiä kuvaamaan arviointiprosessia. Mitä tahansa kehittämistyötä tehdessä on tärkeää, että tekijällä on jokin visio, jota tavoitella. Arvioinnin toteuttajan tulee ottaa huomioon kohderyhmä jolle arviointia tehdään ja miettiä ovatko asianomaiset mukana arvioinnissa. (Seppänen-Järvelä 2004, 23-31, 33-34.) Itse koin tekeväni työssäni sekä sisäistä että ulkoista arviointia. Kehittämistyössäni asianomaiset olivat mukana arvioinnissa ja he ovat samalla kohderyhmä jolle oppimateriaalia tein.

Kuten edellä mainitsin, tulee arvioinnin tapahtua suhteessa kriteereihin. Itse pohdin kriteereistä erityisestä tavoitteita. Tavoitteiden asettelussa huomioin opiskelijat, Lastensuojelulaitos Eemelin työntekijät ja omat ajatukseni oppimateriaalin tavoitteista. Jälkeenpäin tarkasteltuna, prosessi eteni tavoitteiden mukaisesti. Mielipiteet olivat tärkeä kriteeri prosessin aikana. Kuten arviointimatriisista selviää, niin yhteistyökumppanit olivat mukana koko prosessin ajan. Erityisestä väliarvioinneilla oli suuri merkitys työskentelyn kannalta. Sekä opiskelijat että Lastensuojelulaitos Eemelin työntekijät ohjasivat minua ratkaisuissani ja aiheiden valinnoissa.

6.2 Oppimateriaalin arviointi

Oppimateriaali on helposti sovellettavissa käyttöön sosiaali- ja terveysalalla. Sitä voivat käyttää opiskelijat, opettajat ja lastensuojelulaitoksen henkilökunta. Oppimateriaali herättelee opiskelijaa oppimaan ja ottamaan selvää asioista. Sisältö on koottu niin, että se edesauttaa sosionomi(AMK)- opiskelijan oppimista lastensuojelulaitoksessa tapahtuvalla harjoittelujaksolla.

Kehittämisen prosessin loppuvaiheessa kehittämiseen jo osallistuneet opiskelijat eivät olleet enää tavoitettavissa, joten arviointi perustuu ammattilaisten antamaan palautteeseen. Oppimateriaalin käytettävyyttä arvioi lastensuojelulaitoksissa työskentelevät työntekijät. Heidän mielestään oppimateriaalin sisältö on koottu monipuolisesti ja se soveltuu hyvin lastensuojelulaitosten käyttöön. Aihealueet vastaavat hyvin harjoittelujaksojen tavoitteita. Vaikka oppimateriaali ei voikaan olla kaiken kattava, se antaa edellytyksiä käytännönläheiseen työskentelyyn. Allalla työskentelevät toivoisivat opiskelijoille enemmän opetusta liittyen lasten kanssa toimimiseen ja vuorovaikutukseen. He ajattelivat, että oppimateriaali voisi soveltua oppaaksi harjoitteluun tulevalle opiskelijalle. Työntekijöiden mukaan oppimateriaalista olisi hyötyä, myös opiskelijoiden ohjauksessa.

7 ASKELEITTAIN AMMATTIIN - OPPIMATERIAALI

7.1 Menossa harjoitteluun

HEI, tuleva sosiaalialan ammattilainen. Olet kohtaamassa haasteen, jolla saattaa olla suuri merkitys alkavalle työurallasi lastensuojelun maailmassa. Harjoittelujakso on mahdollisuutesi tutustua lastensuojelutyöhön käytännössä.

Lastensuojelun kenttä on moninainen ja värikäs. Yksiin kansiin ei mahdu kaikkea mahdollista tietoa liittyen lastensuojeluun. Lastensuojelulaki ohjaa lastensuojelutyötä ja työntekijöiden työskentelyä. Oppimateriaalissa käydään läpi lastensuojelulaista vain joitain kohtia, joten on todella tärkeää tutustua lastensuojelulakiin kokonaisuudessaan jo ennen kuin aloitat harjoittelun. Tässä oppimateriaalissa keskitytään lastensuojeluun harjoitteluympäristönä ja ohjataan opiskelijaa ottamaan selvää asioista. Tämä oppimateriaali toimii työvälineenä sinulle harjoittelusi aikana. Tutustu oppimateriaaliin jo ennen harjoittelua ja palaa aiheisiin joista tarvitset lisätietoa sillä hetkellä. Oppimateriaali perustuu tausta-aineistoon, omiin kokemuksiini lastensuojelussa ja kehittämistyöni prosessiin Satakunnan ammattikorkeakoulun ylemmässä sosionomi (AMK)- tutkinnossa.

* Tähdellä merkityt kohdat ovat ajatuksia ja kysymyksiä, joita voit pohtia yksin tai yhdessä muiden opiskelijoiden, opettajien ja harjoittelupaikan työntekijöiden kanssa.

Tervetuloa oppimaan!

7.1.1 Tutustuminen

Aivan aluksi ota selvää mihin olet menossa harjoitteluun. Onko kyseessä lastensuojelulaitos, vastaanottokoti tai jokin muu laitos? Vastaanottokodilla tarkoitetaan lastensuojelulaitosta, jossa järjestetään lapsen sijaishuoltoa lyhytaikaisesti kiireellisissä tilanteissa. On myös hyvä selvittää minkä ikäisiä lapsia laitoksessa on ja onko laitos erikoistunut tietynlaisiin lapsiin. Tärkeää on, että otat yhteyttä laitoksen johtajaan / vastaavaan ohjaajaan. Useat johtajat haluavat haastatella harjoittelijan varmistaakseen harjoittelijan soveltuvuuden kyseiseen paikkaan. Kun haluat tietää mihin olet menossa harjoitteluun, niin myös harjoittelupaikassa halutaan tietää sinusta. Hyvä idea on tehdä harjoittelupaikalle info-lappu sinusta, jossa kerrot kuka olet ja koska olet tulossa harjoitteluun. Näin koko työyhteisö saa tiedon sinusta.

Esimerkki Info-lapusta

HEI olen:

Opiskelen:

Yhteystietoni:

Harjoittelun ajankohta:

Tavoitteet:

Harjoittelun ohjaaja oppilaitoksesta:

Ohjaajan yhteystiedot:

Harjoittelun ohjaaja harjoittelupaikassa:

ohjaajan yhteystiedot:

7.1.2 Tavoitteet

Ennen harjoittelu on hyvä tarkistaa, että harjoittelua edeltävät opinnot on suoritettu, harjoittelusopimus on tehty ja mahdollisesti tarvittava rikostaustaote on hankittu. Oppilaitos on asettanut harjoittelullesi tavoitteet. Käy ne läpi harjoittelun ohjaajan kanssa. Varmistukaa, että molemmat ymmärtävät tavoitteet ja niiden sisällön. Mikäli jotkin tavoitteet tuntuvat sinusta hankalilta niin kysy lisätietoa ohjaajalta tai oppilaitoksesta. Harjoittelun tavoitteet on hyvä asettaa koko työyhteisön nähtäväksi, sillä todennäköisesti myös he arvioivat harjoitteluasi yhdessä ohjaajasi kanssa. Oppilaitoksen tavoitteiden lisäksi harjoittelupaikka / oppilaitos saattaa asettaa sinulle omat tavoitteet. Tässä on muutamia ehdotuksia harjoittelusi tavoitteiksi. Suhtaudu niihin haasteena. Sinä osaat ja onnistut!

- Orientoidu ensimmäinen viikko ja toimi tarkkailijan roolissa. Kysy ja ole omatoiminen.
- Tutustu kaikkiin laitoksen lapsiin. Huomioi sekä oma että lasten tahti. Kaikki eivät tutustu yhtä nopeasti.
- Ota osaa arjen askareisiin. Ota myös lapsia mukaan toimintaan.
- Tutustu lasten päivärytmiin.
- Suunnittele ja järjestä yhteistä toimintaa
- Valitse yksi lapsi ja tutustu hänen ja hänen omaohjaajansa toimintaan. Tarpeen tullen toimi ”apuomaohjaajana”.

7.2 Harjoittelussa

Harjoittelujakso on prosessi, joka alkaa orientoitumisella ja tutustumisella harjoittelupaikkaan. Orientaatio muuttuu vähitellen, yksilöllisessä tahdissa, tavoitteelliseksi toiminnaksi. Tavoitteellista toimintaa arvioidaan ja siitä opitaan. Harjoittelujakson välissä on yksi tai useampia väliarviointeja, joissa käydään läpi siihenastisten tavoitteiden täyttymistä ja suunnitellaan tulevaa. Harjoittelujakson tuottama oppiminen ei lopu harjoittelujakson loppumiseen, vaan jatkuu ja muuttuu osaamiseksi.

7.2.1 Orientaatio

Varaudu siihen, että ensimmäiset päivät harjoittelussa voivat tuntua sekavilta. Tapaat useita työntekijöitä, laitoksen lapsia, mahdollisia yhteistyökumppaneita ja kaikki saattaa tuntua melko sekavalta. Hengitä rauhallisesti syvään ja muista että sinulla on monta viikkoa aikaa oppia. Aluksi saat rauhassa olla hämilläsi ja orientoitua uuteen ympäristöön. Katsele rauhassa miten työpaikalla toimitaan ja muista kysyä aina, kun mieleesi tulee jotain kysyttävää. Tyhmiä kysymyksiä ei ole. Voit kysyä keneltä tahansa työpaikan henkilökunnasta, mutta eritoten sinua varten on harjoittelusi ohjaaja. Lastensuojelulaitoksen hektinen arki suuntaa ohjaajien huomion samanaikaisesti useaan eri asiaan, joten voit joutua kysymään saman asian useaan kertaan ennen kuin saat siihen vastauksen. Tämän on aivan normaalia, eikä tarkoita, etteivätkö työntekijät haluaisi auttaa sinua. Työntekijät pitävät eritoten opiskelijoista jotka kyselevät paljon. Useissa lastensuojelulaitoksissa tehdään paljon arjen askareita ja niihin onkin hyvä ottaa osaa heti ensipäivistä lähtien. Monia opiskelijoita yleensä kiinnostaa heti ensimmäisenä lasten taustatiedot. Valitettavasti taustatietojen lukeminen varhaisessa vaiheessa voi synnyttää ennakkoluuloja lapsia kohtaan. Suosittelen, että perehdyt lasten tietoihin vasta oltuasi joitain viikkoja harjoittelussa. Ota myös huomioon, että harjoittelupaikassa ei välttämättä näytetä kaikkia lasten taustatietoja tai virallisia papereita opiskelijalle. Tästä on hyvä puhua harjoittelun ohjaajan kanssa.

7.2.2 Harjoittelun ohjaaja

Harjoittelupaikka määrää sinulle harjoittelun ohjaajan. Selvitä harjoittelusi ohjaaja heti harjoittelun ensimmäisenä päivänä tai jopa ennen harjoittelua. Yhdessä harjoittelun ohjaajan kanssa suunnittelette sinulle sopivat työvuorot. Yleensä harjoittelupaikat pyrkivät ottamaan huomioon sinun toiveesi työvuorojen suhteen. Sinun tulee kuitenkin ottaa huomioon harjoittelupaikan työajat. Sinun tulee varautua iltavuoroihin ja viikonlopputöihin. Sinun perehdytyksesi on ensisijaisesti harjoittelun ohjaajan vastuulla. Sinun tulee myös osata vaatia ohjausta, sinulla on oikeus siihen. Pyri käyttäytymään harjoittelun ohjaajan kanssa samoin kun käyttäydyt muidenkin ohjaajien seurassa, vaikka harjoittelusi ohjaaja antaa sinulle arvosanan. Mikäli koet ohjauksen olevan puutteellista, kerro asiasta välittömästi laitoksen johtajalle ja opettajallesi.

7.2.3 Opiskelijan rooli

Pidä huoli omasta roolistasi harjoittelupaikassa. Opiskelijaa ei saa jättää yksin vaan paikalla pitää aina olla vastuussa pätevä työntekijä. Sinun ei tarvitse osata kaikkea vaan olet harjoittelussa oppimassa. Käy läpi tarkoin ohjaajasi kanssa koulun antaman tavoitteet ja säännöt harjoittelulle. Pidä itsekin huolta, ettet tee liikaa tai liian vähän. Harjoittelussa tulee kuitenkin noudattaa samoja sääntöjä kuin työntekijätkin. Sinulta odotetaan hyvää esimerkillistä käytöstä ja sitä, että olet ajallaan paikalla. Myöhästymiset eivät anna sinusta hyvää kuvaa työntekijänä.

Heti ensimmäisistä päivistä alkaen, pyri olemaan lapsille turvallinen aikuinen. Ole ystävällinen, mutta älä yritä ystävystyä lasten kanssa. Liian lähelle meneminen yleensä vaikeuttaa auktoriteettina olemista. Haastatellessani opiskelijoita kehittämistyössäni, opiskelijat totesivat kuin yhdestä suusta, että heille on tärkeintä tehdä muutakin kuin pestä vessoja harjoittelupaikassa. Opiskelijan harjoittelu ei ole pelkkiä taloustöitä, mutta se on myös sitä. Opiskelijalla on oikeus ja velvollisuus osallistua kaikkeen toimintaan laitoksen sisällä mahdollisuuksien mukaan.

Toivottavasti pääset osallistumaan lapsia koskeviin neuvotteluihin ja palavereihin. Muista kuitenkin kysyä lupa tapaamisiin osallistuvilta henkilöiltä. Tässäkään asiassa ei voi liioin korostaa omatoimisuutta. Aktiivisella työotteella saat eniten irti harjoittelujaksosta.

7.2.4 Salassapito

Lastensuojeluasiakkuudesta kertynyt tieto on luonteeltaan salassapidettävää. Salassapitovelvollisuus koskee kaikkia lapsia ja nuoria koskevia asiakassuhteessa saatuja tietoja, eikä niitä saa luovuttaa sivulliselle. Sivullisella tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole lainmukaista oikeutta saada tietoa. Salassapito koostuu kolmesta osa-alueesta: asiakirjasalaisuus, vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto. Asiakirjasalaisuus tarkoittaa, että asiakirjaa, sen kopiota tai tulostetta ei saa näyttää, luovuttaa tai antaa sivulliselle. Vaitiolovelvollisuus tarkoittaa kaiken tiedon luovuttamista. Vaitiolovelvollisuus jatkuu vaikka virka- tai palvelusuhde taikka toimeksiantosuhde päättyisi. Hyväksikäyttökielto tarkoittaa, ettei tietoa saa käyttää omaksi tai toisen hyödyksi tai vahingoksi. Salassapitovelvollisuuden rikkominen on rangaistava teko. Salassapitovelvollisuus koskee myös harjoittelussa olevaa opiskelijaa. (Saastamoinen 2010, 87- 88.)

Lastensuojelulaitoksessa tulee tarkoin varjella lapsen yksityisyyttä. Riitta Laakso (2009, 74) totetaa väitöskirjassaan, ettei laitoksen seinillä ollut lapsien valokuvia. Lastensuojelulaitoksissa vierailee vanhempia, yhteistyötahojen edustajia, muiden lapsien ystäviä ja opiskelijoita, joten lapsien valokuvia ei voida pitää esillä. Myöskin lapsien valokuvaaminen on tarkoin rajattua.

* Ota siis huomioon, ettet saa puhua lastensuojelulaitoksen tai siellä asuvien lasten asioista harjoittelusi aikana tai edes sen jälkeen. Jos jokin asia vaivaa sinua, niin keskustele siitä harjoittelusi ohjaajan kanssa.

7.3 Lastensuojelu

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastojen mukaan vuonna 2011 huostassa olevien lapsien lukumäärä kasvoi lähes 3 prosenttia edellisestä vuodesta. Alle 18-vuotiaista 1,4 prosenttia oli sijoitettu kodin ulkopuolelle vuoden 2011 aikana. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettu 17 409 lasta ja nuorta.

(Sosiaaliportin [www](http://www.sosiaaliportti.fi)-sivu 2013.)

Lastensuojelulaissa lapsena pidetään alle 18-vuotiaista ja nuorena 18- 20 vuotiaista. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 1§) Julkisella vallalla on velvollisuus varata riittäviä voimavaroja perheille ja lapsille palveluja järjestettäessä. Viranomaisten tulee kaikissa tilanteissa huomioida lapsen etu. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi on turvattava ja viranomaisten tulee tukea vanhempia tässä kasvatustehtävässä. Lastensuojelun tulee järjestää tarvittavia palveluja ja tukitoimia vanhempien ja muiden lapsen huoltajien tueksi. Lastensuojeluksi luetaan lapsi- ja perhekohtainen suojelu. Sitä toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma, järjestämällä tarvittavia avohuollon tukitoimia, kiireellisiä sijoituksia, huostaanottoja, sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa. (Räty 2010 1-3, 19.)

Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa usealla eri tavalla. Perhe saattaa itse hakea apua, joku läheinen / tuttava hakee apua perheen puolesta tai lapsesta on saatettu tehdä lastensuojeluilmoitus. Huoli lapsesta saattaa tulla ilmi myös usealta eri taholta samanaikaisesti. Huolensa voi ilmaista kuka tahansa yksityinen henkilö. Seuraavilla toimilla on velvollisuus ilmoittaa, mikäli he saavat tiedon lapsesta, jonka hoito ja huolenpito, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käytös edellyttävä lastensuojelun tarpeen selvittämistä: sosiaali- ja terveydenhuolto, opetustoimi, nuorisotoimi, poliisitoimi, rikosseuraamuslaitos, palo- ja pelastustoimi, sosiaalipalvelujen ja terveydenhuollon palvelujen tuottaja, opetuksen tai koulun järjestäjä, seurakunta tai muu uskonnollinen yhdyskunta, turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa harjoittava yksikkö, hätäkeskustoimintaa harjoittava yksikkö ja

koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta vastaava yksikkö. Ilmoitusvelvollisuuden esteenä ei ole se, että lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa tai kieltää lastensuojeluilmoituksen tekemisen. Ilmoituksen voit tehdä suullisesti tai kirjallisesti kunnan sosiaalihuoltoon. Ilmoituksen jälkeen lastensuojelun työntekijän on selvitettävä tehty lastensuojeluilmoitus, selvittämällä lapsen hoidon ja huolenpidon lastensuojelun tarve ja mahdollinen tutkintapyyntö poliisille. Kiireellinen lastensuojelun tarve on arvioitava välittömästi. Sosiaalityöntekijät on viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa ilmoituksesta ratkaistava johtaako ilmoitus lastensuojelutarpeen selvittämiseen. (Räty 2010, 185- 192, 214.)

Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvityksen on valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 27§.)

* Perehdy tarkemmin lastensuojelutarpeen selvittämiseen Pesäpuu ry:n Sattumista suunnitelmallisuuteen teoksen avulla.

7.3.1 Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoitoa ja kasvatusta kodin ulkopuolella. Sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus hyvään sosiaalihuoltoon, hyvään kohteluun ja tarpeitaan vastaavaan sijaishuoltopaikkaan. Lapsella on oikeus tavata läheisiään, turvallisia henkilöitä, sosiaalityöntekijöitä ja lastensuojelun työntekijöitä. Sijaishuollon tulee turvata lapsen oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan ja käyttövaroja. Sijaishuoltopaikan hoidon ja kasvatuksen tulee sisältää lapsen arjesta huolehtimisen ja perushoidon. Sen tulee tapahtua lapsilähtöisesti lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden, lapsen yksityisyyttä kunnioittaen. Lapsen tulee saada tuntea itsensä hyväksytyksi ja oikeutetuksi huolenpitoon, turvaan ja hellyyteen. (Saastamoinen 2010, 1-3.)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä sekä jälkihuoltona. Sijaishuollon muotoja ovat mm. ammatillinen perhekoti, laitoshuolto, perhehoito ja muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto (Saastamoinen 2010, 4- 7).

7.3.2 Avohuolto

Lastensuojelussa tulee käyttää ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, mikäli lapsen etu ei muuta vaadi. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet tapahtuvat ilman huostaanottoa. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä silloin kun lapsen kasvuolot eivät turvaa tämän terveyttä tai vaarantavat lapsen kehitystä tai lapsi itse on vaarantanut terveytensä ja kehityksensä. Avohuollon tukitoimiin kuuluvat palvelutarpeen ja ongelmatilanteen selvittäminen ja varhainen tuki, lapsen ja nuoren tukipalvelut, perheen tukipalvelut ja vertaistukitoiminta. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimenpiteenä. Tällöin tarkoituksena on tukea lapsen omassa kodissa tapahtuvaa hoitoa, lyhyen ennalta suunnitellun lastensuojelullisen toimenpiteen avulla. Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää vain vapaaehtoisesti. Edellytyksenä on, että lapsen huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi suostuvat niihin. Mikäli avohuollon tukitoimet ovat riittämättömät, tulee lapsi ottaa huostaan ja järjestää tarpeen mukainen sijaishuolto. (Räty 2010, 259- 262.)

* Selvitä, onko harjoittelupaikassasi avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitettuja lapsia? Miten heidän hoitonsa eroaa huostaan otettujen lasten hoidosta?

7.3.3 Kiireellinen sijoitus

Lapsen ollessa välittömässä vaarassa, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti kodin ulkopuolelle. Yleensä kyseessä on akuutti tilanne, jolloin turvaudutaan kiireelliseen lastensuojelun turvaamistoimenpiteeseen. Kiireellisen sijoituksen tapahduttua, lapsen tilannetta voidaan selvittää rauhassa. Kiireelliselle sijoitukselle ei ole edellytyksiä, mikäli sijoitus voidaan järjestää avohuollon tukitoimena. Kiireellisen sijoituksen syinä voivat olla mm. ongelmat kasvuolosuhteissa, hoidosta vastaavien henkilöiden toiminta tai lapsen oma käyttäytyminen. Kiireellisessä sijoituksessa on samat oikeusvaikutukset kuin huostaanotossa, mutta sen on kestoaltaan rajatumpi. Ennen kiireellistä sijoitusta selvitetään lapsen ja hänen huoltajiensa mielipide. Kiireellinen sijoitus voi jatkua ilman erillistä päätöstä 30 päivää. Mikäli 30 päivää ei riitä huostaanoton tarpeen selvittämiseksi, viranhaltija voi tehdä päätöksen kiireellisen sijoituksen jatkamisesta enintään 30 päivällä. (Saastamoinen 2010, 39- 48.)

7.3.4 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelun äärimmäinen keino. Ensisijaisesti lapsen edun mukaista on, että lapsi saisi kasvaa omassa perheessään. Lastensuojelulaki velvoittaa huostaanoton tekemiseen, mikäli lapsi on vakavassa vaarassa. Huostaanottoon ei koskaan päädytä kevein perustein. Sitä on usein edeltänyt pitkä asiakkuus ja moninaiset ongelmat. Jos lapsen huolenpitoa on laiminlyöty tai kodin olosuhteet vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä, huostaanoton kriteerit täyttyvät. Huostaanoton edellytyksenä on avohuollon tukitoimien riittämättömyys ja lapsen edun turvaaminen. Huostaanottoa valmistelee aina kaksi työntekijää. Toinen on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja toinen esim. sosiaalityöntekijä, kasvatus – ja perheneuvolan työntekijä, sosiaaliohjaaja tai psykologi. Ennen huostaanottoa sekä lapsen että lapsen huoltajien mielipide on selvitettävä ja annettava heille mahdollisuus tulla kuulluksi. Kuuleminen voidaan jättää väliin vain muutamissa poikkeustapauksissa, kuten: lapsen ja kuultavan puuttuva yhteydenpito, kuultavan asuin ja olinpaikkaa ei voida selvittää kohtuullisen toimenpitein tai kuulemisesta

aiheutuu vakava vaara lapsen turvallisuudelle. Mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi ja hänen huoltajansa suostuvat huostaanottoon, päätöksen asiasta tekee kunnan johtosäännöissä määritelty sosiaalihuollon johtaja tai hänen määräämänsä viranhaltija. Jos 12 vuotta täyttänyt ja hänen huoltajansa vastustavat huostaanottoa, päätöksen tekee hakemuksesta hallinto-oikeus. Huostaanottopäätös toimitetaan kaikille aisaan osallisille. (Saastamoinen 2010, 22- 38.)

* Selvitä lastensuojelulain perusteella, miten huostaanotto etenee prosessina? Kirjavinkki : Kati Saastamoinen. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Sivut: 22- 38.

7.3.5 Jälkihuolto

Huostaanoton päättymisen jälkeen sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto. Jälkihuolto järjestetään myös avohuollon tukitoimien jälkeen, mikäli avohuollon sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut yksin lapseen. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viisi vuotta sijoituksen päättymisestä tai viimeistään kun nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuolto pyrkii lapsen itsenäistymiseen. Jälkihuollon tarve kartoitetaan ja suunnitellaan tarvittut palvelut, apu ja tukitoimet. Kunta voi järjestää jälkihuollon itse tai ostaa palvelun yksityiseltä taholta. (Saastamoinen 2010, 62.)

Jälkihuollon yhtenä tärkeänä osana on asunnon järjestäminen. Nuoren itsenäistyminen ei saa vaarantua asunnon puutteen vuoksi. Sijoittanut kunta on velvollinen järjestämään nuorelle asunnon jälkihuollon ajaksi. Asumista mietittäessä on huomioitava nuoren tarvitseman tuen määrä. Tukiasunnoissa nuorta tuetaan sosiaalityön menetelmin asumisen ja elämisen järjestämisessä. Tukiasuminen on tilapäinen ratkaisu kohti itsenäistymistä. Tuettua asumista on myös se, että nuori jää asumaan lastensuojelulaitoksen välittömässä läheisyydessä olevaan asuntoon, jolloin tuen tarjoaa lastensuojelulaitos. Mahdollista on myös, että nuori muuttaa takaisin kotiinsa tai omaan vuokra-asuntoon. (Laaksonen 2004, 31- 33.)

Itsenäistymisen harjoittelu alkaa jo sijoituksen aikana, jolloin opetellaan asioiden hoitoa ja arjen sujumista. Ohessa itsenäistyvän nuoren roolikartta, joka on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä kehitetty kartta. Se on tehty selventämään rooleja, joita itsenäistyvällä nuorella on.

(Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän www-sivu 2012)

- * Mikäli olet harjoittelussa yksityisessä laitoksessa, selvitä tarjoaako laitos jälkihuoltopalvelua?
- * Selvitä miten kunnan jälkihuolto toimii?
- * Lisää tietoa jälkihuollosta: Sari Laaksonen (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas.

7.4 Lastensuojelulaitos

Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää lastensuojelulaitoksissa, joita ovat mm. lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit, koulukodit ja muut lastensuojelulaitokset. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat ja yksityiset tahot. Laitoshuollolle on asetettu laadun edellytykset, on säädetty melko väljästi. Sijaishuollon laatuun vaikuttavat henkilöstön määrä ja heidän ammattitaitonsa. Toimitilojen osalta on säädetty, että tilojen on oltava riittävät ja asianmukaisine toimintavälineineen. Lapselle on tarjottava mahdollisuus myös yksinoloon ja omaan alueeseen. Yhteiset tilat tulee suhteuttaa lasten enimmäismäärään. Tavoitteena laitoksen tiloissa on kodinomaisuus, tilavuus, viihtyvyys ja normaaliympäristö. Laitoksissa voi olla useampi asuinyksikkö, jotka voivat toimia yhdessä tai erillisinä. Lastensuojelulaki määrittelee lastensuojelulaitoksessa olevien lasten määrän, asuinyksiköt, henkilökunnan lukumäärän ja henkilökunnan kelpoisuuden. Sijaishuollon toteutumista ja laatua valvovat sijoittajakunnat, sijoittajakuntien sosiaalitoimi ja aluehallintovirasto. (Saastamoinen 2010, 10, 90 – 92, 99.)

7.4.1 Lastensuojelulaitokseen saapuminen

Lapsen siirtymisen lastensuojelulaitokseen tulisi tapahtua mahdollisimman hallitusti ja lasta järkyttämättä. Siirtyminen on toteutettava suunnitelmallisesti ja huolellisesti. Sijoitus herättää voimakkaita tunteita lapsessa, joten on tärkeää että niistä puhuttaisiin avoimesti. Jos mahdollista, olisi lapsen hyvä päästä tutustumaan lastensuojelulaitokseen johon on siirtymässä. Myös lapsen vanhempien olisi hyvä

tutustua sijaishuoltopaikkaan. Tämä edesauttaa sijaishuollon ja vanhempien yhteistyötä jo varhaisessa vaiheessa. Sijaishuoltopaikan tulee saada kaikki lasta koskevat tiedot ja asiakirjat, jotka vaikuttavat lapsen hoitoon. Lasta tulee auttaa tutustumaan laitoksen muihin lapsiin ja henkilökuntaan. On tärkeää, että lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi jo ensimmäisestä vuorokaudesta lähtien. Lapsen tulee saada tuoda omia tavaroitaan sijoituspaikkaan. Lapsen kanssa käydään heti alkuun läpi laitoksen yhteiset pelisäännöt. On tärkeää, että lapsen sosiaalityöntekijä on aktiivinen lapsen asioissa koko lapsen sijoituksen ajan. (Saastamoinen 2010, 109- 110.)

* Kysele laitoksen lapsilta mitä he ajattelivat kun saapuivat lastensuojelulaitokseen? Laitokseen saapuminen on lapselle shokki ja aikuisen tehtävänä on olla lapsen tukena. Useat lapset muistavat tarkkaan mitä ovat ajatelleet ensimmäisenä päivänä.

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö on kehittänyt haastattelulomakkeita, jotka helpottavat lapseen tutustumista alkuvaiheessa. Kerron lisää haastattelulomakkeesta työmenetelmät alaluvussa.

7.4.2 Huoltajat ja läheiset

Vanhemmuus ei pääty lapsen sijoitukseen. Sijoituksessa olevien lapsien ja vanhempien suhteet eivät välttämättä ole kovinkaan helppoja. Lapsen tulisi tuntea etteivät vanhemmat ole häntä hylänneet, mutta samalla pitäisi olla mahdollista kiintyä sijoituspaikkaan. Vanhemmilla on tärkeä rooli auttaa lasta sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Tilanne ei kuitenkaan ole helppoa vanhemmillekaan, vaan myös he tarvitsevat paljon tukea. Lapsen sijoitus tuottaa vanhemmille kriisin. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää sijoitetun lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta, opetuksesta, passin hankkimisesta ja terveydenhuollosta. Huoltajilla on oikeus päättää lapsen nimestä, lapsen edustamisesta, uskonnosta, kansalaisuudesta ja luvasta lapsen adoptioon. Huoltajilla on oikeus saada tietoja ja tarkistaa niitä, pitää yhteyttä ja tavata lasta. Huoltajilla on oikeus myös hakea huostaanoton lopettamista.

Vanhempien oikeuksia voidaan rajoittaa vain poikkeustapauksissa, kun esim. vanhemman tapaaminen on uhka lapsen terveydelle. (Saastamoinen 2010, 139- 148.)

Lapsella on oikeus pitää yhteyttä hänelle läheisiin ja turvallisiin ihmisiin. Lastensuojelulaki ei määrittele ketä nämä ihmiset voivat olla. Yhteyttä voidaan pitää vierailemalla, puhelimella, postilla, sähköpostilla tai muilla vastaavilla keinoilla. Asiaan on kiinnitettävä huomiota jo sijaispaikan valinnassa, jotta yhteydenpito olisi mahdollista. Tosiasia on kuitenkin se, että sijoitetun lapsen yhteydenpito ei ole täysin rajoittamaton jo itse sijoituksen vuoksi. (Saastamoinen 2010, 135- 137.)

Lapsen huoltajat ja läheiset eivät koe, että huostaanotto kohdistuisi vain lapseen. He voivat kokea sen vallankäyttönä heitä kohtaan. Huoltajat usein peräänkuuluttavat tiedonsaantioikeuttaan ja näin ottavat osaa lapsen asioihin. Lastensuojelutyössä onkin siis mahdotonta keskittyä ainoastaan lapsen asioihin vaan usein asioihin liittyy koko lapsen perhe. Ammatillinen työskentely perheen kanssa edellyttää luottamuksen saavuttamista. Työntekijän on otettava huomioon, että huoltajat eivät osaa aina arvioida omaa tilannettaan tiedollisesti ja objektiivisesti. Psykkisesti sairaalle vanhemmalle ei voida kertoa suoraan millaisia vajeita hänellä on huoltajana. Todennäköisesti tällainen vanhempi ei niitä itse näe. Työntekijän ammattitaitoa onkin, ettei hän ala opettamaan tai syyllistämään vanhempaa ja kertomaan miten asiat aina objektiivisesti ovat. Huomio tulee kohdistaa lapsen ohella vanhemman hoitoon ohjaamiseen. (Mahkonen 2007, 197- 201.)

* Opiskelijana saatat kohdata vastustusta lasten vanhemmilta johtuen kokemattomuudestasi tai mahdollisesta nuoresta iästä. Älä kuitenkaan anna tämän lannistaa itseäsi. Ole rohkeasti vuorovaikutuksessa lasten vanhempien kanssa. Älä kuitenkaan lupaa asioita, joista et ole täysin varma.

* Kirjavinkki: Riitta Laakso on väitöskirjassaan Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityössä, käsittelee vanhempien roolia ja vanhempien suhdetta työntekijöihin.

7.4.3 Tukitoimet

Lapsella on oikeus tarvitsemiinsa tukitoimiin ja palveluihin. Tällaisia palveluita voivat olla mm. terveydenhuolto, erikoissairaanhoido, koulupalvelut ja muut lapsen tarvitsevat palvelut. Sijoituskunnan tulee järjestää palvelut yhdessä sijoittavan kunnan kanssa. (Saastamoinen 2010, 125.)

* Sijoitetut lapset tarvitsevat useita erilaisia palveluita lastensuojelulaitoksen ulkopuolelta. Haastattele lapsia ja ohjaajia siitä, mitä palveluita lapset käyttävät. Voit myös tarkkailla palvelujen tarpeellisuutta ja lapsien vastustusta tarvitsemiaan palveluita kohtaan.

7.4.4 Käyttövarat

Sijoituspaikan on tuettava lapsen koulunkäyntiä ja harrastuksia. Sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei saa olla syynä tärkeän harrastuksen katkeamiselle. Lisäksi lapsen tulee saada kuukausittain käyttövaroja omiin tarpeisiinsa. Käyttövarojen tarkoituksena on opettaa lapselle rahankäyttöä. Sijoituspaikan ei sovi vähentää käyttövaroja tai päättää lapsen puolesta niiden käytöstä rangaistusluontoisesti. Yhdessä lapsen kanssa voidaan kuitenkin tehdä suunnitelmaa rahojen käytöstä. Käyttövarat määräytyvät lapsen iän mukaan. Alle 15- vuotiaalle määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan, 15 vuotta täyttäneelle vähintään 46,51 euroa (1.1.2010 lähtien). Enimmäismäärää ei ole määritetty. (Saastamoinen 2010, 126- 129.)

* Tee suunnitelma lapselle hänen kuukausittaisesta rahankäytöstään. Valitkaa ohjaajan kanssa lapsi, jolla on vaikeuksia rahan käytössä. Suunnitelmassa voit ottaa huomioon mm. säästöön menevän osuuden, karkit, meikit / hygieniatuotteet, lehdet, leffat jne. Voit käyttää seuraavaa lomaketta apunasi:

KÄYTTÖVARASEURANTA

NIMI:

Päivämäärä	Saatu summa	Käytetty	Jäljellä
1.1.2011	46,51		
2.1.2011		10,00	36,51

7.4.5 Lastensuojelulaitoksessa kielletyt aineet ja esineet

Aineiden ja esineiden haltuunotosta lastensuojelulaitoksessa on määriteltä lastensuojelulain pykälässä 65. Lapselta on otettava haltuun päihtymistarkoitukseen käytettävät aineet ja välineet sekä aineet ja esineet joilla lapsi voi vahingoittaa itseään tai muita. Haltuun voidaan ottaa myös laitoksen yleistä järjestystä todennäköisesti haittaavat aineet ja esineet. Haltuunotosta tulee aina tehdä päätös. Haltuunotto saa jatkua vain niin kauan kuin on välttämätöntä. Esine / aine palautetaan nuorelle sijaishuollon päätyttyä, jollei palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa säädetä. (Saastamoinen 2010, 209 - 222.)

Kiellettyjä esineitä ja aineita lastensuojelulaitoksessa ovat mm. alkoholi, tupakat ja huumausaineet. Monissa laitoksissa on kielletty myös kaikki tuotteet jotka symbolisoivat huumausaineita mm. julisteet, korut, pelikortit jne. Yksilöllisesti lapsilta voidaan haltuunottaa esineitä, joita voidaan käyttää itsensä

vahingoittamiseen. Tällaisia voivat olla mm. partahöylät, askartelutarvikkeet ja ompelutarvikkeet. Lapsilla voi olla mahdollisuus käyttää em. esineitä valvotusti.

* Selvitä mitä esineitä / aineita laitos on kieltänyt?

7.4.6 Rajoitustoimenpiteet

Sijaishuollossa olevan lapsen rajoitustoimenpiteitä ovat:

1. Yhteydenpidon rajoittaminen
2. Lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen
3. Aineiden ja esineiden haltuunotto
4. Henkilöntarkastus
5. Henkilönkatsastus
6. Omaisuuden tai tilojen tarkastaminen
7. Lähetysten tarkastaminen ja luovuttamatta jättäminen
8. Kiinnipitäminen
9. Liikkumisvapauden rajoittaminen
10. Eristäminen
11. Erityinen huolenpito
12. (Saastamoinen 2010, 149)

Käyn jäljempänä läpi tarkemmin lastensuojelulaitoksen arjessa toistuvasti esiintyviä rajoituksia. Valitsin oppimateriaaliin lähempään tarkasteluun juuri nämä aiheet, sillä haastattelemini sosionomi (AMK) -opiskelijoiden mukaan näistä aiheista tulisi tietää jo ennen harjoittelua.

* Jokaisesta rajoitustoimenpiteestä on olemassa oma säännöt ja säädökset lastensuojelulaissa. Perehdy niihin yhdessä ohjaajasi kanssa aina kun jokin rajoitustoimenpide tulee esiin harjoittelussa.

Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä voidaan soveltaa pääsääntöisesti vain laitoshuoltona järjestettävässä sijaishuollossa. Avohuollon tukitoimena sijoitettuun lapseen ei voida kohdistaa rajoitustoimenpiteitä. Lasta rajoitettaessa joudutaan puuttumaan lapsen perusoikeuksiin. Rajoittaminen tehdään, jotta voidaan turvata perustuslain 19§ säätelemä oikeus lapsen välittömään huolenpitoon. Rajoitustoimenpiteisiin ei turvauduta ensisijaisesti, vaan tilanteet tulisi ratkaista muilla sosiaalityön keinoilla. Rajoittamisesta ei ole kyse, kun puhutaan kotikasvatuksesta. Kotikasvatukseksi luetaan mm. kotiintulo- ja ruokailuajat, kotiaskareet ja nukkumaanmenoajat. Jokainen rajoitustoimenpide tulee harkita yksilöllisesti erikseen. Rajoitustoimenpiteitä tehtäessä asiasta tulee tehdä päätös, asianomaisia on kuultava ja lapsen mielipide selvitettävä. (Saastamoinen 2010, 149-165.)

- * Selvitä mitä kyseiset rajoitustoimenpiteet pitävät sisällään?
- * Selvitä miten lastensuojelulaitoksessa tehdään päätös rajoittamisesta ja kuka päätöksen tekee?
- * Selvitä millainen rajoitus on lapsen taskujen sisällön tarkistaminen?
- * Kenelle tiedot rajoitustoimenpiteestä toimitetaan?

7.4.7 Henkilöntarkastus

Henkilötarkastuksella tarkoitetaan lapsen tutkimista perustellusti, mikäli epäillään että lapsella on vaatteissaan tai yllään lastensuojelulain 65§:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä työntekijä. Tarkastuksen tekevän työntekijän on oltava samaa sukupuolta, ellei hän ole terveydenhuollon ammattihenkilö tai ellei toimenpiteen suorittaminen ole välttämätöntä lapsen tai muun henkilön turvallisuuden kannalta. Paikalla on oltava kaksi työntekijää. Henkilön tarkastukseen kuuluu vaatteiden tutkiminen ja jälkien etsiminen vaatteita, taskujen tarkastaminen ja tyhjentäminen, lompakon tarkistaminen ja laukun tai muun kantovälineen tarkastaminen. (Saastamoinen 2010, 223- 228.)

7.4.8 Henkilönkatsastus

Henkilönkatsastuksesta on säädetty lastensuojelulain 66§:n 2,3 ja 4 momentti. Henkilönkatsastus käsittää puhalluskokeen, veri-, hius-, virtsa ja sylkinäytteen ottamisen, mikäli on syytä epäillä on lapsen on käyttänyt 65§:ssä mainittuja päihdyttäviä aineita. Katsastuksesta päättää laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä henkilökunnan työntekijä tai soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilö. Katsastuksesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa lapselle. Mikäli katsastuksen suorittaa joku muu kuin terveydenhuollon ammattilainen, on läsnä oltava toinen työntekijä tai soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilö. Verinäytteen saa ottaa vain terveydenhuollon ammattilainen. Henkilökatsastukseen liittyy samat sukupuoleen liittyvät määräykset kuin henkilöntarkastukseen. (Saastamoinen 2010, 229- 234.)

Henkilönkatsastus suoritetaan valvotusti. Valvovan henkilön tulee olla läsnä tai näköyhteydessä lapseen. Laitoksissa otettavien testien tulokset saattavat antaa virheellisiä tuloksia ja tulokset tuleekin varmentaa, varsinkin lapsen niin vaatiessa, laboratoriokokein. Esimerkiksi positiivisen huumetestin perusteella ei tiedetä onko lapsi kokeillut huumeita vai onko hän jo ongelmakäyttäjä. Tuloksen analysoimiseen vaaditaan terveydenhuollon ammattihenkilön arvio. (Saastamoinen 2010, 235.)

Omaisuuksien tai tilojen tarkastaminen

Lastensuojelulaitoksen henkilökunnalla on oikeus tarkistaa lapsen omaisuus ja tilat, mikäli on perustellusti syytä olettaa että lapsella on hallussaan 65§:n 1 momentissa mainittuja aineita tai esineitä. Päätöksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Tarkastamisessa on oltava paikalla kaksi tarkastajaa ja lapsi ellei kyseessä oli erityinen syy, joka on lapselle selvitettävä. Samat määräykset pätevät myös lapselle tarkoitettujen lähetysten (kuten posti) tarkastamiseen ja luovuttamatta jättämiseen. Rajoitustoimenpiteistä on aina tehtävä kirjallinen päätös. (Saastamoinen 2010, 238.)

* Lisätietoa päätöksen teosta on saatavana Lastensuojelulaista ja Kati Saastamoisen teoksesta Lapsen asema sijaishuollossa.

7.4.9 Kiinnipitäminen

* Haastatellessani Sosionomi (AMK)- opiskelijoita tätä oppimateriaali varten, yksi heitä eniten mietityttänyt asia oli kiinnipito. Moni opiskelija koki että aiheesta oli saatu liian vähän tietoa koulutuksessa tai sitä olisi pitänyt saada harjoitella käytännössä jo ennen harjoittelua. Moni opiskelija liitti kiinnipitotilanteisiin myös pelon tunteen. Mikäli koet samanlaisia tuntemuksia, puhu niistä avoimesti opettajalle ja harjoittelupaikan henkilökunnalle. On tärkeää, että saat mahdollisimman opettavaisen harjoittelun, joten on tärkeää puhua avoimesti peloistaan.

Laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi lapsen rauhoittamiseksi pitää lapsesta kiinni, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisen perustella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen- terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittumisen estämiseksi välttämätöntä. Kiinnipitäminen on oltava luonteeltaan hoidollista ja huollollista sekä kokonaisuutena arvioiden puolustettavaa, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. Toimenpide on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Kiinnipitämisestä on siihen turvautuneen henkilön annettava laitoksen johtajalle kirjallinen selvitys. Laitoksen johtajan turvautuessa kiinnipitämiseen on selvitys annettava 13b §:n lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. (Lastensuojelulaki 68§)

Kiinnipitämisellä voidaan estää lapsen potkuja, iskuja, itsensä vahingoittamista, suojella henkilökuntaa -, omaisuutta ja muita lapsia. Kiinnipitämisen välttämättömyys arvioidaan jokaisessa tilanteessa yksilöllisesti. Ennakoiva kiinnipito ilman välitöntä vaaraa ei täytä kiinnipidon edellytyksiä. Lastensuojelulaitoksen henkilökunta voi käyttää muita keinoja lapsen rauhoittamiseksi. Tällaisia voivat olla

mm. tilanteesta pois ohjaaminen, keskustelu, huomion kääntäminen muualle, musiikki, kosketus tai muut lapselle yksilöllisesti sopivat keinot.

7.4.10 Työntekijöiden kokema väkivalta

Oppimateriaalia varten kysyin kehittämiseen osallistuneen lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kokemuksia väkivallasta lastensuojelulaitoksessa. Työntekijät kertoivat, että väkivaltatilanteisiin suhtaudutaan vakavasti. Heidän mielestään oli mahdotonta määritellä onko väkivalta yleistynyt. Asiaan vaikuttaa laitoksessa olevat lapset ja vallitseva tilanne. Väkivaltatilanteet käydään läpi sekä esimiehen että työyhteisön kanssa. Tilanteet analysoidaan ja niistä pyritään aina oppimaan. Väkivaltatilanteisiin on varauduttava, mutta se ei saisi olla päällimmäisenä ajatuksena työssä. Työntekijät neuvoisivat opiskelijoita olemaan tarkkaavaisia ja puhumaan huomioistaan heti muiden vuorossa olevien ohjaajien kanssa. Väkivaltatilanteet pystyy usein ennakoimaan. Silloin on hyvä jo etukäteen miettiä miten tilanne tulee etenemään ja miten tulisi toimia. Ennakointia helpottaa mahdolliset koulutukset, jotka liittyvät mm. väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyyn, kiinnipitämiseen ja toipumiseen väkivaltatilanteissa. Esimiehen tulee huolehtia myös opiskelijan hyvinvoinnista ja terveydentilan tarkistamisesta mahdollisten väkivaltatilanteiden jälkeen.

Työntekijät eivät välttämättä koe väkivallan uhkaa ainoastaan lasten taholta vaan myös lasten huoltajien taholta, vaikka työntekijä yrittääkin toimia lapsen parhaaksi. Lastensuojelun työntekijät saattavatkin tarvita erityistä suojelua. Huoltajat saattavat kokea huostaanoton vanhemmuuden riistämisenä ja kohdistaa kiukkunsa lastensuojelulaitoksen työntekijöihin. Huoltajien mahdolliset häiriötilat, psyykkiset ongelmat ja päihteiden väärinkäyttö saattavat edesauttaa väkivaltatilanteiden syntymistä. Lastensuojelun työntekijällä on oikeus tehdä työtään turvallisesti ja oikeus yksityisyyteensä. Sen vuoksi ei olekaan täysin tavatonta, että työntekijä joutuisi tekemään rikosilmoituksen tai hakemaan lähestymiskieltoa lapsen vanhempaa / huoltajaa kohtaan. (Mahkonen 2007, 201- 203.)

Insoo Kim Berg esittelee teoksessaan ”Perhekeskeisen työn opas” menetelmän, jota voidaan soveltaa vihaisiin ja vihamielisiin asiakkaisiin. Vaikka teos liittyykin perheen kanssa tehtävään työhön lastensuojelussa, voi menetelmää toteuttaa sekä soveltaen lasten että lasten huoltajien kanssa.

- 1) Normalisoi asiakkaan viha ja vihamielisyys sinua kohtaan. Anna asiakkaan purkaa vihansa ja turhautumisensa muutaman minuutin ajan. Sinun ei tarvitse puolustella itseäsi eikä viranomaisia yleensä: kuuntele vain hiljaa vakava ja kiinnostunut ilme kasvoillasi ja ota asiakkaan valitukset tosissasi. Hyväksy asiakkaan suuttumus täysin oikeutettuna: se on johdonmukainen reaktio, etkä sinä moiti häntä siitä että hän on suuttunut. Itse asiassa olet hämmästynyt siitä, ettei hän ole vihaisempi ihmisten tuppautumisesta hänen elämäänsä.
- 2) Kun asiakas vaikuttaa rauhoittuvan, aloita puhuminen hiljaisella, lähes mumisevalla äänellä, ja ilmaise ihailevasi hänen raivokasta itsenäisyyttään ja oman rauhansa suojeluhallua. Se on osoitus asiakkaan tahdosta hallita omaa elämäänsä, ja olet hänen kanssaan samaa mieltä siitä, ettei kukaan saa sanoa hänelle mitä hänen pitää tehdä. Kysy sitten kuin ohimennen onko asiakas aina ollut näin itsenäinen ihminen vai onko tämä jotain uutta. Ja mistä hän on oppinut olemaan näin omapäinen. Älä missään nimessä sano tätä ivalliseen sävyyn, vaan usko siihen mitä sanot. Tätä kutsutaan uudelleen määrittelyksi. Istu aloillasi ja seuraa kuinka asiakas rauhoittuu ja on valmis yhteistyöhön.
- 3) Kysy häneltä hiljaa, miten työntekijä tai perhetyöohjelma voi auttaa häntä säilyttämään itsenäisyytensä ja suojaamaan oman rauhansa, koska sitä sinäkin haluat asiakkaan tekevän. Älä juutu käsittelemään valituksia: kun asiakas on saanut purkaa paineitaan hetken ajan, siirry eteenpäin. Työntekijä: ”Mitä siis tarvittaisiin että sinä saisit olla rauhassa?” tai ”Olen aivan samaa mieltä. Mitä sinun siis pitäisi tehdä että he antaisivat sinun olla rauhassa ja elää omaa elämääsi?”
- 4) Itsen etäännyttäminen vihan kohteesta. Koska olet olevinasi samaa mieltä asiakkaan vihan syystä, varmista ettet samaistu asiakkaan vihan kohteeseen. Jos asiakas esimerkiksi on vihainen lastenklinalle, koska sieltä raportoitiin asiakkaan lapsen epäilyttävä vamma lastensuojeluviranomaisille, älä asetu sairaalan äläkä lääkärin asemaan, vaan puhu tästä tahosta etäisesti. Tämä

jättää sinulle liikkumavaraa myöhempää käsittelyä varten. Intensiivinen viha ja vihamielisyys voidaan määritellä uudelleen tarkoittamaan voimakasta tunnetta perheen puolesta ja uskollisuutta perheen yhtenäisyydelle.

- 5) Anna asiakkaalle liikkumatilaa: anna hänen poistua huoneesta tai talosta, järjestä tapaaminen riittävän suuressa huoneessa asiakkaan kotona.
- 6) Älä pakota itseäsi jäämään paikalle jos tilanne uhkaa kehittyä väkivaltaiseksi. Varmista ulospääsy etukäteen.

(Berg 1991, 95-96.)

7.4.11 Liikkumisvapauden rajoittaminen

Liikkumisvapauden rajoittamisella tarkoitetaan sitä, kun lapselta evätään oikeus poistua laitoksen alueelta. Liikkumisvapauden rajoittaminen voidaan tehdä kun se on lapsen huollon kannalta välttämätöntä ja lapsen edun mukaista. Rajoitus voidaan tehdä sillä perustella, että lapsi on vaarantanut vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellään. Rajoitus on määräaikainen eikä se saa jatkua ilman uutta päätöstä yli seitsemää vuorokautta. Yhtäjaksoisesti rajoittaminen saa kestää enintään 30 vuorokautta. (Saastamoinen 2010, 158.)

* Selvitä heti harjoittelun alussa onko laitoksessa lapsia, joilla on liikkumisvapauden rajoitus ja miten se vaikuttaa työskentelyysi nuorten kanssa. Liikkumisvapauden rajoittamisesta kiinnipitäminen on tärkeää lapsen turvallisuuden kannalta.

7.4.12 Eristäminen

Lapsi saadaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytymisensä perustella on vaaraksi itselleen tai muille taikka jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä. (Lastensuojelulaki 70§.)

Eristämistä saa jatkaa vain niin kauan kuin on välttämätöntä, ei kuitenkaan yli 24 tuntia ilman uutta päätöstä. Eristämisen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Lapsen ollessa eristyksessä, tulee hänen olla jatkuvan huolenpidon alaisena. Laitoksen tulee määrätä kuka on milloinkin vastuussa lapsen turvallisuudesta ja antaa lapselle mahdollisuuden keskusteluun. Eristämisen pisin kokonaisaika ei saa ylittää 48 tuntia. Lapselle tulee järjestää ennen eristämistä ja tarpeen tullen sen aikana lääkärintarkastus, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Eristämisestä on ilmoitettava viipymättä lapsen sosiaalityöntekijälle. (Saastamoinen 2010, 265- 266.)

Eristämiseen johtaa lapsen vaarallinen käytös. Tällaista käytöstä on mm. itsetuhoisuus, väkivaltainen käytös, muiden lasten ahdistelu, riidan haastaminen, omaisuuden vahingoittaminen ja näin ollen turvallisuuden vaarantaminen. Eristäminen on sallittua vasta kun lapsi käyttäytyy vaaraa aiheuttavasti eli eristämistä ei voida tehdä ennakoiden. Pelkkä rauhattomuus, äänekkyyys tai sekavuus eivät ole perusteltuja syitä lapsen eristämiseen. Eristäminen ei ole rangaistus tai kurinpitomenetelmä vaan sillä ohjataan lasta kasvatuksellisesti. Eristäminen perustuu henkilökunnan ammattitaitoiseen harkintaan. (Saastamoinen 2010, 266- 268.)

7.4.13 Erityinen huolenpito

Lasten erityistä huolenpitoa varten tarvitaan tietynlainen laitos jossa on riittävät henkilöstöresurssit, moniammatillista työskentelyä ja toimivia rakenteellisia ratkaisuja. Erityinen huolenpito ei siis ole sellainen rajoitustoimenpide, jota tarjottaisiin kaikissa lastensuojelulaitoksissa. Laitoksessa on oltava riittävä kasvatuksen, sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen asiantuntemus. Erityinen huolenpito tarkoittaa hyvin suunniteltua, intensiivistä ja resurssoitua hoitoa. Erityistä huolenpitoa voidaan antaa 12 vuotta täyttäneelle lapselle mikäli lapsen käytös vakavasti vaarantaa lapsen henkeä terveyttä tai kehitystä tai jos lapsen päihde- tai rikoskierre tulee saada katkaistua. Erityistä huolenpitoa tarjoava laitos mahdollistaa lapsen liikkumisvapauden rajoittamisen lapsen tarvitseman hoidon laajuudessa. (Saastamoinen 2010, 274- 282.)

* Mikäli olet harjoittelussa erityistä huolenpitoa tarjoavassa laitoksessa, lue lisää erityisestä huolenpidosta lastensuojelulaista ja keskustele erityisestä huolenpidosta laitoksen henkilökunnan kanssa.

7.5 Arki Lastensuojelulaitoksessa

Arki lastensuojelulaitoksessa rakentuu perustehtävän ympärillä. Perustehtävä koostuu hoidosta ja kasvatuksesta, omaohjaajuudesta, perhetyöstä, kokouksista, dokumentoinnista, arkirutiineista, muista tehtävistä, koulutuksesta, työnohjauksesta ja lomista. Perhetyö on moniammatillista työtä, jolla tuetaan vanhemmuutta ja perheen hyvinvointia. Perhetyö voi tapahtua perheen kotona tai perhetyöyksiköissä. Perustehtävän eri osa-alueet jakaantuvat ohjaajittain, työvuorottain ja koko yksikön näkökulmasta. Perustehtävät tapahtuvat päivittäin, työvuoroittain, viikoittain, kuukausittain ja / tai vuosittain.

7.5.1 Päivärytmi

Lastensuojelulaitoksessa on todennäköisesti yleinen viikko-ohjelma ja sen lisäksi joillakin lapsilla saattaa olla henkilökohtainen viikko-ohjelma. Lapsilla on mahdollisuus käydä laitoksesta kotilomilla. Lomat voivat mahdollisuuksien mukaan tapahtua joko kotona tai jonkun muun turvallisen läheisen luona.

Esimerkki viikko-ohjelmasta:

	MA	TI	KE	TO	PE	LA & SU
7:00-9:00	Herätys ja aamutoimet	Herätys ja aamutoimet	Herätys ja aamutoimet	Herätys ja aamutoimet	Herätys ja aamutoimet	Herätys ja aamutoimet
	Koulua	Koulua	Koulua	Koulua	Koulua	Ulkoilu ja yhdessäolo
13:00						Lounas
15:00	Välipala	Välipala	Välipala	Välipala	Välipala	
16:00	Omatunti (rauhottuminen + läksyt)	Omatunti (rauhottuminen + läksyt)	Omatunti (rauhottuminen + läksyt)	Omatunti (rauhottuminen + läksyt)	Omien huoneiden siivous.	Ulkoilu ja yhdessäolo
17:00	Päivällinen ja ulkoilut	Päivällinen ja ulkoilut	Päivällinen ja ulkoilut	Päivällinen ja ulkoilut	Yhteinen toimintatuokio	Päivällinen ja ulkoilut
20:00	Iltapala	Sauna Iltapala	Iltapala	Iltapala	Sauna Iltapala	Iltapala
21:00	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus		
22:00					Hiljaisuus	Hiljaisuus

Viikko-ohjelman säännöllisten toimien lisäksi lapsilla on omat ajat mahdollisille harrastuksille, lääkkeiden ottoon ja mahdolliset kotilomat. Päivällisen jälkeen lapset voivat ulkoilla ja tavata ystäviään sovitusti. Harrastuksen ja vapaa-ajanvietto ovat tärkeä osa lapsen hoidossa. Lapsi saattaa tarvita tukea ajanvietossa laitoksen ulkopuolella. Kotilomilla lapset voivat vierailla perheen / sukulaisten luona sovittuna

ajankohtana. Läheiset voivat myös vierailla laitoksessa. Lapsilla on omat ajat pyykkien pesuun. Nukkumaanmeno saattaa olla porrastettu iän mukaan.

7.5.2 Lapset laitoksessa

On mahdotonta kirjoittaa yleistettävissä olevaa kuvausta lastensuojelulaitoksen lapsista, koska jokainen lapsi on yksilö. Lastensuojelulaitoksista lapsista monella on menneisyydessään traumaattisia muistoja. He ovat kokeneet turvattomuutta ja rajattomuutta. Heidän kokonaisvaltainen hyvinvointinsa on pahoin vaarantunut, joko heistä riippumattomista syistä tai heistä johtuen. Heillä kaikilla on erityisiä tuen tarpeita. Osalla saattaa olla jokin diagnoosi tai lääkitys. Kaikki laitoksen lapset ovat erilaisia persoonia. Opit heistä vain tutustumalla heihin paremmin. Arki on monesti kiireistä ja kaikki yrittävät löytää oman paikkansa laitoksen arjessa. Vaikka kiire onkin usein haitaksi, pitäisi jokaisen lapsen saada päivittäin nauttia aikuisten huomiosta.

Kaikilla lapsilla on omat tavoitteensa ja heidän kanssaan käytetään erilaisia työmenetelmiä tavoitteiden saavuttamiseksi. Kaikkien kohdalla tavoitteena on kokonaisvaltainen hyvinvointi ja joko kotiin palaaminen tai itsenäistyminen. Lapselle tulee antaa mahdollisimman aktiivinen rooli hänen omissa asioissaan. Lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa tilanteeseensa. Hänelle tulee selvittää miksi hänet on otettu huostaan, lapsen ymmärtämässä muodossa. Lapselle ei anneta sellaisia tietoja, jotka vaarantava hänen kehitystään. (Saastamoinen 2010, 122- 124.) Ohjaajan on hyvä vastuuttaa jo pieniäkin lapsia. Pienien kohdalla voidaan tavoitella sitä, että ymmärretään syitä ja seurauksia ja osataan huolehtia pienistä arjen askareista esim. sängyn petaaminen. Lapsen kasvaessa tavoitellaan itsenäistymiseen tähtääviä asioita esim. käyttövarojen opettelu, ruoanlaitto jne. Laitoksessa on varmasti myös sääntöjä, jotka koskevat kaikkia laitoksen lapsia. Säännöt koskevat esim. kotiintuloaikoja, siivousta, puhelimenkäyttöä, yleistä käyttäytymistä ja musiikin kuuntelua.

Säännöt on tehty, jotta lastensuojelulaitos olisi kaikille lapsille paikka, jossa saa olla turvassa. Riidoilta ja erimielisyyksiltä ei kuitenkaan voida aina välttyä. Laitoksiin sijoitettujen lasten ongelmat ja laitoksen mahdollinen tiheä lasten vaihtuvuus saattavat aiheuttaa levottomuutta. Tämä vaikeuttaa lapsen ryhmään sopeutumista ja kuntoutumista (Saastamoinen 2010, 93). Ohjaajien tehtävänä on opettaa lapsia selvittämään erimielisyyksiä. Sen lisäksi, että lastensuojelulaitoksen arkeen kuuluu erilaiset perustoiminnot ja jokaisen henkilökohtaiset menot, pyritään lapsille järjestämään erilaista toimintaa. Ohjattaessa toimintaa on pohdittava ennakkoon rooleja, ryhmiä ja ryhmäytymistä.

7.5.3 Roolit ja ryhmä

Roolit ovat odotuksia, joita kohdistuu ihmiseen hänen sosiaalisen asemansa vuoksi. Ryhmissä on virallisia ja epävirallisia rooleja, ryhmästä riippuen. Virallisiin rooleihin kuuluu mm. opettaja. Virallisiin rooleihin kuuluu yleensä jokin tehtävä tai toimenkuva. Epäviralliset roolin omaava henkilö käyttäytyy niin kuin muut ryhmäläiset hänen odottavat käyttäytyvän. Jokaisella ihmisellä on erilaisia muuttuvia rooleja. Roolit muuttuvat tilanteiden mukaan. Roolien jakautumiseen ryhmässä vaikuttaa henkilökohtaiset ominaisuudet, keskinäiset suhteet ja ryhmän ulkopuoliset roolit. Tietyissä ryhmässä voi olla vaikeaa päästä irti roolistaan, koska muu ryhmä odottaa tiettyä käytöstä. Samaisella ihmisellä voi kuitenkin olla täysin erilainen rooli jossakin muussa ryhmässä. (Laine, Ruishalme, Salervo, Sívén & Välimäki. 2012, 65-66.)

* Pohdi lastensuojelulaitoksen lasten erilaisia rooleja ja mieti millaisia rooliodotuksia heihin kohdistuu. Laitoksessa ujo ja syrjäytynyt lapsi saattaa olla puhelias ja vilkas harrastustoiminnassaan. Asiasta on hyvä puhua myös lasten kanssa. Heitä voi pyytää miettimään miten he käyttäytyvät esim. oppilaana, ystävänä, lapsena ym.

Kuten roolejakin niin myös ryhmiä on ihmisen elämässä monia. Joihinkin ryhmiin synnyttään ja joihinkin liitetään itse. Ryhmässä kohtaavat erilaiset ihmiset ja heidän erilaiset roolinsa. On tärkeää, että jokainen tuntee kuuluvansa ryhmään. Ryhmä ei ole

satunnainen joukko ihmisiä vaan ryhmän muodostumiseksi vaaditaan vuorovaikutusta. Näin ollen, kun uusi lapsi tulee lastensuojelulaitokseen, hän tuskin kokee heti kuuluvansa ryhmään. Jotta uusi lapsi sopeutuu ja kotiutuu laitokseen, on hyvä järjestää lapsille ryhmäyttämiseen tähtäävää toimintaa. Ryhmällä on erilaisia päämääriä, riippuen millaisesta ryhmästä puhutaan. Ryhmän tarkoitus määrää ryhmän tehtävän. Ryhmä pyrkii tuloksellisuuteen ja säilyttämään kiinteyden. On tärkeää, että jokainen kokee olevansa turvassa ryhmässä. (Laine ym. 2012, 57- 66.)

7.5.4 Tutustuminen ja ryhmäytyminen

* Kun menet itse uutena ihmisenä lastensuojelulaitokseen tai kun laitokseen saapuu uusi lapsi, tulee varata tarpeeksi aikaa tutustumiselle. Ryhmän sisälle pääseminen edellyttää tutustumista. Tässä muutama vinkki sopivista tutustumisharjoituksista joita voit käyttää:

Minä aikakauslehdessä

Jokainen leikkaa aikakauslehdessä tunnetilaansa kuvaavan kuvan. Kuva voi olla mistä tahansa lehden osasta. Siinä voi olla tekstiä, kuvia tai vaikka vain pelkästään jotain väriä. Jokainen saa vuorotellen esitellä oman kuvansa ja kertoa tunnetilastaan. Lapsien on usein helpompaa puhua tunteistaan jonkun välineen kautta. Tässä harjoituksessa leikattu kuva toimii tunteen välittävänä välineenä.

Adjektiivi ja nimi

Jokainen keksii vuorotellen oman etunimen alkukirjaimella alkavan adjektiivin, joka kuvaa itseä. Esim. Maija Mainio. Näistä sanapareista voidaan tehdä taulu, jokaisen oman huoneen seinälle.

Sosiaalikävely

Sosiaalikävely alkaa sillä, että ohjaaja soittaa musiikkia ja lapset kävelevät samassa tilassa rauhallisesti. Heille annetaan ohjeita joiden mukaan he toimivat. Esim. kättele jokainen vastaantuleva, katso silmiin jokaista vastaantulevaa, naura kovaan ääneen vastaantulevalle jne. Ohjaaja voi itse keksiä lisää toimintoja. Tarkoituksena on, että kaikki toiminnot sopivat myös ujoille lapsille. Tämä on hyvä harjoitus lapsille, joilla on vaikeuksia katsoa silmiin ja kohdata toista ihmistä.

7.5.5 Ryhmäyttäminen

Tutustuminen aloittaa ryhmän prosessin. Ryhmät kehittyvät vaiheittain ja omaan tahtiinsa. Ennen kuin aloitat toiminnan ohjaamisen lastensuojelulaitoksen lapsille, selvitä kuinka hyvin lapset tuntevat toisensa ja pohdi hieman ryhmän ryhmädynamiikkaa. Ryhmäytyminen on prosessi. Ryhmäytymisen myötä ryhmäläisten välillä on keskinäistä tuntemista, turvallisuutta, luottamusta ja vuorovaikutustaitoja. Näitä kaikkia em. asioita ryhmä pyrkii tietoisesti kehittämään. Ryhmäytyneessä ryhmässä lapset oppivat yhdessäolemisen taitoja ja uusia asioita itsestään. Hyvät kokemukset ryhmässä toimimisesta vahvistavat positiivista minäkuvaa ja nostavat itseluottamusta. (Kalliola, Kurki, Salmi & Tamminen - Vesterbacka 2010, 112- 114.)

* Lastensuojelulaitoksessa lapset ottavat mielellään ja herkästi kantaa toistensa asioihin. Usein silloinkin kuin asiat eivät edes kuuluisi heille. On hyvä muistuttaa, että jokainen huolehtii omista asioistaan ja kaikki ovat yksilöitä. Ryhmäytyminen ja toisista huolehtiminen on tästä huolimatta tärkeässä roolissa lastensuojelulaitoksissa. Ryhmäytyminen edesauttaa kaikkien viihtymistä ja nostaa yhteishenkeä. Hyvin yhteen ryhmäytyneessä ryhmässä kiusataan vähemmän. Pohdi keinoja ryhmäyttää lastensuojelulaitoksen lapsia yhteen. Tässä muutamia ryhmäytymiseen tähtäviä harjoituksia:

Ketjuloru

Kaikki leikkijät istuvat samassa tilassa. Ohjaaja aloittaa leikin sanomalla : ” Olen apina ja etsin banaania”. Toinen leikkijä aloittaa sanomalla : ” Olen banaani ja etsin.....”. Leikki etenee niin että jokainen keksii vuorollaan mitä edellisen leikkijän sanoma asia etsii. Huomioi leikkijöiden ikä harjoituksessa.

Höyhenen pudotus

Kaikki asettuvat piiriin. Jokainen tiputtaa vuorollaan höyhenen ilmaan ja keksii toiminnan mitä kaikki tekevät niin kauan kunnes höyhen koskettaa maata. Esim. Niin kauan kuin höyhen on maassa kaikki hyppivät / taputtavat / heiluttavat / pyörivät / nauravat. Kaikkia rohkaistaan menemään keskelle keksimään toimintaa ja tiputtamaan höyhen.

Sanatarina

Keksikää yhdessä tarina niin, että jokainen saa sanoa vuorollaan vain yhden sanan lisää tarinaan. Käykää läpi tarinaa niin, että jokainen saa sanoa muutaman kerran omalla vuorollaan. Muista ohjaajana auttaa niitä, jotka tarvitsevat apua sanan keksimisessä.

Palapeliryhmät

Leikkaa postikortteja paloiksi. Jaa palat leikkijöille. Nyt jokainen etsii oman ryhmänsä sovittamalla oman palansa muiden paloihin sopivaksi palapeliksi. Tätä leikkiä on hyvä käyttää, kun jaat lapset useisiin ryhmiin seuraavaa toimintaa varten.

7.5.6 Toimintatuokiot

Toiminta lastensuojelulaitoksessa on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Toimintaa vetävä ohjaaja suunnittelee toiminnan ennakkoon huolella. Toiminta voi olla tavoitteellista ja samalla sidoksissa arjen askareisiin. Näin voi tapahtua ruoanlaiton yhteydessä. Sen lisäksi, että lapsi on apuna ruoanlaitossa, hän oppii hyödyllisiä taitoa, saa huomiota ohjaajalta ja hänellä on mahdollisuus puhua omista asioistaan. Toiminta voi sisältää tutustumiseen ja ryhmäytymiseen tähtääviä harjoituksia. Apuna voi käyttää toimintatuokiosuunnitelmaa. Esimerkki toimintatuokiosuunnitelmasta, jota olen käyttänyt itse apuna toimintaa suunnitellessa:

* Suunnittele ja toteuta toimintatuokio. Apuna voit käyttää toimintatuokiosuunnitelmaa, joka auttaa sinua tekemään toiminnasta tavoitteellista ja osaat varautua varasuunnitelmaan, jos kaikki ei sujukaan suunnitellun mukaisesti. Vaikka joutuisit muuttamaan suunnitelmaa kesken ohjauksen, älä silti lannistu. Suunnitelmien muuttaminen ei tarkoita toiminnan epäonnistumista. Se on paremminkin merkki siitä, että sinulla on ollut pelisilmää muuttaa taktiikkaa ohjaustilanteessasi.

TOIMINTATUOKIOSUUNNITELMA

KENELLE

- kohderyhmä
- kehitystaso

RYHMÄN KOKO

- paljonko osallistujia
- osallistuuko kaikki
- paljonko ohjaajia
- tarvitaanko apua

TAVOITTEET

- mihin pyrit
- mitä kokemuksia haluat välittää
- millaisia asioita painotetaan

AIKA

- toiminnan kesto
- toimitaanko kohderyhmän ehdoilla

ERITYISEN TUEN TARPEET

- Millaisia asioita sinun tulee huomioida kohderyhmässäsi

PAIKKA

- soveltuva paikka toiminnalle
- tilat / välineet
- soveltuuko kohderyhmälle

ETUKÄTEISVALMISTELUT

- mitä välineitä tarvitset
- missä välineet ovat
- miten välineet korjataan pois
- luvat

TYÖNJAKO OHJAAJIEN KESKEN

- kuka tekee mitäkin

Kun toimintatuokio on alkamassa, tulee ryhmä koota yhteen ja yksi ohjaaja antaa ohjeet miten toimitaan. Tärkeää on, että kaikki toimintaan osallistuvat kuulevat ja ymmärtävät mitä ollaan tekemässä. Toiminta on hyvä aloittaa innostaen ja motivoimalla kaikki mukaan. Etukäteen on hyvä ottaa huomioon millaisia erityisen tuen tarpeita osallistujilla on. Ohjaajan tehtävänä on raamittaa toimintaa, luoda turvalliset puitteet, ohjata toimintaa ja kannustaa lapsia. Toiminnasta riippuen ohjaaja voi myös ottaa osaa toimintaan lasten kanssa, eikä vain ohjata sivusta. Ohjaustilanteessa valta on ohjaajalla, sitä on osattava käyttää harkiten. Ohjaajan on oltava auktoriteettinä, jotta toiminta lähtee käyntiin ja mahdollisiin häiriöihin voitaisiin puuttua. Toisaalta ohjaajan on hyvä olla leikkimielellä ja itsekin innostunut toiminnasta. Pyri luomaan myönteinen ja turvallinen ilmapiiri. Toiminnassa tulee olla tasapuolinen ja kaikki lapset on huomioitava. Ohjaajalla on oltava ns. langat käsissään ja osattava ohjattava asia. On tärkeää että tilanne on kaikille mieluista. Ohjaustuokion jälkeen on hyvä kysyä kaikkien mielipiteet toiminnasta.

7.5.7 Lasten ohjaaminen

Vaikka ohjauksen perusajatus onkin sama, kohderyhmästä riippumatta, on silti hyvä huomioida muutamia asioita lapsia ja nuoria ohjattaessa. Sovella ohjeita ikäryhmälle sopien.

- Muista huomioida turvallisuuteen liittyvät asiat.
- Tilaa ja aikaa tulee olla riittävästi
- Ole selkeä ja opettele itse toiminta hyvin, jotta osaat ohjeistaa sen
- Ota huomioon lasten ideat
- Ole selkeä ja rauhallinen
- Ole apuna
- Et voi kehua liikaa
- Huolehdi ettei ketään kiusata

- Anna ideoita antaen samalla lapsien luovuudelle tilaa

7.5.8 Haastava lapsi

Joukossa on yleensä aina lapsia, joita saa houkutella mukaan toimintaan. Ohjaajana voit olla motivoiva ja innostunut toiminnasta ja näin innostat myös lapsia. Korosta heti sitä, että kaikki yrittäisivät rohkeasti ja apua on saatavilla. On myös hyvä huomioida erityisen tuen tarpeet. Erityisen tuen tarpeet voivat johtua lapsen traumaattisista taustoista, käytöshäiriöistä, turvattomuuden tunteesta, lääkityksestä, kehitysviiveestä tai fysiologisista syistä. Kaikille lapsille ei ole yhtä helppoa olla esillä. Mikäli joku lapsista käyttäytyy aggressiivisesti toiminnassa, tulee turvata muiden lapsien ja sinun oma turvallisuutesi. Tässä tilanteessa toiminta tulee keskeyttää ja rauhoittaa tilanne. On myös mietittävä miten toimia, jos toiminta joudutaan keskeyttämään. Ei ole oikein, jos mukava toiminta loppuu kaikilta, yhden käyttäytyessä huonosti. Opiskelijana sinun on hyvä pyytää tueksi tilanteeseen myös muita ohjaajia.

7.6 Ohjaajuus

Ohjaajuus lastensuojelulaitoksessa näkyy työntekijöiden työtavoissa sekä pienissä toimintatuokioissa, että kokonaisvaltaisena kasvattajana toimimisena. Ohjaajuuden peruselementtejä ovat itsetuntemus, yksilöiden- ja ryhmien ohjaaminen, taito toimia erilaisten ihmisten kanssa, vuorovaikutustaidot, suunnittelukyky ja kyky oman toiminnan arviointiin. Ohjaamista raamittaa vaihtuvat tavoitteet ja ohjaamisen sisällöt. Ohjaaminen rakentuu kohtaamisista, keskusteluista, kuuntelemisesta, läsnäolosta, vuorovaikutuksesta ja kasvatuksellisesta tuesta. Lastensuojelulaitoksen arjessa on sekä yksilöohjausta että ryhmänohjausta. (Kalliola ym. 2010, 7-9.)

Ohjaajat ovat kaikki persoonaltaan erilaisia. Persoonalla onkin yksi ohjaajan tärkeimmistä työvälineistä. Onkin tärkeää, että ohjaaja tekee töitä itsensä kanssa. Tutustuminen omaan itseen, omiin asenteisiin ja arvoihin auttavat kehittymään yhä paremmaksi ohjaajaksi. Ohjaajan tulee pitää huolta itsestään ja jaksamisestaan, koska sosiaalialan työ on kuormittavaa. On tärkeää oppia suhtautumaan asioihin ammatillisesti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö lasten asiat edelleen koskettaisi. On taito osata olla lähellä menemättä liian liki. Ohjaajalla on oikeus kaikenlaisiin tunteisiin. Lapset huomaavat herkästi jos ohjaajalla on taustallaan huono päivä. Tästä on hyvä puhua lasten kanssa eikä vaan antaa kiukun tulla työhön mukaan. Tämä auttaa lapsia antamaan nimityksiä tunteilleen ja oppimaan, että kiukullekin tulee antaa tilaa. (Kalliola ym. 2010, 11, 27.)

7.6.1 Itsetunto ja itsetuntemus

Itsetunto on olennainen osa persoonallisuutta. Se näkyy siinä miten suhtaudumme itseemme ja miten käyttäydymme. Itsetunto kehittyy heti syntymästä lähtien vuorovaikutuksen ja hoidon välityksellä. Positiivisen minäkuvan tukeminen nostaa itsetuntoa lapsen kehittyessä ja kasvaessa aikuiseksi. Itsetunto voidaan jakaa itsetietoisuuteen, itsetuntemukseen ja itsearvostukseen. Itsetietoisuudella tarkoitetaan neutraalia itsensä havaitsemista ja tietoisuutta omasta itsestä. Itsetuntemus on yksilön tietoisuus omista ominaisuuksista, vahvuuksista ja kehittämisen kohteista. Itsearvostus on tunne siitä, kuinka arvokkaana ihminen pitää itseään. Hyvän itsetunnon omaava ohjaaja tuntee olevansa riittävän hyvä ja luottaa itseensä. On täysin normaalia, että itsetunto vaihtelee tilanteesta riippuen. Uusissa ja epäonnistuneissa tilanteissa ihminen kokee helposti huonoa itsetuntoa ja alemmuutta. Tilanteista ei kuitenkaan pitäisi lamaantua, vaan nähdä ne uusina kehittävinä kokemuksina. (Laine ym. 2012, 45- 48; Kalliola ym. 2010, 18 – 20; Toivakka & Maasola 2011, 15- 30.)

Kuten edellä totesin, niin hyväksi ohjaajaksi kasvetaan omaan itseen tutustumisen kautta. Ohjaajan tulee tunnistaa oma ainutlaatuisuutensa. Oman itsen tunteminen helpottaa toisen ihmisen rinnalla kulkemista ja auttaa arvostamaan häntä juuri

sellaisena kuin hän on. Ihminen tarkastelee muita suhteessa omaan itseensä. Elämänmyönteisyys ja positiivinen asenne auttavat näkemään muissakin hyvää. Ohjaustyössä korostuu humanistinen ihmiskäsitys, joka korostaa ihmisen arvoa yksilönä ja kunnioittaa toista ihmistä. Ohjaajan tulee tietoisesti pohtia omaa itseään ja peilata toimintaansa tunteisiinsa, ajatuksiinsa ja arvostamiinsa ajatuksiin. Itsetuntemuksen ja omien kokemusten pohjalle on mahdollista rakentaa hyvä ohjaajuus. Ohjaajuus on prosessi, jonka mukana rakentuu oma ammatti-identiteetti. (Kalliola ym. 2010, 17- 18, 32 ; Toivakka & Maasola 2011, 15-30.)

* Pohdi millaisen itsetunnon omaat? Onko joitain asioita, jotka ovat heikentäneet itsetuntoasi?

1. Minussa on paljon hyvää mm.

2. Minussa on asioita joita voin kehittää

mm. _____

3. Minussa on asioita jotka minun on opittava hyväksymään mm.

* Millaiset asiat nostavat itsetuntoasi?

* Vahvista minuuttasi:

1. Laita silmät kiinni
2. Keskity itseesi ja ajattele, että sinulla on kaikki, mitä nyt tarvitset
3. Muistele viidestä kymmeneen asiaa, jotka ovat tällä hetkellä elämässäsi hyvin
4. Laskemista helpottaa, jos lasket hyvät asiat sormillasi

5. Niin halutessasi ajattele, että olet vapaa riippuvuuksistasi
6. Kun heräät, kannu mukana iloisia, onnistumista ja hyvää oloa elämääsi tuottavia asioita, joita itse juuri löysit.

* Sen lisäksi, että teet itsetuntoharjoitukset itsesi kanssa, tee ne myös lapsien kanssa. Sen lisäksi, että itsetuntemusta oppii itseltään, niin sitä oppii myös toisilta. Kirjavinkki: Sari Toivakka ja Miina Maasola 2011 Itsetunto kohdalleen.

7.6.2 Empatia

Lastensuojelulaitoksen ohjaajalta odotetaan työssään kykyä empatiaan. Empatialla tarkoitetaan kykyä samaistua tai eläytyä hetkellisesti toiseen henkilöön ja hänen tilanteeseensa. Empatia on suvaitsevaisuutta, ymmärtäväisyyttä ja halua toimia yhteistyössä tukea osoittaen. Kun ohjaajasta välittyy empatia asiakasta kohtaan, asiakkaan on helppoa kokea, että hänestä välitetään. (Laine ym. 2012, 49.)

Empatiakyky on tärkeä työkalu erityisesti ammateissa, joissa autetaan, tuetaan tai neuvotaan toisia. Empatiakyvyllä saadaan nopeasti käsitys toisen henkilön tilanteesta. Joillakin ihmisillä on taipumusta empatiaan enemmän kuin toisilla. Empatiaa voidaan myös harjoitella pohtimalla jotakin hankalaa suhdetta. Jotta voisimme kokea empatiaa tässä hankalassa suhteessa, tulee miettiä onko toisen henkilön käyttäytymisessä jokin logiikka tai järki, mitä emme aikaisemmin ole huomanneet. Toisen ihmisen elämäntilannetta tulisi miettiä ja sitä mitä itse tekisi toisen ihmisen tilanteessa. Miettimällä mitä voisimme tehdä suhteen parantamiseksi, olemme jo lähempänä empatian kokemista. (Saarinen 2001, 74, 76- 78.)

* Lastensuojelulaitoksen lapsien tarinat ja taustat koskettavat varmasti. Lapsissa saattaa olla myös joku kenen kanssa et tule niin toimeen. Pohdi asiaa ja yritä suhtautua asiaan ammattimaisesti. Tunteista on hyvä puhua myös muiden työntekijöiden kanssa, koska silloin tällaiset tunteet tulevat inhimillisemmiksi.

7.6.3 Asenteet ja arvot

Ohjaajan tulee pohtia tarkoin omia asenteitaan toimiessaan ihmisten kanssa. Asenteet ja arvot vaikuttavat väistämättä omaan tapaan tehdä työtä. Monesti ohjaustyössä joutuu tilanteisiin joissa pitää perustella omia valintoja ja päätöksiä. Perustelujen antaminen on helpompaa, kun on itse tietoinen asenteistaan ja arvoistaan päätösten takana. Sosiaali- ja terveystieteen työssä eteen tulee välillä erilaisia arvovierotuksia. Tällöin omat arvot joutuvat ristiriitoihin ja asioihin tulisi osata suhtautua ammatillisesti ja eettisesti oikein. Meidän arvomme ei saisi vaikuttaa asenteisiin joilla kohtaamme ihmisiä, joiden arvot poikkeavat omistamme. Kun tiedostamme omat arvomme ja asenteemme, voimme oppia tunnistamaan erilaisia stereotyyppisiä ajattelumalleja. Stereotypiat ovat yksinkertaisia leimaavia mielikuvia ja arvioita. Stereotypiat ovat haitallisia ohjaajan työssä, koska tavoitteena on nähdä jokainen asiakas yksilönä. Juuri stereotyyppien välttämiseksi olen neuvonut opiskelijoita lukemaan lasten taustatietoja vasta sen jälkeen, kun ovat ehtineet jo hieman tutustua lapseen. Monesti ihmisillä on stereotyyppioita siitä millainen on esim. Adhd-diagnoosin omaava lapsi, jonka taustalla on seksuaalista hyväksikäyttöä. Tutustuttaessa lastensuojelulaitoksen lapsiin, ohjaajan tulisi tiedostaa mahdolliset oletukset ja ennakkoluulot ja pyrittävä välttämään yleistämistä. (Kalliola ym. 2010, 21- 25.)

* Pohdi heti harjoittelusi ensimmäisinä päivinä onko sinulla olemassa ennakkoluuloja joistakin lapsista. Kirjaa nämä asiat ylös. Harjoittelusi viimeisinä päivinä voit palata kirjaamiisi asioihin ja katsoa ovat ennakkoluulot muuttuneet ajan myötä.

7.6.4 Ohjaamisen prosessi

Ohjaaminen lastensuojelulaitoksessa on prosessi, joka toteutuu sekä yksilöiden – että ryhmien ohjauksessa. Prosessi alkaa heti lapsen tultua laitokseen. Lapsen hoidolla asetetaan tavoitteet eli suunnitellaan päämäärä johon hoidon aikana pyritään. Kaikki

toiminta tukee tavoitetta ja auttaa tavoitteet saavuttamisessa. Tavoitteet on voitu jakaa isompiin päätavoitteisiin ja pienempiin välitavoitteisiin. Tavoitteiden tulee olla tarpeeksi konkreettisia, jotta ne voitaisiin saavuttaa. On tärkeää, että kaikki työskentelyn osapuolet tietävät ja ymmärtävät tavoitteet. Lapsen osallisuus tässä asiassa on ensisijaisen tärkeää. Lasta on kuultava, kun suunnitellaan tavoitteita työskentelyyn hänen kanssaan. Jotta tavoitteet voitaisiin saavuttaa, tulee tehdä suunnitelma. Lastensuojelulaitoksessa tätä kutsutaan asiakassuunnitelmaksi. Suunnitelma vastaa kysymyksiin mitä, miksi, missä, koska, kenelle ja miten. Suunnitelman avulla voidaan valmistautua tulevaan ja ennakoida mitä tulee tapahtumaan. Työmenetelmät riippuvat tavoitteista ja suunnitelmasta. Kun tavoitteet on asetettu, tehty suunnitelma ja valittu työmenetelmät alkaa itse toiminta. Lastensuojelulaitoksessa tätä kutsutaan kasvattamiseksi ja ohjaamiseksi. Prosessin aikana tavoitteita ja saavutettuja tuloksia arvioidaan esim. asiakassuunnitelmapalaverissa ja läheisneuvonpidoissa. (Kalliola 2010, 77- 80.)

* Selvitä yhden lapsen hoidon tavoitteet ja tee sen pohjalta yhdessä nuoren kanssa ohjaussuunnitelma käyttäen seuraavaa ohjaussuunnitelmamallia.

OHJAUSUUNNITELMA

Nimi:

Aika ja paikka:

Tavoite:

Mitä tehdään?	Miksi tehdään?	Aika?	Välineet?	Kuka?

(Kalliola ym. 2010, 86.)

7.6.5 Ohjaajaa jännittää

Jännittämistä syntyy, kun jokin esiintymistilanne jättää negatiivisia muistoja. Jännittäminen on hyvä erottaa pelosta. Pelosta ohjaajien työssä oli puhetta jo aiemmin. On täysin luontevaa, että ryhmän ohjaaminen jännittää. Jännityksestä on vaikeaa päästä eroon, mutta sen kanssa voi työskennellä. Työskentely on sekä työskentelyä oman itsensä kanssa, että itsensä rohkaisemista menemään tilanteisiin jännityksestä huolimatta. Jännityksen kanssa pystyy työskentelemään tekemällä harjoituksia liittyen itsetuntoon, itseluottamukseen ja vuorovaikutukseen. Oppimista ei kuitenkaan tapahdu, jos vain kotona lukee ja tekee harjoituksia. Paras lääke jännittämiseen on mennä tilanteisiin jotka jännittää. Kun tilanteista selviytyy, voi huomata että osaa ja onnistuu. Jännitys on hyvä nähdä energiaa antavana voimavarana.

7.6.6 Omaohjaaja

Jokaiselle lapselle on nimetty työntekijä / työntekijät, joka on ensisijaisesti vastuussa lapsen asioista. Tästä työntekijästä voidaan käyttää useita nimityksiä. Olen törmännyt nimiin omaohjaaja, omis, omahoitsu, omahoitaja ja oma-aikuinen. Käytän tässä oppimateriaalissa nimitystä omaohjaaja. Omaohjaajuus on menetelmä, jolla tarkoitetaan järjestelmällistä ja suunnitelmallista hoitamista ja kasvattamista laitoshoidossa. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101). Omaohjaajan ja lapsen suhteen tulisi olla ammatillinen vuorovaikutussuhde, jossa omaohjaaja on lapselle turvallinen aikuinen. Usein omaohjaajia on kaksi, jotta yleensä jompikumpi olisi paikalla hoitamassa lapsen asioita. Omahoitavan suhde lapseen on usein vuoristorataa. Omaohjaaja on usein se, kenelle kerrotaan ensin ilot ja surut ja ketä saa päälleen myös kaiken kiukun. Omaohjaaja on vastuussa monista vapauksista joita lapsella on mahdollisuus saada. Tämän vuoksi lapsi kohdistaa kiukun omaohjaajaan, kun ei saakaan lupaa haluamalleen asialle. Hyvän omaohjaaja suhteen taustalla on avoimuus ja luottamus. Se ei rakennu hetkessä vaan vaatii aktiivista työskentelyä. Työskentelyä tukee omaohjaajakeskustelut ja toiminta omaohjaajan kanssa. Useat laitokset viettävät omaohjaajapäiviä, jolloin lapsi tekee jotain mukavaa omaohjaajansa kanssa. (Laakso 2009, 79.)

Omaohjaajan toimenkuvaan kuuluu mm. lapsen tutustuttaminen laitokseen, taustatietojen kokoaminen, säännöllinen raportointi sosiaalityöntekijälle, työskentely lapsen kanssa, läsnäolo, omaohjaajakeskustelut, tukitoimien järjestäminen ja erilaiset palaverit. Lapsen kanssa pidetään säännöllisesti palavereita joihin osallistuvat esim. vanhemmat, perhe, sosiaalityöntekijä, omaohjaaja, lapsi ja mahdolliset tukiverkostot.

* Perehdy omaohjaajan työnkuvaan seuraamalla yhden lapsen ja hänen omaohjaajansa työskentelyä. Kysy ohjaajilta millaisia tavoitteita he ovat asettaneet omaohjaajatyöskentelylle.

7.6.7 Samaistuminen ja riippuvuussuhde

Samaistuminen on osa tärkeää kehitystä lapsen elämässä. Lapsi samaistuu tavallisesti vanhempiinsa ja oppii samaistumisprosessin kautta arvoja, asenteita ja tapoja. Oppimista ja samaistumista edistää positiivinen tunnesuhde. Kun laitoksessa tapahtuvassa kasvatuksessa korjataan häiriökäytöstä, on samaistuminen omaohjaajaan usein välttämätöntä. Samaistumisen aste riippuu lapsen iästä. Tästä syystä koko lastensuojelulaitoksen henkilökunta toimiikin omalla käytöksellään esimerkkeinä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102.)

Kehittymisessään vaurioitunut lapsi on saattanut jäädä tyydyttymättä riippuvuuden tarpeissaan. Tämän vuoksi lapsi saattaa muodostaa riippuvuussuhteen lastensuojelulaitoksen työntekijän kanssa. Saattaa olla, että tämän riippuvuuden kokeminen on ehto korjaavan kokemuksen syntymiselle. Työntekijän ei ole aina helppoa ottaa vastaan näitä tunteita ja ne saattavat hämmentää sekä työntekijän että lapsen. Tunteiden kautta lapsi kuitenkin pyrkii tulemaan kestävämmäksi omien tunteidensa hallinnassa. Työntekijä tarvitsee tässä avukseen muita työntekijöitä ja työnohjausta. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102.)

7.6.8 Vuorovaikutus

Ohjaustyössä on tärkeää omata hyvät vuorovaikutustaidot. Vuorovaikutus on ihmisten välistä sosiaalista kanssakäymistä ja tapa jolla he vaikuttavat ja vastaavat toistensa toimintaan. On osattava neuvotella, ohjata, opastaa, keskustella, esitellä, kysyä, vastata, vakuuttaa, selostaa, raportoida ja tiedottaa. Jotta viestiminen onnistuu, on osattava puhua, on oltava sanottavaa ja on osattava sanoa se. Ohjaajan tulisi puhua selkeästi ja ymmärrettävästi. Ammattikieltä tulisi välttää, koska asiakkaan voi olla vaikeaa ymmärtää sitä. Ohjaaja voi sokeutua omalle kielelleen ja erehtyä luulemaan, että kollegoiden kanssa käytettävä virkamieskieli on yleiskieltä, jota asiakkaankin tulisi ymmärtää. (Aulanko 1997, 27 -29, 90.)

Viestintä jaetaan sanalliseen, eli verbaaliseen, ja sanattomaan, eli nonverbaaliseen, osaan. Sanallinen viestintä on ihmiselle ominainen kommunikoinnin muoto ja sanaton viestintä täydentää, tukee, korvaa, painottaa ja jopa kumoaa sitä. Sekä sanattoman, että sanallisen viestin ymmärtäminen on tärkeää lähihoitajaopiskelijan työn kannalta. Ihminen lähettää tiedostamattaan hyvin paljon sanatonta viestintää kanssaihmisille. Sanattomaan viestintään kuuluvat ilmeet, eleet, koskettaminen, äänensävyt, tauotukset, painotukset, nauru, itku, tilankäyttö, etäisyys ja ulkoiset seikat. (Anttila, Kaila-Mattila, Puska, Vihunen & Kan 2001, 62). Jos sanat ja ilmeet ovat ristiriidassa, ilmeet voittavat. Ääni voittaa silloin, kun ääni ja sanat ovat ristiriidassa. (Marckwort 1999, 104.) Koskettaminen on osa sanatonta, eli nonverbaalista, viestintää. Koskettaminen on oleellinen osa hoitajan ja asiakkaan suhteessa, sillä moni hoitotoimenpide vaatii koskettamista. Koskettaminen on myös tehokas keino viestiä välittämistä. Hoitajan tulisi huomioda, etteivät kaikki asiakkaat halua tulla kosketetuiksi (Anttila ym. 2001, 69). Seuraavalla harjoituksella voi harjoitella koskettamista:

Kosketuskehä

Kosketuskehä harjoituksessa jokainen istuu omalla tuolillaan jossain päin koulutustilaa. Valot on sammutettu ja jokainen sulkee silmänsä. Ohjaaja käy koskettamasta yhtä silmät kiinni istuvaa lasta. Tämän jälkeen

kosketuksen saanut lapsi avaa silmänsä, ja menee koskettamaan jotakin toista. Näin kosketusviesti on lähtenyt liikkeelle. Harjoituksen tarkoituksena on miettiä omia tuntemuksia tullessa kosketetuksi ja koskettaessa. Istumalla yksin, pimeässä ja silmät kiinni, yritetään kuvitella, miten avuton ja yksinäinen olo asiakkaalla voi olla. Lämmin ja tuttu kosketus kuitenkin on merkki siitä, että hän voi luottavaisin mielin avata silmänsä ja tuntea ettei ole yksin.

Lastensuojelulaitoksen ohjaajan on syytä tiedostaa omat tapansa olla vuorovaikutuksessa. Useat konfliktitilanteet lastensuojelulaitoksen ohjaajien ja lasten välillä johtuvat ristiriidoista vuorovaikutuksessa. Lapsi saattaa tulkita ohjaajan sanoman eri tavalla kuin ohjaaja on sen tarkoittanut. Näistä tilanteista on hyvä keskustella ja pohtia miten vuorovaikutuksesta johtuvia ristiriitoja voitaisiin välttää. Lasten kanssa on tärkeää, että vuorovaikutuksesta välittyy aitous ja empatia. Lapset aistivat herkästi, jos vuorovaikutus ei ole aitoa. Tämän havaitsee helposti sanattoman vuorovaikutuksen eleistä. Onkin tärkeää, että ohjaaja ei ylinäyttele tunteitaan vain siksi että tekisi vaikutuksen lapseen. Aitous tuo mukanaan luontevuuden ja edesauttaa toimivan vuorovaikutussuhteen synnyssä.

Ohjaajan tulisi omata kyky kuunnella aktiivisesti. Lapset kertovat tuntemuksistaan useasti arjen askareiden lomassa, ei ainoastaan kahdenkeskisissä keskusteluissa. Ohjaajan on hyvä antaa lapselle tilaa puhua lapsen niin halutessa. Ohjaaja voi esittää tarkentavia kysymyksiä ymmärtääkseen lasta paremmin. Ohjaustilanteissa korostuu dialogisuus. Sillä tarkoitetaan, että ohjaaja ja ohjattava osallistuvat tasapuolisesti keskusteluun. Vaikka edellä juuri mainitsinkin, että lapsen ajatuksille on annettava tilaa, niin hyvässä luottamuksellisessa vuorovaikutussuhteessa myös lapsi kuuntelee mitä ohjaajalla on sanottavanaan. Molemmat osapuolet voivat kuunnella toista ja kertoa omia ajatuksiaan. Ohjaajan on hyvä rohkaista lasta dialogiin. Lasta ei voi kehua liikaa. Tämä on hyvä muistaa lastensuojelulaitoksen arjessa. Pienetkin kannustukset ja huomioinnit tekevät hyvää ja vähentävät lasten huomionhakuisuutta pahoilla teoilla. (Kalliola ym. 2010, 46- 47.)

- * Pyri olemaan heti luottamuksen arvoinen. Älä lupaa lapsille asioita, jollet pysty pitämään sovituista asioista kiinni.
- * Pohdi mitkä ovat sinun vahvuuksiasi vuorovaikutuksessa.

7.6.9 Kohtaamispaikkana ulko-ovi

Jokainen tarvitsee huomiota ja kaipaa sitä, että henkilökohtaisista asioista ollaan kiinnostuneita. Koulupäivän aikana lapsi kokee monia erilaisia tunteita. Ei ole itsestään selvää, että koko koulupäivä matkoineen sujuu mallikkaasti. Nopea tiedonkulku koulun ja laitoksen välillä helpottaa lapsen kanssa toimimista, mutta välittömin työ tehdään heti kun lapsi saapuu koulusta. Ohjaajan on hyvä olla ottamassa lapsia vastaan koulusta ja kysyä päivän kulusta. Usein lapsi saattaa vastata ”ihan ok” vaikka jotakin mieltä painavaa olisikin tapahtunut. Tässä kohtaa ohjaajalla saa olla tuntosarvet pystyssä. Lapsen eleet, ääni ja ilmeet kertovat usein enemmän kuin sanavalinnat. Ohjaajan on hyvä pysähtyä tulkitsemaan tilannetta. Tarvitseeko lapsi nyt omaa aikaa vai pitäisikö hänen kanssaan keskustella heti? Toimi ohjaaja miten tahansa, tulee varmistua siitä, että lapsi tietää aikuisen olevan lähellä häntä varten.

- * Jos opiskelija olen epävarma tilanteessa, kannattaa apua kysyä heti. Laitoksen työntekijät tuntevat lapsen ja osaavat kertoa miten kannattaisi toimia.

7.6.10 Ristiriidat ja esteet

Vuorovaikutus ei aina toimi esteittä. Vuorovaikutuksessa olevien persoonat vaikuttavat viestinnän onnistumiseen. Se, miten toinen on jonkin asian tarkoittanut, ei välttämättä välity toiselle osapuolelle samanlaisena. Tästä syystä ristiriidat

asiakkaiden kanssa ovat joskus väistämättömiä. Sosiaali- ja terveysalalla työskenneltäessä toimitaan asiakkaiden henkilökohtaisella alueella. Fyysisellä alueella, esimerkiksi sairaalassa, koskettaminen on oleellinen osa asiakkaan kanssa työskentelyä. Päiväkoti tai lastensuojeluympäristössä sen sijaan ollaan tekemisissä eri tavalla yksityisten ja henkilökohtaisten asioiden kanssa, kuin sairaalassa. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisella pitäisikin olla herkkyyttä ja ammattitaitoa työskennellä ristiriidoista huolimatta.

Ristiriitatilanteissa tulisi miettiä, mitä konkreettisesti on tapahtunut. Tilannetta tulisi havainnoida mahdollisimman vähän tulkiten. Tämä on kuitenkin vaikeaa, sillä ihminen tulkitsee asioita salamannopeasti ja lisää asioihin tulkinnan kautta oman arvioinnin ja merkityksen. Tosiasioihin päästään kiinni, kun päästään itse tapahtuman sisään ilman, että tulkinnat muokkaavat tapahtumaa. Näin voi tapahtua, kun unohdetaan syyttely, analysointi, yleistäminen, liika voivottelu ja ivaaminen. (Dunderfelt 2002, 23 – 29.)

7.6.11 Luottamus

Lastensuojelulaitoksissa asuvat lapset ovat saattaneet kokea useasti sen, että luottamus on rikkoutunut joko heidän tai muiden ihmisten toimesta. Tästä syystä aidon luottamuksen rakentaminen ohjaajan ja lapsen välillä on pitkä prosessi. Edistysaskeleet ovat pieniä ja merkittäviä. Luottamuksen syntymiseen vaaditaan yhteistä keskustelua ja tekemistä ja molemminpuolista kunnioitusta. Teot ovat usein sanoja tärkeämpiä luottamuksen syntymisessä. Lapselle on tärkeää, että sovituista asioista pidetään kiinni, hänestä ollaan aidosti kiinnostuneita ja hänen asiansa ovat luottamuksellisia. (Kalliola ym. 2010, 47.)

Lapset saattavat suhtautua opiskelijaan epäluuloisesti, koska opiskelija on heille taas yksi uusi ihminen. Lapset testaavat opiskelijan luottamusta ja rajoja. Luottamus rakentuu, kun lapsi kokee uuden aikuisen turvalliseksi. Turvallisuuden tunne syntyy, kun opiskelija pyrkii heti alusta asti olemaan luotettava aikuinen, joka pitää kiinni sovituista asioista.

7.6.12 Ohjaajan yksityisyys

Ohjaajan on pohdittava rajan vetämistä työn ja yksityisyytensä välille. Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työssä toimitaan ihmistä lähellä. Työntekijän on silti osattava erottaa missä menee ammatillisuuden raja. Lastensuojelulaitoksen ohjaajan ei aina ole helppoa jättää töitä työpaikalle vaan asioita tulee pohdittua helposti myös vapaa-ajalla. Tämä on yksi lastensuojelussa työskentelevien työntekijöiden kuormittavimmista tekijöistä. Asioista on hyvä puhua työtovereilla ja työnohjauksessa, jotta asiat eivät jäisi vaivaamaan mieltä. Omat harrastukset ja läheiset auttavat pääsemään irti työasioista vapaa-ajalla. (Kalliola ym. 2010, 54.) Opiskelijana sinun tulee jo ennen harjoittelua miettiä kuinka paljon kerrot itsestäsi ohjattaville lapsille. Lapset ovat usein kiinnostuneita ohjaajien asioista ja kyselevätkin niistä mielellään. Jotkut asiat on hyvä kuitenkin pitää yksityisinä. Oman turvallisuuden vuoksi, ei kannata kertoa yksityisiä tietojaan esim. asuinpaikasta tai omista tekemisistä. Tämä auttaa työssä jaksamisessa, kun tiedostaa mikä on sopivaa ohjattavien korville.

* Mikäli mietit mitä voit itsestäsi kertoa lapsille, niin keskustele asiasta hyvissä ajoin harjoittelupaikan muiden ohjaajien kanssa. Hyvänä ohjenuorana voi pitää sitä, että käyttäydy niin kuin toivoisit lapsienkin käyttäytyvän. Laitoksissa tavoitellaan lasten päihitteettömyyttä. Tästä syystä ei ole tarpeen kertoa lasten kuulleen kaikkea esim. opiskelijajuhlien päihteidenkäytöstä.

7.6.13 Huumori

Huumorilla on valtava vaikutus ihmiseen ja työssä jaksamiseen. Itse yritän lähes kaikessa tekemisessäni ottaa mukaan huumoria. Vuorovaikutuksen lasten kanssa ei tarvitse olla aina vakavaa. Tietysti pitää ottaa huomioon tilanteet esim. rajoittaminen, joihin huumorin käyttö ei sovi. Arjen askareita voi rikastuttaa huumorilla ja vitseillä. Lapset nauttivat siitä, että ohjaajat pitävät hauskaa ja nauravat heidän kanssaan. Nauraminen rentouttaa ja iloisessa tunnelmassa askareetkin yleensä sujuvat

paremmin. Huumoria pitäisi löytyä myös työyhteisöistä. Tilannekomiikka vapauttaa ilmapiiriä ja auttaa suhtautumaan yllättäviinkin tilanteisiin. Kaikille ei ole itsestään selvää ja luontevaa olla ”vitsiniekkoja”, eikä sitä pidä väkisin yrittää. Lapset oppivat myös itsestään huumorin kautta. He ymmärtävät ettei pieniä epäonnistumia pidä aina ottaa niin vakavasti ja itselleen on osattava nauraa.

7.7 Työmenetelmät

Erilaiset työmenetelmät ovat työkaluja lapsen kanssa työskentelyyn. Työmenetelmä tulee valita lapsen ja lapsen tavoitteiden mukaan. Ennen työmenetelmän käyttöä, tulee omata lastensuojelutyössä tarvittavia tietoja ja taitoja. Menetelmiä tulee harjoitella itsekseen tai esim. kollegan kanssa, ennen kuin niitä käytetään asiakkaiden kanssa. Työmenetelmät eivät ole muuttumattomia, vaan ne ovat sovellettavissa tilanteen mukaan. Ohjaajan on hyvä huomioida oma osaamisensa ja hyödyntää vahvuuksiaan työskentelyssä. Seuraavassa esittelen erilaisia työmenetelmiä. (Sosiaaliportin [www-sivut](http://www.sosiaaliportti.fi) 2013.)

* Perehdy erilaisiin työmenetelmiin ja harjoittele jotakin niistä toisen ohjaajan kanssa. Tämän jälkeen voit kokeilla työmenetelmää lapsen kanssa.

7.7.1 Haastattelulomakkeet

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö on kehittänyt erityiset haastattelulomakkeet alle ja yli 10-vuotiaille. Vaikka lomakkeita ei ole suoraan kohdistettu laitoksessa asuville lapsille, niin soveltuvien osien se on erinomainen työväline keskustelun apuna lapsen tutustuttaessa ja hänen asioistaan puhuttaessa.

ALLE 10-VUOTIAAN KESKUSTELULOMAKE

LAPSI JA HÄNEN PERHEENSÄ

- Vanhempasi ovat varmaankin kertoneet Sinulle syyn siihen, miksi olen halunnut tavata Sinua. Minkä vuoksi ajattelet tullessi tapaamaan minua? (Kerro sitten lapselle tapaamisen syy)
- Kerro minulle, minkä nimisiä ihmisiä Sinun kodissasi asuu
- Asuuko kodissasi joku sellainen, jonka toivoisit asuvan jossakin muualla, kuka?
- Miksi et pidä siitä, että hän asuu kotonasi?
- Haluaisitko, että kodissasi asuisi vielä joku muu henkilö? Kuka?

VANHEMMUUDEN TEHTÄVÄT-huoltaja

- Kuka kotonasi huolehtii ruoan valmistamisesta?
- Kerro, mitkä ovat lempiruokiasi.
- Kuka kotonasi pesee pyykin ja siivoaa?
- Käytkö illalla ennen nukkumaanmenoa iltapesulla? Auttaako joku Sinua siinä?
- Katsotko televisiota tai videoita joka päivä? Mitä katsot?
- Onko aikuinen katsomassa televisiota yhdessä kanssasi? Kuka aikuinen?
- Laittaako joku Sinut illalla nukkumaan vain huolehdi nukkumaanmenosta itse?
- Missä nukut yöllä (nukkuuko vanhemman sängyssä, omassa sängyssä, lattialla...)?

Ennen nukkumaanmenoa

- lukeeko joku Sinulle iltasadun
- laulaako iltalaulun
- silitteleekö Sinut uneen
- onko joku huoneessasi niin kauan, että nukahdat
- jääkö valo palamaan huoneeseesi, että nukahdat
- onko kotonasi joku muu tapa ennen nukkumaan menoa?
- Saatko kotonasi nukkua yöllä rauhassa ilman häiriöitä?
- Jos yöunesi ei ole rauhallinen, mistä se mahtaa johtua?

VANHEMMUUDET TEHTÄVÄT – Rakkauden antaja

- Onko Sinulla ollut joskus paha mieli, kerro siitä.
- Kun Sinulle tulee paha mieli, lohduttako joku Sinua, kuka?
- Miten Sinua lohdutetaan?
- Kun ihminen pitää toisesta ihmisestä, hän osoittaa tälle hellyyttä. Onko Sinulle joku osoittanut hellyyttä, kuka?
- Millä tavoin Sinulle on annettu hellyyttä?(pidetty sylissä, halattu, suukoteltu, silitetty jne)
- Kun Sinä olet tehnyt jonkun asian hyvin, olet onnistunut, auttanut aikuista jne. kuka huomaa perheessäsi sen ensimmäisenä?
- Moni ihminen saattaa olla joskus peloissaan jostakin. Oletko Sinä koskaan pelännyt?
- Millaiset asiat Sinua ovat pelottaneet?
- Mitä teet silloin, kun Sinua pelottaa?
- Mikä on pelottavinta, mitä olet kokenut?
- Kuka perheessäsi pystyy parhaiten suojelemaan Sinua, jos jotain ikävää sattuu tapahtumaan?
- Minkälaiset asiat Sinua ilahduttavat?
- Mitä teet, kun olet iloinen?
- Mitkä asiat Sinua suututtavat?
- Millainen olet, kun suutut?

VANHEMMUUDEN TEHTÄVÄT – Rajojen asettaja

- Joissakin perheissä on paljon sääntöjä, joissakin ei ole lainkaan sääntöjä. Miten Sinun perheessäsi, millaisia sääntöjä teillä on?
- Kuka perheessäsi sanoo säännöt?
- Joskus pienikin lapsi saattaa joutua jäämään yksin tai toisen lapsen kanssa kotiin. Oletko Sinä joutunut olemaan yksin kotona? Milloin ja miksi?
- Miltä Sinusta silloin tuntui, kun olit yksin?
- Joskus aikuiset saattavat olla vihaisia ja suuttua. Onko Sinulle oltu vihaisia/suututtu?

- Miten aikuisen suuttumus on näkynyt - mitä aikuinen on tehnyt silloin?
- Joskus aikuiset saattavat suuttuessaan satuttaa lasta. Onko Sinua lyöty, tukistettu, potkittu tai piiskattu koskaan? Kerro siitä.
- Joskus aikuiset saattavat haukkua, nimitellä ja uhkailla lasta. Onko Sinulle tehty niin? Kerro siitä.
- Joillakin aikuisilla saattaa olla tapana käyttää liikaa alkoholia tai huumeita.
- Käyttääkö Sinun kodissasi joku mielestäsi liikaa alkoholia tai huumeita? Kerro siitä.
- Mitä Sinä silloin teet, kun aikuiset kotonasi juovat alkoholia / käyttävät huumeita?
- Miltä Sinusta silloin tuntuu, mitä silloin ajattelet?

VANHEMMUUDEN TEHTÄVÄT – Elämän opettaja, Ihmissuhdeosaaja

- Vietetäänkö teillä kotona Sinun tai jonkun toisen syntymä – tai nimipäiväjuhlaa?
(annetaanko lahjoja, kutsutaanko vieraita, keitä kutsutaan, leivotaanko, laitetaanko kynttilät kakkuun jne.)
- Vietetäänkö teidän perheessä joulua, kerro siitä? (lahjat, joulupukki, kuusi, kynttilät, jouluruoat jne.)
- Miten vanhempasi toimivat, jos olet tehnyt heidän mielestään jotain väärää?
- Mikä Sinun mielestäsi on väärin, jota ei saa tehdä?⁷
- Kun Sinulla on sellaisia asioita, joista haluaisit jutella, kenen kanssa juttelet?
- Kuka Sinusta on hyvä kuuntelija teillä perheessä?
- Kun Sinulla tulee riitaa kotonasi jonkun kanssa, kuka Sinua siinä auttaa ja miten?
- Pyydetäänkö Sinun perheessäsi anteeksi, kun on tehty luvaton, pahaa, riideltä?
- Osaavatko kaikki pyytää anteeksi?
- Keihin ihmisiin Sinä voit luottaa?
- Kenen seurassa Sinulla on turvallinen olo / ei tarvitse pelätä?
- Mikä on ollut Sinun elämäsi onnellisinta aikaa / onnellisin tapahtuma? Kerro siitä.
- Mikä on ollut Sinun elämäsi surullisinta aikaa/ surullisin tapahtuma? Kerro siitä.⁸

TULEVAISUUS

- Jos Sinulla olisi taikalamppu ja voisit esittää kolme toivetta, mitkä ne olisivat?
- Jos aamulla herättyäsi huomaisit yhden toiveesi toteutuneen, mikä se olisi?
- Mistä et elämässäsi luopuisi mistään hinnasta?
- Kenelle ihmiselle haluaisit olla tärkeää tulevaisuudessa?
- Mistä Sinä huomaat sen, kun olet tärkeä?

(Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön www-sivut 2013.)

YLI 10-VUOTIAAN KESKUSTELULOMAKE

LAPSEN NÄKEMYS ITSESTÄÄN

Me ihmiset olemme erilaisia ja meissä on erilaisia luonteenpiirteitä. Kerro itsestäsi, miten kuvailisit itseäsi?

osaan ilmaista tunteeni	peitän tunteeni
olen rauhallinen	olen kärsimätön
olen iloinen	olen surumielinen
olen vihainen	olen ystävällinen
olen toisia ymmärtävä	en ymmärrä toisia
otan toisen ajatukset huomioon	olen määräilevä
olen auttavainen	olen laiska
olen puhelias	olen hiljainen
olen pikkutarkka	olen suurpiirteinen
olen ystävällinen	kiusaan herkästi
olen rehellinen	olen epärehellinen
riitelen toisten kanssa	olen sovussa
väitän helposti vastaan	olen usein samaa mieltä toisten kanssa
väsyn helposti	olen pitkäjänteinen

Minkälaiset asiat tekevät Sinut iloiseksi? Mitä teet, kun olet iloinen?

Mitkä asiat Sinua suututtavat? Millainen olet, kun suutut?

Millaiset asiat pahoittavat mielesi/ tekevät Sinut surulliseksi?

Mitä teet, kun olet surullinen? Mistä piirteistä/ ominaisuuksista pidät itsessäsi?

Onko Sinulla kavereita? Keitä? Mitä teet kavereittesi kanssa?

Miten arvelet kavereittesi kuvailevan Sinua? Haluaisitko muuttaa itsessäsi jotain?

LAPSEN KOTIYMPÄRISTÖ/ Kodin ilmapiiri/ henki

Ketä Sinun kotonasi asuu?

Haluaisitko, että kotonasi asuisi vielä muita sinulle tärkeitä ihmisiä, ketä?

Haluaisitko, ettei kotonasi asuisi joku siellä nyt asuvista henkilöistä, kuka?

Mikä kotisi ilmapiiristä tekee viihtyisän/ epävihtyisän? Mikä seuraavista piirteistä kuvaa kotisi ilmapiiriä:

rauhallinen, levoton, iloinen, surullinen, vihamielinen, ystävällinen, hellä, torjuva, suvaitseva, rajoittava, ymmärtävä, ei ymmärtävä, kärsivällinen, määräilevä, jännittynyt, rento, avoin, sulkeutunut, lapsen tarpeet huomioiva, aikuisen tarpeet huomioiva

Millaisen haluaisit kotisi ilmapiirin olevan? (Kuvaile kotisi ilmapiiriä edellä olevin piirtein tai keksi muita piirteitä kuvaamaan, mitä haluaisit.)

Mitä teet/ harrastat ollessasi kotona / kodin ulkopuolella?

Autatko vanhempiasi/ vanhempaasi kotitöissä, missä?

Mitä kaikkein mieluiten haluat kotonasi tehdä?

Teettekö yhdessä perheen kanssa jotain, mitä?

Millaiset päivät Sinusta ovat mukavimpia?

Millaiset päivät ovat Sinusta ikävimpiä?

LAPSEN LÄHIVERKOSTO - VANHEMMAT JA SISARUKSET

Millainen Sinun äitisi on? Mitkä piirteistä kuvaavat äitiäsi?

rauhallinen, kärsimätön, iloinen, surumielinen, vihainen, ystävällinen, hellä, torjuva, suvaitseva, rajoittava, ymmärtävä, ei ymmärtävä, lapsen ajatukset huomioon ottava, määräilevä, lapsesta huolehtiva, ajattelee ensin itseään, auttavainen, laiskanpuoleinen, puhelias, hiljainen, pikkutarkka, suurpiirteinen, ystävällinen, ilkeä, rehellinen, epärehellinen

Mikä äidissäsi on mukavinta?

Mikä äidissäsi harmittaa?

Jos voisit muuttaa jotain äidissäsi, mitä se olisi?

Millainen Sinun isäsi on? Valitse isääsi kuvaavia piirteitä.

rauhallinen, kärsimätön, iloinen, surumielinen, vihainen, ystävällinen, hellä, torjuva, suvaitseva, rajoittava, ymmärtävä, ei ymmärtävä, lapsen ajatukset huomioon ottava,

määräilevä, lapsesta huolehtiva, ajattelee ensin itseään, auttavainen, laiskanpuoleinen, puhelias, hiljainen, pikkutarkka, suurpiirteinen, ystävällinen, ilkeä, rehellinen, epärehellinen

Mikä isässäsi on mukavinta?

Mikä isässäsi harmittaa?

Jos voisit muuttaa isässäsi jotain, mitä se olisi?

Mistä asioista/ ominaisuuksista pidät sisaressasi/veljessäsi?

Mitä haluaisit muuttaa sisaressasi/ veljessäsi?

Kun mietit kaikkia läheisiäsi, kuka Sinulle on heistä tärkein/ läheisin/rakkain?

VANHEMMUUDEN TEHTÄVÄT – Ihmissuhdeosaaja

Mitä vanhempasi tekevät/ sanovat, kun onnistut jossakin asiassa?

Kuka perheessäsi yleensä huomaa ensimmäisenä onnistumisesi?

Jos et osaa tehdä jotain (esim. koulutehtäviä, ratkaista ristiriitoja), saatko apua?

Kuka Sinua yleensä auttaa?

Kun Sinulla on sellaisia asioita, joista haluaisit jutella, kenen kanssa juttelet?

Kuka Sinusta on hyvä kuuntelija teillä perheessä? Mistä sen tietää?

Koetko, että voit vapaasti ilmaista sekä myönteiset että kielteiset tunteesi kotonasi?

Hyväksyvätkö vanhempasi kaverisi? Miten sen huomaa?

VANHEMMUUDET ROOLIT - Elämän opettaja ja rakkauden antaja

Miten vanhempasi toimivat, jos olet tehnyt heidän mielestään jotain väärää?

Millainen asia/ teko Sinun mielestäsi on väärin = jota ei saisi tehdä?

Pyydetäänkö Sinun perheessäsi anteeksi, kun on tehty luvaton, pahaa, riidelty?

Miten kotonasi pyydetään anteeksi? Osaavatko kaikki pyytää anteeksi?

Kun Sinulle tulee paha mieli, lohduttako joku Sinua, kuka?

Miten Sinua lohdutetaan?

Onko Sinulle annettu hellyyttä/ kuka on antanut?

Millä tavoin Sinulle on annettu hellyyttä?(pidetty sylissä, halattu, suukoteltu, silitetty jne)

Vietetäänkö teillä kotona syntymä- tai nimipäiviä? (annetaanko lahjoja, kutsutaanko vieraita, keitä kutsutaan, leivotaanko, laitetaanko kynttilät kakkuun jne.)

Vietetäänkö teidän perheessä muita juhlapäiviä kuten joulua, kerro siitä? (lahjat, joulupukki, kuusi, kynttilät, jouluruoat jne.)

VANHEMMUUDEN TEHTÄVÄT – huoltaja ja rajojen asettaja

Kuka perheessäsi huolehtii ruoan laitosta ja pyykin pesusta?

Millaisia sääntöjä/ sopimuksia/ rajoja Sinun perheessäsi on?

(onko kotiintuloajat, tietokoneella oloajat, nukkumaanmenoajat jne)

Kuka Sinun perheessäsi sanoo säännöt?

Saatko kotonasi nukkua yöllä rauhassa ilman häiriöitä?

Jos yöunesi ei ole rauhallinen, mistä se mahtaa johtua?

Millaiset asiat Sinua pelottavat?

Mitä teet silloin, kun Sinua pelottaa?

Mikä on pelottavinta, mitä olet kokenut?

Suuttuuko aikuinen/ aikuiset perheessäsi? Miten aikuisen suuttumus on näkynyt – mitä aikuinen on tehnyt silloin?

Onko Sinua koskaan lyöty, tukistettu, potkittu tai piiskattu kotonasi? Kerro siitä.

Onko Sinua haukuttu, nimitelty tai uhkailtu kotonasi? Kerro siitä.

Käyttääkö Sinun kodissasi joku mielestäsi liikaa alkoholia tai huumeita? Kerro siitä.

Mitä Sinä silloin teet, kun aikuiset kotonasi juovat alkoholia / käyttävät huumeita?

Kuka perheessäsi pystyy parhaiten suojelemaan Sinua, jos jotain ikävää sattuu tapahtumaan?

Keihin ihmisiin Sinä voit luottaa?

MENNEISYYS JA TULEVAISUUS

Mikä on ollut Sinun elämäsi onnellisinta aikaa/ onnellisin tapahtuma? Kerro siitä.

Mikä on ollut Sinun elämäsi surullisin/ ikävin aika/ tapahtuma? Kerro siitä.

Mitkä kolme toivomusta haluaisit esittää?

Jos aamulla herätessäsi huomaisit yhden toiveistasi toteutuneen, mikä se olisi?

Mistä et elämässäsi luopuisi mistään hinnasta?

Mitä Sinä odotat tulevaisuudeltasi?

(Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön www-sivut 2013.)

* Mikäli opiskelijana haluat käyttää lomakkeita, keskustele siitä ensin lapsen omaohjaajan kanssa. On hyvä tietää, jos lapsella on joitakin asioita joista hänen on vaikeaa puhua.

7.7.2 Piirtäminen

Lapsen kanssa kielellisen kanssakäymisen kautta työskentely ei välttämättä ole aina helpoin vaihtoehto. Piirtäminen on helposti sovellettavissa oleva työmenetelmä moniin eri tilanteisiin. Lapsen saattaa olla vaikeaa pukea sanoiksi omia tunteitaan, joten piirtäminen tekee tunnetilat näkyviksi. Piirtämällä pystytään käsittelemään myös arkoja tilanteita, joista puhuminen voisi olla vaikeaa. Kuvia ei tule arvioida kuvataiteellisesti vaan ne ovat ilmentymä lapsen maailmasta. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

7.7.3 Sadutus

Sadutus on erityisesti lasten kuuntelua ja osallisuutta korostava työväline, joka antaa lapselle läheisyyden ja turvallisuuden tunteen. Sadutus on narratiivinen menetelmä, jossa uusi satu syntyy kertojan ja saduttajan välille. Sadutuksessa lapsi saa kertoa tarinan, jonka saduttaa kirjaa sen ylös juuri niin kuin se on kerrottu. Tämän jälkeen saduttaja lukee tarinan läpi, jolloin kertojalla on mahdollisuus korjata tai tarkentaa satua. Sadutuksen avulla voidaan käsitellä sekä arkipäiväisiä asioita että traumaattisia kokemuksia. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

7.7.4 Kortit ja pelit

Kortit ja pelit ovat hyviä työvälineitä keskusteluyhteyden aukaisemiseen. Toiminnan ohjaajan on tutustuttava huolella sääntöihin / toimintaohjeisiin ennen korttien / pelien käyttöä. Toiminnan kautta lapsien saattaa olla helpompaa avautua asioistaan. Tavoitteet määrittelevät toiminnan raamit. Kortit ja pelit toimivatkin apuvälineenä omaohjaajatyöskentelyssä. Toiminnalle tulee varata riittävästi aikaa, jotta lapselle ei välity kiireinen tunnelma. Kortteja voidaan käyttää myös ryhmätyöskentelyssä, mutta silloin lapsen eivät välttämättä uskalla avautua arkaluontoisista asioista. Seuraavassa esittelen muutaman Pesäpuu ry:n kehittämän työvälineen.

Nallekortit

Nallekortit sisältävät 50 erilaista korttia, joissa karhut ilmentävät tunnetiloja ja persoonallisuudenpiirteitä. Kortit toimivat keskustelun tukena, kun käsitellään asioita liittyen perhe-elämään, tunteisiin, ihmissuhteisiin ja persoonallisuudenpiirteisiin. Nallekorttien mukana tulevassa ohjekirjassa on esitelty lukuisia tapoja korttien käyttöön. (Sosiaaliportin [www-sivut](http://www.sosiaaliportin.fi) 2013.)

Mun Stoori-kortit

Mun Stoori-kortit ovat toiminnallinen väline nuorten kanssa työskentelyyn. Korttien avulla voidaan tutkia toimintatapoja, arvoja, valintoja ja itseymmärrystä. Kortit toimivat pelin tavoin ja heijastavat minuutta. Kortit sopivat hyvin nuorelle, joka pohtii omaa itsenäistymistään ja tulevaisuuttaan. (Sosiaaliportin [www-sivut](http://www.sosiaaliportin.fi) 2013.)

Valovoimapeli

Valovoima peli on tutustumis-, tunne- ja voimavarapeli. Peli sijoittuu satumaahan ja on tarkoitettu 6-13 vuotiaalle lapsille pelattavaksi yhdessä ohjaajan kanssa. Peli toimii

keskustelun virittäjänä ja helpottaa vaikeiden asioiden puheeksiottamista. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Vahvuuskortit

Vahvuuskortit tukevat lapsen yksilöllistä kasvua. Korteissa on kuvattu erilaisia ominaisuuksia. Omien vahvuuksien tunteminen on tärkeää lapsen itsetuntemuksen kannalta. Vahvuuksien ja kehittämiskohteiden tiedostamisen kautta myötävaikutetaan lapsen kehitystarpeisiin. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Valmiiden korttien ja pelin lisäksi voi keksiä myös omia työvälineitä. Itse olen kerännyt vanhoja tekstittömiä postikortteja ja käyttänyt niitä Nallekorttien tapaan. Lapset haluavat yleensä tutkailla kuvia rauhassa joten on tärkeää antaa lapselle aikaa toimintaan. Usein myös puhumattomuus kertoo paljon lapsen tunnetilasta.

7.7.5 Rooliharjoitukset

Rooliharjoitukseen voi osallistua ohjaajan kanssa yksi tai useampi lapsi, riippuen harjoituksen tavoitteesta. Aluksi osallistujille jaetaan roolit, joissa heidän tulee pysyä harjoituksen ajan. Ohjaaja on miettinyt roolin ennalta toiminnan mukaan. Rooliharjoitukset antavat mahdollisuuden kokeilla omia taitoja. Ohjaajan tulee huomioida, ettei roolin ottaminen ole kaikille helppoa. Lapset saattavat tarvita kannustusta ja rohkaisua, ketään ei pidä pakottaa. Rooliharjoituksen kautta voidaan käydä läpi erilaisia tilanteita ja toimintaa tilanteissa. Lopuksi kysytään osallistujien ajatuksia ja varmistetaan ettei kenellekään jää rooli päälle. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Olen käyttänyt rooliharjoituksia useasti 10-17 vuotiaiden lasten kanssa. Rooliharjoitukseen on osallistunut lapsien lisäksi ohjaajat. Harjoitus toteutettiin pareittain (lapsi-ohjaaja parit). Lapset saivat ottaa ohjaajan roolin ja ohjaajat ottivat

lapsen roolin. Harjoitus oli lasten mielestä hauska, mutta myös erittäin opettava. He nauttivat kun saivat esittää ohjaajia. Oli mielenkiintoista seurata sitä, millaiseksi lapset mielsivät ohjaajien roolin. Rooliharjoituksiin tulee miettiä aina myös vaihtoehtoinen suunnitelma, mikäli joku lapsista ei uskalla / halua osallistua. Riehakkaissa harjoituksissa vaarana on myös se, että harjoitus karkaa käsistä. Toiminnan vetäjän tulee tuntea lapsiryhmä, jotta osaa huomioida kaikkien erityiset tarpeet.

7.7.6 Yhteistoiminta

Yhteistoiminnallisuus lastensuojelulaitoksessa on tärkeää, jotta lapset oppivat toimimaan ryhmässä. Ryhmässä toimimisen kautta lapset oppivat pelisääntöjä ja vuorovaikutustaitoja. Ohjaajan tulee suunnitella yhteistoimintahuolella ja pyytää tarvittaessa muita ohjaajia mukaan toimintaan. Kaikki osapuolet nauttivat hyvin suunnitellusta yhteistoiminnasta. Lapset nauttivat siitä, kun ohjaajat leikkivät ja hauskuuttelevat heidän kanssaan. Toiminnan aikana ohjaajien tulee olla valppaina ja seurata, ettei kukaan joudu kiusatuksi toiminnan aikana. Yhteistoiminta voi olla muutaman tunnin askarteluhetki tai pidempään kestävä seikkailupäivä. Seuraavassa esittelen muutamia yhteistoimintoja, joita olen itse järjestänyt.

Halloween

Halloween juhlan suunnittelu alkoi lasten kanssa jo viikkoa ennen juhlaa. Pohdimme yhdessä mitä kukakin haluaisi tehdä halloweeninä. Suunnittelin toiminnan huolella ja hankin kaiken vaadittavan tarpeiston etukäteen. Halloween juhla koostui pelkoradasta ja ruokailusta. Pelkorata toteutettiin pimeässä juhlasalissa. Ohjaajat kiersivät pienimpien lasten kanssa. Radalla oli erilaisia pelkoa käsitteleviä pisteitä. Pisteillä jouduttiin mm. nimeämään omia pelkoja, miettimään miten pelkojen kanssa eletään, askarreltiin rohkeuskilpi, maisteltiin hedelmiä sokkona ja laitettiin käsi rasioihin, joiden sisältöä ei ennestään tiedetty. Ruokailussa söimme Halloween teemalla

koristeltuja ruokia. Lapset nauttivat tapahtumasta ja peloista puhuminen tuli monille hieman helpommaksi.

Kaupunkiseikkailu

Kaupunkiseikkailuyhteistoiminta kesti yhden päivän. Yhden päivän toimintaa suunnittelin yli kaksi kuukautta työn ohessa. Koskaan ei pidä aliarvioida suunnittelun määrää. Kaupunkiseikkailussa ohjaaja-lapsi parit suorittivat tehtäviä n. kahden neliökilometrin alueella. Tehtävät vaativat pohtimista, tietoa, vuorovaikutusta, pitkäjänteisyyttä ja reipasta mieltä. Tehtävät olin suunnitellut niin, että osa tehtävistä oli suunnattu lapsien osaamisalueelle (musavisa, sarjakuvakilpailu) ja osa aikuisten osaamisalueelle (kartan lukeminen, tietokilpailu). Parit joutuivat siis hyödyntämään toistensa osaamista ja miettimään yhdessä ratkaisuja tehtäviin. Koko päivä vietettiin oman parin seurassa, koska kaikki parit jakaantuivat pisteisiin eri puolille kaupunginosaa. Kaikki osallistujat palkittiin ja voittajat saivat kunniamaininnan. Vaikka toiminnansuunnittelu ottikin aikansa, oli se kuitenkin kaiken vaivan arvoista.

Joulunäytelmä

Toteutin laitoksessa asuvien lapsien kanssa joulunäytelmän. Harjoitukset aloitimme lokakuussa ja harjoittelimme joka viikko. Projekti oli pitkä ja palkitseva. Tiivis työskentely osoitti lapsissa piirteitä, joista en edes tiennyt. Teimme projektin aikana harjoituksia liittyen ilmaisuun ja jännittämiseen. Tärkeintä oli, että kaikki osallistuivat. Lapsista moni löysi ilon näyttelemiseen ja kaikki kannustivat toisia osallistumaan. Yhteistoiminnassa korostui oma roolini lapsien innostajana. Lapsilla kiinnostus laskee helposti, pitkään kestävässä projekteissa. Itse näyttelemisen lisäksi lapset perehtyivät mm. lavasteiden rakentamiseen, roolivaatteiden etsimiseen, maskeerauksien suunnitteluun ja käsiohjelman tekoon.

7.7.7 Arjen askareet

Halusin lisätä yhdeksi työmenetelmäksi arjen askareet. Se on oikein käytettynä erinomainen työmenetelmä. Lapset tarvitsevat aikaa ohjaajan kanssa kahden kesken, mutta valitettavasti yhdellä ohjaajalla ei ole päivittäin aikaa pitkiin kahdenkeskisiin tuokioihin kaikkien lapsien kanssa. Useissa lastensuojelulaitoksissa hoidetaan talon sisällä siivoaminen ja ruoanlaitto. Sen sijaan että toiminta olisi vain pelkkää siivoamista tai ruoanlaittoa, se voi olla paljon muutakin. Arjen askareiden lomassa lapset puhuvat asioistaan. He saattavat kertoa kipeitäkin asioita ikäänkuin huomaamattaan puuhastelun lomassa. Vaikka ohjaaja selviäisikin esim. ruoanlaitossa puolella siitä ajasta kuin lapsen kanssa, olisi kuitenkin löydettävä aikaa lapsen mukaan ottamiseen.

Kaikella toiminnalla on tavoitteensa ja tarkoituksensa. Lapset eivät laita lastensuojelulaitoksessa ruokaa tai siivoa sen vuoksi, että ohjaajat välttyisivät siltä. Sen sijaan arjen toimet ovat yhdessä opettelua, tulevaisuutta ajatellen. Kehittämisprosessissani opiskelijat ilmaisivat, etteivät halua tehdä ainoastaan kotitauloustöitä harjoittelussaan. Toivottavaa on, ettei koko harjoittelu suju keittiössä, mutta opiskelijan tulisi osata arvostaa arjen askareita yhtenä työmenetelmänä.

7.8 Tapauskuvaukset

Tapauskuvaukset ovat tapa tutustua lastensuojelun käytäntöön teoriassa. Tapauskuvausten avulla opiskelija voi oppii hahmottamaan lasten tilannetta kokonaisvaltaisesti. Esimerkki tapauskuvausten käyttöön:

1. Aluksi tapauskuvaus luetaan läpi. Tämä olisi hyvä tehdä heti kurssin alussa.
2. Tapauskuvauksissa on esitetty kysymyksiä, joihin opiskelijat voivat miettiä vastauksia.
3. Kurssin edetessä opiskelijat syventävät vastauksiaan oppimillaan asioillaan. Jotkin asiat saattavat muuttua täysin ja jotkut vain tarkentuvat.

4. Kurssin lopussa opiskelijat lukevat tapauskuvaukset uudelleen ja tekevät uudet vastaukset. On hyvä verrata vastauksia aiemmin tehtyihin ja huomata oppimisen tuloksia.

Seuraavassa kaksi erilaista fiktiivistä tapauskuvausta lastensuojelulaitoksessa asuvista lapsista. Pohdi tapauskuvauksissa esitettyjä kysymyksiä yksin ja yhdessä harjoittelun ohjaajan kanssa.

Tapauskuvaus Pekka

Pekka on 16 vuotta vanha poika. 15 vuotta täytettyään Pekka sai mopokortin ja alkoi ajaa mopoautoa. Puolen vuoden päästä kortin saamisesta Pekka jäi kiinni rattijuoppoudesta ja ylinopeudesta ajaessaan poliisin tietutkaan. Rangaistuksena tästä, Pekka menetti ajokorttinsa puolen vuoden ajaksi ja kunnan työntekijä ohjasi Pekan päihdeterapeutin vastaanotolle. Pekka kävi päihdeterapeutin vastaanotolla säännöllisesti.

Pekka sai kortin takaisin puolen vuoden ja kuuden päihdeterapeutilla käynnin jälkeen. Kortin takaisin saatuaan Pekka jäi toistamiseen kiinni rattijuoppoudesta. Pekasta oli tehty nimetön ilmianto poliisille, Pekan ollessa silminnähden humalassa mopoauton kanssa lähikaupan pihassa. Pekka menetti välittömästi ajokorttinsa ja jäi odottamaan oikeudenkäyntiä asiasta. Samaan aikaan kunnan sosiaalityöntekijä teki kotikäynnin Pekan kotiin. Pekan perheessä suhtauduttiin huolettomasti Pekan alkoholinkäyttöön ja rattijuopumuksiin. Pekka on kodin arjessa hiljainen ja vetäytyvä. Pekka opiskelee puusepäksi ammattikoulussa. Koulu Pekalla sujuu hyvin arvosanojen puolesta. Opettajat ovat kuitenkin esittäneet huolensa Pekan syrjäänvetäytyvyydestä ja hiljaisuudesta. Sosiaalityöntekijä koki, etteivät äiti ja isä pysty turvaamaan Pekan kehitystä ja hyvinvointia. Pekka päätettiin sijoittaa vastaanottokotiin arviointijaksolle. Oikeudenkäynnissä Pekka sai ehdollisen tuomion ja hänet määrättiin vuoden ajokieltoon. Lisäksi Pekkaa velvoitettiin jatkamaan käyntejä päihdeterapeutilla.

- * Millaisia tavoitteita Pekan arviointijaksolle vastaanottokotiin voitaisiin asettaa?
- * Miten ohjaajana lähtisit auttamaan Pekkaa?

Vastaanottokodissa Pekan tavoitteiksi asetettiin raittius, syrjäytymisen ehkäiseminen ja koulunkäynnin turvaaminen ja koko perheen tukeminen. Pekan kanssa keskusteltiin tapahtuneesta ja yritettiin saada Pekkaa ottamaan vastuuta tapahtuneesta. Keskusteluissa Pekka kuitenkin asetti itsensä asioiden ulkopuolelle, vähätellen omaa rooliaan ja syyttäen muita tapahtuneesta. Pekka asennoitui keskusteluihin nöyrästi ja otti pahoittelevan roolin heti keskustelujen alussa. Vastaanottokodin ohjaajat eivät keskusteluillaan halunneet Pekan vain pahoittelevan tapahtunutta, koska heistä tuntui että Pekka sanoi olevansa pahoillaan vain päästäkseen keskustelutilanteista nopeasti pois.

- * Pohdi yhdessä harjoittelun ohjaajan kanssa, millaista yhteistyötä laitos tekee perheiden kanssa?

Pekan omaohjaajat, vanhemmat, Pekka ja sosiaalityöntekijät kokoontuivat kahden kuukauden välein keskustelemaan Pekan tilanteesta asiakassuunnitelmakeskusteluihin. Pekan arviointijakso vastaanottokodille pitkittyi ja sijoitusta päätettiin jatkaa. Pekalle pidetään omaohjaajakeskusteluja kerran viikossa, joissa pohditaan Pekan elämää ja tulevaisuutta. Apuna käytetään Pesäpuu ry:n Mun stoori – kortteja. Ohjaajat pyrkivät herättelemään Pekan ajatuksia eivätkä tarjoa valmiita vastauksia. Tavoitteena keskusteluissa on, että Pekka itse kertoisi ajatuksistaan, eikä vain myöntelisi ohjaajien kysymyksille. Ohjaajat pyrkivät selvittämään taustatekijöitä juomisen takana. Arki vastaanottokodilla sujuu Pekalla hyvin. Hän pitää hyvin kiinni säännöistä eikä pidä kovastikaan meteliä tekemisistään. Pekka helposti ”unohtuu” äänekkäämpien varjoon. Ohjaajat pyrkivät aktiivisesti nostamaan Pekkaa esiin. Asiakassuunnitelmissa on tullut esiin myös vanhempien löyhä suhtautuminen alkoholinkäyttöön. Tämän vuoksi koko perheelle suositellaan yhteisiä käyntejä perheterapeutin luona. Perhe on valmis aloittamaan käynnit.

Perheterapeutin vastaanotolla huomataan ristiriitoja perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa. Isä dominoi perhettä hallitsevalla käytöksellään. Sekä Pekka että äiti myötäilevät isän sanomisia. Perheterapeutti antaa lausunnon tapaamisista

sosiaalityöntekijälle ja vastaanottokotiin. Perheterapeutin lausunto on tärkeä työväline vastaanottokodin ohjaajille keskusteluissa Pekan kanssa. Pekan ja isän suhde selittää paljolti Pekan käytöstä. Perheterapeutin käyntien pohjalta perheessä aloitetaan perhetyö. Pekka kotiutuu seitsemän kuukauden kuluttua vastaanottokodille tulemisesta. Pekka on pysynyt raittiina koko sijoituksena ajan, Pekka on alkanut puhua enemmän ajatuksistaan ja Pekalle on löydetty harrastus vpk-toiminnan parista. Perhetyö ja sosiaalityöntekijän käynnit perheessä jatkuvat.

* Miten isän käytös on vaikuttanut Pekkaan?

* Millaisia interventioita Pekan tapauksessa tehtiin?

Pekan rattijuoppous ja ylinopeus vaativat välitöntä interventiota, koska Pekka oli vaarantanut oman kokonaisvaltaisen hyvinvointinsa. Ensimmäisen intervention Pekan tapauksessa tekivät poliisi, päihdetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä. Myös Pekan opettajat koulussa tekivät merkittävää työtä, jotta Pekan rajattomaan käytökseen pystyttiin puuttumaan. Sosionomin interventio tulee näkyviin, Pekan saapuessa vastaanottokotiin. Ohjausmenetelminä Pekan tapauksessa toimivat erilaiset keskustelut, läheisneuvonpidot, asiakassuunnitelmat ja moniammatillinen yhteistyö. Ohjausmenetelmiä ovat olleet mm. Pekan aktivointi harrastusten pariin ja Pekan rohkaiseminen. Vastaanottokodissa ollessaan, Pekan hyvinvointia tukevat vanhempien lisäksi sosiaalityöntekijä, ohjaajat, perhetyöntekijä ja päihdetyöntekijä. Pekan tilanteessa interventio on siis tapahtunut useasta eri suunnasta. Pekan perhetilanteen tullessa esiin, interventio on tehty koko perheeseen. Perheen tilanne on sitä vaatinut, koska selvästikään perheenjäsenillä ei ole hyvä olla. Moniammatillisella yhteistyöllä on pyritty tukemaan Pekan ja koko perheen vuorovaikutusta ja hyvinvointia

Tapauskuvaus Sartsa

Sartsa on 13 vuotias lastensuojelulaitoksessa asuva lapsi. Sartsa on tullut laitokseen vuosi sitten psykiatrisella osastolla tapahtuneen arviointijakson jälkeen. Sartsalla on diagnosoitu ahdistuneisuushäiriö. Sartsan vanhemmat ovat eronneet Sartsan ollessa 3 vuotta. Sartsan äidillä on vakava päihdeongelma ja skitsofrenia. Äiti asuu kuntoutusyksikössä toisella paikkakunnalla. Sartsa on asunut ennen laitokseen tulemistä isällään. Isä on pitkäaikaistyötön ja alkoholisti. Isä käy säännöllisesti AA-kokouksissa pystyäkseen huolehtimaan Sartsasta ja tämän 4 vuotiaasta pikkusiskosta. Sartsan pikkusiskolla on todettu FAS ja ADHD.

* Pohdi millainen lapsi Sartsa on edellä mainittujen tietojen perusteella. Miten suhtaudut häneen pelkästään ensitietojen perusteella.

Ahdistuneisuushäiriö on diagnosoitu Sartsalla arviointijaksolla. Sartsa kokee suuria ahdistuneisuuden tunteita liittyen vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa ja hänen on vaikeaa kontrolloida itseään tilanteissa, jotka herättävät pelon tunteita.

Mielenterveyden ongelmille altistavia tekijöitä on Sartsan elämässä paljon. Ne ovat alkaneet jo ennen Sartsan syntymää, kun Sartsan äiti on juonut alkoholia raskausaikana. Sartsa on nähnyt lapsuudessaan paljon väkivaltaa ja päihteiden väärinkäyttöä. Vanhemmat eivät ole juurikaan huolehtineet Sartsan hyvinvoinnista tai normaaleista arkirytmistä. Raskauteen liittyvät tekijät, perintötekijät, varhaiset lapsuudenkokemukset ja perheympäristö ovat kaikki mielenterveyden ongelmille altistavia tekijöitä. Mielenterveyden ongelmille altistavia tekijöitä ovat myös fyysiset olot, koulutus ja työllisyys. Sartsan fyysiset olot, eivät ole olleet lapselle sopivat. Äiti on huolehtinut fyysisen ympäristön siisteydestä vain skitsofrenian parempina aikoina. Sartsan vanhemmille ei ole kunnan koulutusta ja näin ollen töidenkin saaminen on ollut vaikeaa. Tämä on aiheuttanut perheeseen taloudellista ahdinkoa

* Pohdi miten Sartsan kiintymyssuhde vaikuttaa hänen toimintaansa

Sartsan mielenterveyden ongelmat ovat alkaneet Sartsan muuttaessa isän ja pikkusiskon kanssa toiselle paikkakunnalle vuosi ennen Sartsan sijoitusta laitokseen. Tässä tilanteessa Sartsalla ei ole kovinkaan paljoa ollut omia voimia selviytyä tilanteesta, ottaen huomioon hänen ikänsä ja taustansa. Myös sosiaalinen tuki oli lähes olematonta. Sartsa joutui huolehtimaan paljon pikkusiskosta, kun isä kamppaili omien ongelmiansa kanssa. Sartsalla oli myös tukihenkilö, mutta tukihenkilötoiminta loppui kunnan määrärahojen vuoksi.

Sartsan käytös onkin siis seurausta siitä mitä Sartsan elämässä on aiemmin tapahtunut. Sartsan elämässä on jo hänen iässään näkyvissä useita seurauksia. Sartsan kokonaisvaltainen hyvinvointi on heikentynyt, hän sairastaa paljon, hänellä on koulussa keskittymisvaikeuksia, luottamusvaikeuksia ja hänen seksuaalinen käyttäytymisensä on häiriintynyt. Sartsa on vaarantanut oman terveytensä lukuisilla eri tavoilla, joihin on välittömästi puututtava lastensuojelulaitoksen puolesta. Työskentelyssä Sartsan kanssa onkin ensisijaisena tarkoituksena turvata Sartsan fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi ja auttaa Sartsaa sekä menneen käsittelyssä, että suuntaamaan tulevaisuuteen.

* Miten voisit keskustella Sartsan kanssa hänen seksuaalisesta käyttäytymisestään?

Sartsan perheen kanssa on yritetty aiemmin järjestää lukuisia perhetapaamisia. Isä on ollut aina halukas tulemaan paikalle, mutta hänellä on ollut ongelmia päästä paikalle toiselta paikkakunnalta. Äiti ei ole ollut halukas edes osallistumaan. joten tapaaminen pidetään Sartsan, isän ja työntekijän välillä Sartsan isän asuinpaikkakunnalla.

*Suunnittele miten ohjausprosessi etenee Sartsan kanssa

7.9 Kirje valmistuvalle sosiaali – ja terveysalan ammattilaiselle

Kirjoita itsellesi kirje valmistumispäiväksi. Pohdi millaisena ohjaajana näet itsesi tällä hetkellä:

- Mitä osaat?
- Vahvuutesi?
- Missä haluat kehittyä?
- Mitä et olet koskaan kokeillut?
- Mistä haaveilet?

Seuraavaksi pohdi, millainen ohjaaja haluaisit olla valmistuessasi:

- Mitä uutta olet oppinut?
- Mitä uusia vahvuuksia tai taitoja olet itsestäsi löytänyt?
- Mitä kehitettävää sinussa vielä on?
- Uskalsitko yrittää opintojen aikana sellaista, mitä et ollut ennen kokeillut?

Säilytä kirje itselläsi ja avaa se opintojen päätyttyä. Saatat yllättyä iloisesti!

(Kalliola ym. 2010, 16.)

8 POHDINTA

Kehittämisprosessin alussa pohdin miten voisin lisätä opiskelijoiden osaamista lastensuojelulaitoksissa tapahtuvassa harjoittelussa. Pelkän teorian tiedon osaaminen ei riitä lastensuojelutyön tekemiseen. Aiheiden rajaaminen oli vaikeaa ja tietynlaisen keskeneräisyyden hyväksyminen osa prosessia. Eri aihealueita olisi voinut jatkaa vielä paljon lisää. Ratkaisin asian lisäämällä kirjavinkkejä oppimateriaalin joukkoon. Niin kuin koulutuksenkaan niin ei myöskään tämän oppimateriaalin ollut tarkoitus ratkaista kaikkia kysymyksiä. Tavoitteena on rohkaista opiskelijaa ottamaan selvää ja kehittämään oma innovatiivista ammatillisuuttaan.

Kehittämisprosessi on ollut minulle oman ammatillisuuteni pohdiskelua. Tulevaisuuden suunnitelmissani on ammatillinen opettajuus ja sen vuoksi halusinkin rakentaa oppimateriaalista työvälineen, jota pystyn myös itse hyödyntämään tulevaisuudessa. Toivon oppimateriaalin löytävän paikkansa niin oppilaitoksissa kuin lastensuojelulaitoksissakin. Koen sen olevan sovellettavissa useaan erilaiseen lastensuojelulaitokseen.

Lastensuojelulaitoksissa tehdään arvokasta ja haastavaa työtä. Kentälle tarvitaan koko ajan lisää osaajia. Ammatillinen kasvu alkaa jo ammatin valinnasta ja kehittyy pienin askelin. Ammatillinen kasvu ei ole ainoastaan opiskelijan itsensä vastuussa, vaan siitä vastaa myös koulutuksen tarjoama oppilaitos ja työpaikka. On tärkeää kehittää työvälineitä ammatillisen kasvun lisäämiseksi ja oppilaitoksien ja lastensuojelulaitoksien yhteistyön tueksi.

LÄHTEET

Anttila, K., Kaila-Mattila, T., Puska, E., Vihunen, R & Kan, S. 2001. Hoitamalla hyvää oloa. Porvoo: WSOY

Aulanko, M. 1997. Rohkeasti puhumaan. Porvoo Helsinki: WSOY

Berg, I. 1991. Perhekeskeisin työn opas. Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Dunderfelt, T. 2002. Seitsemän avainta hyviin henkilökemioihin. Iloa ihmissuhteista. Helsinki: Dialogia

Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodeissa asuneiden kertomuksista. Tampere: Tampereen Yliopisto

Huhtala, A. 2000. Työssä oppimisen filosofia. Teoksessa Työssäoppimisen haasteet ammattikasvatukselle. P. Ruohotie, J. Honka & L. Mustonen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu

Innokylän www-sivut. 2013. Viitattu 15.1.2013. www.innokyla.fi

Kallio, J. 2000. Työpaikalla tapahtuva oppimis- ja koulutusprosessi. Teoksessa Työssäoppimisen haasteet ammattikasvatukselle. P. Ruohotie, J. Honka & L. Mustonen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu

Kalliola, T., Kurki, A., Salmi, M & Tamminen-Vesterbacka, T. 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Helsinki: Kirjapaja

Kyrönseppä, U & Rautiainen. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen Yliopisto

Laaksonen, S (toim.). 2004. Jälkihuolto-opas. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto

Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Siven, T & Välimäki, P. 2012. Opi ja ohjaa sosisaali- ja terveysalalla. Helsinki: SanomaPro

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Luopajarvi, T. 2000. Ammattikorkeakoulut työelämän kehittäjinä. Teoksessa Työssäoppimisen haasteet ammattikasvatukselle. P. Ruohotie, J. Honka & L. Mustonen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu

Mahkonen, S. 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita. Rätty, T. 2010. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita

Marckwort, A. 1999. Ole hyvä esiintyjä ja kouluttaja. Maarianhamina. Mermerus Oy Ab

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY

Määttä, T. 2000. Työelämäyhteyden oppimisen ja työelämän yhteisenä voimavarana. Teoksessa Työssäoppimisen haasteet ammattikasvatukselle. P. Ruohotie, J. Honka & L. Mustonen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu

Nurme, K & Räisänen, E. 2012 Vastavalmistuneiden urapolut 2011. Talentia

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön www-sivut. 2013. Viitattu 29.3.2013. www.pslastensuojelu.fi

Ruohotie, P. 1997. Oppimalla osaamiseen ja menestykseen. Helsinki: Edita

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki- käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita

Saarinen, M. 2001. Tunne älysi älyä tuntevasi. Helsinki: WSOY

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita

Satakunnan ammattikorkeakoulun laatukäsikirja. Viitattu 19.11.2012. Saatavissa:
<http://kesy01.cc.spt.fi/intra/versio2.nsf/b79c10e940efa9c7c2257337004ac260/2d419866805877b3c225733700437f5a?OpenDocument>

Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämisprojektissa. Opas käytäntöihin. Stakes:Helsinki

Sosiaaliportin www-sivu 2013. Viitattu 29.3.2013. www.sosiaaliportti.fi

Toivakka, S & Maasola, M. 2011. Itsetunto kohdalleen. Jyväskylä: PS- kustannus

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän www-sivu. 2012. Viitattu 15.8.2012
<http://www.vslk.fi>

Virtuaali ammattikorkeakoulun www-sivu. 2013. Viitattu 29.3.2013. www.amk.fi

Riikka Lammi

Kehittämistyö

Opiskelija-asiantuntijoiden arviointi 1

1. Ikä
2. Opintojen aloitusvuosi
3. Oletko ollut harjoittelussa lastensuojelulaitoksessa / vastaanottokodissa ?
missä?
4. Oletko työskennellyt lastensuojelulaitoksessa / vastaanottokodissa ? missä?
5. Voisitko tulevaisuudessa työskennellä lastensuojelulaitoksessa /
vastaanottokodissa?